

 POHJOLA

Tilinpäätös 2002

Pohjola lyhyesti	3
Vuosi 2002	4
Hallituksen toimintakertomus	6
Voitonjakoehdotus	22
Rahoituslaskelma	26
Konsernituloslaskelma	27
Konsernitase	30
Emoyhtiön tuloslaskelma	32
Emoyhtiön tase	33
Tilinpäätöksen liitetiedot	34
Tilintarkastuskertomus	73
Konsernin hallinto	74
Hallitus ja johto	76
Tietoa osakkeenomistajalle	77

Taloudellinen informaatio vuonna 2003

20.05.2003 Osavuositarkastus 1-3 / 2003

14.08.2003 Osavuositarkastus 1-6 / 2003

13.11.2003 Osavuositarkastus 1-9 / 2003

Taloudelliset raportit ovat luettavissa internetsivuiltamme

www.pohjola.fi/sijoittajatietoa

Pohjola on vuonna 1891 perustettu suomalainen vakuutus konserni, joka luo asiakkailleen elinikäistä turvallisuutta ja vaurautta.

Liiketoimintamme peruspilarit ovat vahinkovakuuttaminen ja sijoituspalvelut. Tarjoamme asiantuntevia ja kokonaisvaltaisia vakuutus- ja sijoitusratkaisuja, jotka sopivat asiakkaan elämäntilanteeseen.

Luotettavan ja mutkattoman palvelun takaa osaava henkilöstö sekä koko maan kattava myyntiverkosto. Monikanavaisen verkoston kautta myydään konsernin omia vahinkovakuutus tuotteita ja varainhoitopalveluita sekä Suomi-yhtiöiden myöntämiä vapaaehtoisia henki-, säästö- ja eläkevakuutuksia ja Ilmarisen myöntämiä lakisääteisiä eläkevakuutuksia.

Pohjola-konsernin emoyhtiö Pohjola-Yhtymä Oyj on pörssi-yhtiö, jonka osake on noteerattu Helsingin Pörssissä. Osakkeenomistajia on noin 18 000.

Vahinkovakuutus

Vahinkovakuutusliiketoiminta käsittää vakuutuspalvelujen lisäksi oman sijoitustoiminnan.

Yleisimpiä yksityistalouksien tarvitsemia vakuutuksia ovat moottoriajoneuvo-, koti-, yksityistapaturma- sekä matkavakuutukset.

Yrityksille ja julkisyhteisöille Pohjola tarjoaa lakisääteisiä tapaturma- vakuutuksia, omaisuus-, keskeytys- ja vastuuvakuutuksia sekä takaus- ja rakennusvirhevakuutuksia.

Oma sijoitustoiminta on vakuutusyhtiön keskeinen menestystekijä. Sijoituspäätöksissä otetaan huomioon sekä vastuuvelan luonne että vakavaraisuusvaatimukset. Sijoitustoiminnan tavoitteena on saavuttaa mahdollisimman hyvä tuotto pitkällä aikavälillä.

Sijoituspalvelut

Sijoituspalvelut koostuu varainhoito- ja investointipankkipalveluista.

Varainhoitopalvelut tarjoaa kattavan valikoiman sijoitusrahastoja sekä asiantuntevaa yksilöllistä omaisuudenhoitoa niin yksityis- kuin instituutioasiakkaillekin. Vähittäispankkipalvelut käynnistyvät vuoden 2003 aikana Pohjolan ja 33 Säästöpankin sopiman yhteistyöjärjestelyn mukaisesti.

Investointipankkipalvelut koostuu Corporate Finance -toiminnosta ja pankkiiriliikepalveluista.

Lisätietoja Pohjolasta internetsivuiltamme www.pohjola.fi

Pohjolan liiketoiminnot

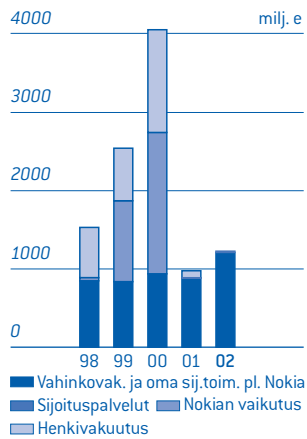
VUOSI 2002

Avaintietoja

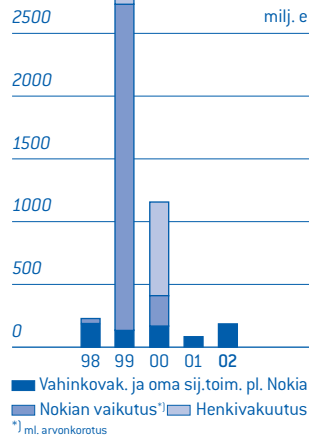
		2001	2002
Konserni			
Liikevaihto	milj. euroa	976	1 245
Liikevoitto	milj. euroa	76	167
Tulos/osake	euroa	1,53	2,61
Osinko/osake	euroa	4,00	2,00¹⁾
Substanssi käyvin arvoin/osake	euroa	25,46	16,94
Osakekannan markkina-arvo	milj. euroa	1 005	755
Taseen loppusumma	milj. euroa	2 748	2 703
Henkilöstö keskimäärin		2 690	3 170
Vahinkovakuutus			
Vakuutusmaksutulo	milj. euroa	553	707
Vakavaraisuuspääoma	milj. euroa	691	577
Vastuunkantokyky	%	121	93
Sijoituspalvelut			
Rahastoyhtiön hallinnoitavat varat	milj. euroa	258	579

¹⁾Hallituksen ehdotus

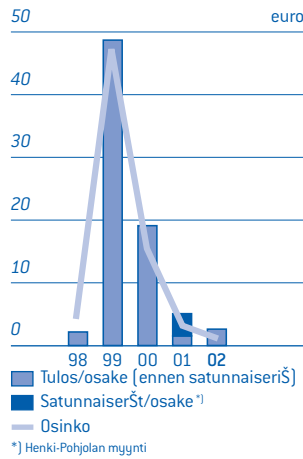
Liikevaihto

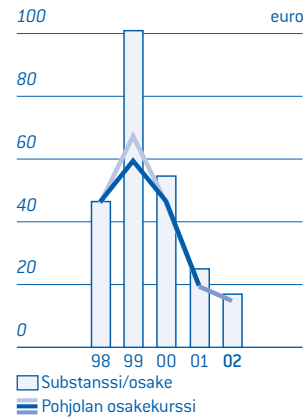
Liikevoitto

Tulos/osake ja osinko

Substanssi/osake ja kurssikehitys

Pohjolan keskeisiä tapahtumia:

- Pohjola-Yhtymä Vakuutus Oyj muuttui omistusyhteisöksi 18.1.2002. Yhtiön uusi nimi on Pohjola-Yhtymä Oyj. Osakesarjat A ja B yhdistettiin uudeksi D-osakesarjaksi ja äänestysrajoitus poistettiin.
- Ensimmäisellä vuosineljänneksellä aloitettu osakesalkun tasa-painottaminen ajoittui markkinoiden kehityksen kannalta hyvin.
- Syksyllä käynnistettiin toiminnan tehostaminen. Sitä tukevan organisaatiouudistuksen lisäksi toimintatapoja muutettiin ja toimintoja keskitettiin. Henkilöstön vähennykseen liittyvät yt-neuvottelut päättyivät joulukuussa, henkilöstö vähenee vuoden 2003 loppuun men-

nessä 310 hengellä ilman irtisanomisia. Vuositasolla tehostamisen kokonaistavoite on noin 35 milj. euroa.

- Syyskuussa solmittiin 33 Säästöpankin kanssa sopimus pankki- ja vakuutusyhteistyöstä, joka käsittää pääkaupunkiseudulla liiketoimintaa harjoittavan säästöpankkiosakeyhtiön perustamisen, myynti- ja markkinointiyhteistyön aloittamisen ja uuden rahastoyhtiön perustamisen. Yhteistyö tukee vakuutus- ja rahastotuotteiden myyntiä ja parantaa yksilöllisen omaisuudenhoidon palvelutarjontaa.

2002

Pohjola-konsernin liikevoitto vuodelta 2002 oli 167 milj. euroa (76 milj. e). Vahinkovakuutuksen vakuutustekninen kate oli vuoden 2001 tasolla. Sijoitustuotot nousivat myyntivoittojen seurauksena 293 milj. euroon (182 milj. e), vaikka kesällä alkanut osakekurssien lasku lisäsi arvonalennuskirjauksia.

Vahinkovakuutuksen liikevoitto oli 111 milj. euroa (53 milj. e). Vakuutusmaksutulo kasvoi markkinoita nopeammin ja oli 707 milj. euroa (553 milj. e). Kannattavuus oli edelleen epätydyttävä ja yhdistetty kulusuhde oli 116 % (121 %). Liiketoiminnan kehittämistä jatkettiin vuonna 2002. Ensimmäisellä vuosineljänneksellä toteutettu osakesalkun tasapainottaminen ajoittui markkinoiden kehityksen kannalta hyvin. Kannattavuuden parantamiseen tähtäävä tehostamissuunnitelma julkistettiin syksyllä. Suunnitelmaan sisältyi organisaatiouudistuksen lisäksi sekä toimintatapojen muutoksia että henkilöstövähennyksiä. Vuositasolla tehostamisen kokonaistavoite on noin 35 milj. euroa. Tehostamistoimet ovat edenneet suunnitellulla tavalla.

Myös sijoituspalveluliiketoiminnan kehittämisessä edettiin. Rahastoyhtiön hallinnoitavat varat kasvoivat voimakkaasti ja olivat vuoden 2002 lopussa 579 milj. euroa (258 milj. e). Kaikki asiakkaiden varainhoitopalvelut, kuten Pohjolan rahastojen myynti ja Suomi-yhtiöiden tuotteiden myynti, keskitettiin samalle liiketoiminta-alueelle.

Syyskuussa solmittiin 33 Säästöpankin kanssa sopimus pankki- ja vakuutusyhteistyöstä. Sopimus tukee vakuutus- ja rahastotuotteiden myyntiä sekä mahdollistaa vähittäispankkipalvelujen tarjoamisen varainhoidon asiakkaille. Pohjolan vakuutusten ja rahastotuotteiden markkinointi alkoi Säästöpankeissa joulukuussa.

Konsernitason sijoituksista liikevoittoa kertyi vuonna 2002 66 milj. euroa (30 milj. e).

Konsernin osakekohtainen tulos vuodelta 2002 oli 2,61 euroa (1,53 e). Vuoden lopussa osakekohtainen substanssi oli 16,94 euroa (25,46 e). Substanssiin vaikutti osakkeiden kurssilaskun lisäksi lähinnä Pohjolan vuodelta 2001 jakama 4 euron osakekohtainen osinko. Hallitus esittää

yhtiökokoukselle, että vuodelta 2002 maksetaan osinkoa 2 euroa osaketta kohti.

Ehdotetun voitonjaon jälkeen vahinkovakuutuksen vakavaraisuuspääoma oli 577 milj. euroa ja vastuunkantokyky 93 %. Liiketoiminnoille kohdistamatonta vakavaraisuuspääomaa oli 387 milj. euroa.

Uudelleenorganisointi ja toiminnan tehostaminen

Pohjolan hallitus hyväksyi 30.8.2002 tehostamistavoitteita tukevan organisaatiouudistuksen. Keskeisintä uudistuksessa oli asiakasryhmien riskinvalinnan ja hinnoittelun keskittäminen, vakuutuslajien korvaustoiminnan keskittäminen ja asiakkaiden varainhoitopalveluiden keskittäminen. Organisaatiouudistus korostaa riskinvalinnan ja hinnoittelun merkitystä kannattavuuden parantamisessa. Uudistetussa muodossaan organisaatio aloitti toimintansa lokakuun alusta. Konsernin liiketoiminta-alueet ovat vahinkovakuutus ja sijoituspalvelut.

Tehostamisella tavoiteltavista vuotuisista säästöistä 18 milj. euroa arvioidaan saavutettavan henkilöstövähennyksillä ja 17 milj. euroa toimintatapojen muutoksilla, kuten yhdistämällä päällekkäiset pääkonttoritoiminnot, karsimalla tietojärjestelmiä, tehostamalla toimitilojen käyttöä ja keskittämällä hankintatoimet. Henkilöstön vähennykseen liittyvät yt-neuvottelut päättyivät joulukuussa ja ne koskivat lähinnä konsernin pääkonttoritoimintoja. Vuoden 2003 loppuun mennessä henkilöstön määrä vähenee 310 hengellä ilman irtisanomisia.

Eläkeratkaisujen, tukipakettien ja muiden uudelleenjärjestelytoimenpiteiden kertaluontoisista kustannuksista tehtiin 11 milj. euron uudelleenjärjestelyvaraus vuoden lopulla. Tehostamisen säästövaikutukset näkyvät vuodesta 2003 alkaen.

Taloudelliset tavoitteet ja osinkopolitiikka

Hallitus vahvisti 28.2.2002 vahinkovakuutukselle taloudelliset tavoitteet ja tarkensi niitä 26.2.2003. Vahinkovakuutusliiketoiminta jakautuu yksitystalouksien ja yritysten vakuuttamiseen. Kannattavuus on mo-

Konsernin taloudellinen kehitys

1998

1999

2000

2001

2002

Yleiset tunnusluvut

Liikevaihto	milj. e	1 530,8	2 543,3	4 057,8	975,7	1 244,8
Vakuutusmaksutulo	milj. e	1 052,9	953,6	889,1	597,2	706,9
Liikevoitto	milj. e	228,2	1 233,8	1 157,8	76,4	167,3
liikevaihdosta	%	14,9	48,5	28,5	7,8	13,4
Voitto ennen satunnaisia eriä	milj. e	146,2	2 765,1	1 100,8	95,7	189,3
liikevaihdosta	%	9,6	108,7	27,1	9,8	15,2
Voitto ennen tilinpäätössiirtoja ja veroja	milj. e	146,2	2 765,1	1 100,7	272,2	189,3
liikevaihdosta	%	9,6	108,7	27,1	27,9	15,2
Oman pääoman tuotto käyvin arvo verojen jälkeen	%	56,5	79,5	1,0	-26,9	-20,9
Kokonaispääoman tuotto käyvin arvo	%	27,1	46,9	2,8	-12,5	-8,9
Omanvaraisuusaste käyvin arvo	%	33,6	44,2	32,7	36,0	28,4
Henkilöstön keskimääräinen lukumäärä		2 745	2 720	2 704	2 690	3 170

Vahinkovakuutuksen tunnusluvut

Liikevaihto	milj. e	802,7	815,2	980,1	823,4	1 105,9
Vakuutusmaksutulo	milj. e	572,7	563,3	551,1	552,6	706,9
Vahinkosuhde	%	81,3	88,0	87,0	95,9	90,6
Liikekulusuhde	%	21,1	22,4	24,4	24,7	25,5
Yhdistetty kulusuhde	%	102,3	110,4	111,4	120,6	116,1
Yhdistetty kulusuhde ennen diskonttauksen purkautumista	%				114,2	110,0
Oman pääoman tuotto käyvin arvo verojen jälkeen	%				-9,7	-7,5
Sijoitusten tuotto käyvin arvo ennen veroja	%				0,2	1,8
Toimintapääoma	milj. e	424,3	699,2	684,0	479,9	383,7
Tasoitusmäärä	milj. e	196,9	203,3	217,6	207,8	185,8
Vakavaraisuuspääoma	milj. e	624,6	905,1	904,7	690,9	576,5
Vakavaraisuuspääoma prosentteina vastuuvielasta	%	60,2	68,4	65,8	42,6	34,1
Vastuunkantokyky	%	147,8	177,7	178,8	121,0	92,9
Henkilöstön keskimääräinen lukumäärä						
Vahinkovakuutus		1 023	984	937	984	1 211
Palveluverkko			917	910	962	1 126

HALLITUKSEN TOIMINTAKERTOMUS

Konsernin taloudellinen kehitys		1998	1999	2000	2001	2002
Sijoituspalvelutoiminnan tunnusluvut					9-12	
Liikevaihto	milj. e				4,3	15,9
Liikevoitto (-tappio)	milj. e				-0,5	-
Tuotto-kulu -suhde ennen konserniliikearvon poistoa					1,01	1,08
Oma pääoma	milj. e				11,8	12,2
Henkilöstön keskimääräinen lukumäärä					94	99
Oman sijoitustoiminnan tunnusluvut					1-12	
Liikevaihto	milj. e		1 079,9	1 780,3	50,7	105,4
Vakavaraisuuspääoma	milj. e	978,7	662,1	802,4	607,9	387,0
Henkilöstön keskimääräinen lukumäärä			175	166	143	139
Lopetetun liiketoiminnan (henkivakuutus) tunnusluvut					1-2	
Liikevaihto	milj. e	642,6	671,6	1 313,0	89,2	
Vakuutusmaksutulo	milj. e	480,2	390,3	338,0	44,6	
Henkilöstön keskimääräinen lukumäärä		168	172	190	214	

lemmissä asiakassegmenteissä ensisijainen tavoite. Kannattavuustavoitteet ovat 105 %:n yhdistetty kulusuhde ja 12 %:n oman pääoman tuotto verojen jälkeen ja ne arvioidaan saavutettavan vuoden 2005 loppuun mennessä. Liikekulujen osuus tavoitteeksi asetetusta yhdistetystä kulusuhteesta on 20 %-yksikköä. Vakavaraisuuspääoma pidetään tasolla, jonka hallitus katsoo vastaavan A-vakavaraisuusluokitusta. Osakesalkkuihin liittyvää riskiä vähennetään edelleen hajauttamalla omistuskeskittymiä ja korvaamalla osakesijoituksia joukkolainasijoituksilla. Osakkeiden osuus tasapainotetussa salkussa tulee olemaan noin 22 %. Tasapainotetun sijoitussalkun keskimääräisen tuoton arvioidaan olevan 5,5 %.

Pohjola odottaa sijoituspalvelutoiminnan kasvavan selvästi vahinkovakuutusta nopeammin. Koska sijoituspalvelutoiminta ei sido merkittävästi pääomaa, arvioidaan oman pääoman tuoton olevan korkeampi kuin vakuutuspalveluissa. Koko konsernia koskeva oman pääoman tuototavoite määritellään, kun myös emoyhtiön osakesalkun omistuskertymät on hajautettu.

Pohjolan taloudelliset tavoitteet on asetettu siten, että ne voidaan saavuttaa tavanomaisen kasvun kautta ilman yritystostoja. Pohjola on valmis kasvamaan sekä vakuutus- että varainhoitopalveluissa myös yritystostoin tai yhteistoimintasopimuksin sekä kotimaassa että mahdollisesti myös Pohjoismaissa. Järjestelyjen edellytyksenä on, että ne kasvattavat yhtiön osakasarvoa. Henkivakuutustoiminnan myynnin yhteydessä 7.3.2001 Pohjola sitoutui seuraavien kolmen vuoden aikana olemaan suoraan tai epäsuoraan aloittamatta kilpailevaa henkivakuutusliiketoimintaa.

Pohjolan pitkän aikavälin tavoitteena on noudattaa osinkopolitiikkaa, jossa vuotuinen osinko määritellään ottamalla huomioon konsernin tuloksen kehittyminen ja eri liiketoiminta-alueiden vaatimat pääomat. Lähivuosien tavoitteena on jakaa ydinliiketoiminta-alueisiin liittymätön pääoma vuosittain osinkona siinä tahdissa kuin kannattavuuden parantuminen antaa myöden.

Vahinkovakuutuksen maksutulo ja markkina-asema

Vuonna 2002 vahinkovakuutuksen maksutulo oli 707 milj. euroa (553 milj. e). Siitä A-Vakuutuksen maksutuloa oli 80 milj. euroa ja Baltian yhtiöiden maksutuloa 25 milj. euroa. Maksutulon kasvu ilman uusia tytäryhtiöitä oli koko liikkeen osalta 8,9 % ja kotimaisessa ensivakuutuksessa 8,5 %. Ennakkotietojen mukaan koko vakuutusallalla kotimaisen ensivakuutuksen maksutulo kasvoi 4,3 % ja konsernin markkinaosuus nousi 24,3 %:iin (23,5 %).

Pohjolan vakuutusmaksutulosta 90 % tulee kotimaasta. Tästä yksityistalouksien osuus oli noin 40 % ja yritysten osuus noin 60 %.

Vuoden 2002 aikana Pohjolan markkinointitoimenpiteet kohdistuivat erityisesti yksityisasiakkaisiin. Syksyllä käyttöön otettu uusi puhelinkorvauspalvelu alentaa korvauskäsittelyn kustannuksia ja parantaa asiakaspalvelua. Korvauspäätöksen voi saada pienissä ja selvissä auto- ja kotivahingoissa 48 tunnin kuluessa. Hinnittelussa pyrittiin kustannusvastaavuuteen ottamalla huomioon alueellinen ja osittain myös asiakasryhmäkohtainen vahinkokehitys. Eurooppalaisen matkavakuutusten maksutulo kasvoi uusien liittosopimusten, jatkuvien vakuutusten lisääntymisen ja R-kioskeissa aloitetun myynnin seurauksena. Myyntiyhteistyö Säästöpankkien kanssa käynnistyi joulukuussa.

Pohjolan lakisääteisen tapaturmavakuutuksen maksutulo kasvoi voimakkaasti. Erityisesti se kasvoi sellaisissa sopimuksissa, joissa maksutaso on sidottu asiakkaan omaan vahinkokehitykseen. Lisäksi edellisen vuoden myynti vaikutti myönteiseen kehitykseen. Taulustotarifit alenivat vielä vuonna 2002 jonkin verran. Vuoden 2001 maksutuloa pienensi asiakkaiden palkkasumma-arvioihin tehty tarkistus. Syksyn onnistuneen siirtokierroksen ansiosta asiakkaiden vakuutusyhtiövaihdot kasvattavat Pohjolan maksutuloa vuonna 2003, kaikki vakuutuslajit huomioon ottaen, noin 6 milj. eurolla.

Vuoden 2001 lopussa hankitun A-Vakuutuksen vakuutusmaksutulo oli 80 milj. euroa (78 milj. e). Lakisääteisen tapaturmavakuutuksen sekä liikenne- ja autovakuutuksen osuus maksutulosta oli 79 %. Asiakaspysyvyys säilyi hyvällä tasolla siitä huolimatta, että vakuutusalan luovutusta seurasi kolmen kuukauden irtisanomiskausi, jota kilpailijat pyrkivät aktiivisesti hyödyntämään. A-Vakuutusta kehitetään jatkossa yhä selvemmin ammattiliikenteen vakuutuspalveluiden osaamiskeskuksena. Pohjola-konsernissa A-Vakuutus hoitaa ammattiliikennettä sekä tätä lähellä olevia luontevia toimialoja. Yhtiöllä on oma brandi ja oma ammattiliikenteen palvelukonsepti.

Yritysten omaisuus-, keskeytys- ja vastuuvakuutuksissa jälleenvakuutushintojen noususta aiheutuneet tariffikorotukset kasvattivat maksutuloa. Yritysten vakuutuksiin tehtiin tariffikorotuksia myös vuoden 2003 alussa.

Kotimaisen jälleenvakuutuksen merkitseminen, pooleja lukuun ottamatta, lopetettiin heikon kannattavuuden vuoksi vuoden 2002 alusta.

Ulkomaisen jälleenvakuutuksen maksutulo kasvoi korotetun maksutason sekä uusien sopimusten seurauksena. Pohjola vakuuttaa suomalaisten asiakkaiden ulkomaantoimintoja yhteistyössä Royal & SunAlliance-yhtiöiden kanssa. Pohjola ei sen sijaan merkitse uutta ulkomaista

HALLITUKSEN TOIMINTAKERTOMUS

Konsernin tulos	Milj. e	1998	1999	2000	2001	2002
Vahinkovakuutus						
Vakuutusmaksutuotot		513,1	509,3	506,0	492,9	620,4
Korvauskulut		-417,0	-448,1	-440,0	-472,6	-562,1
Liikekulut		-108,0	-114,1	-123,7	-121,8	-158,4
Muut vakuutustekniset tuotot ja kulut			-0,9	-1,0	-1,0	-1,2
Vakuutustekninen kate ennen tasoitusmäärän muutosta		-11,9	-53,8	-58,7	-102,5	-101,3
Sijoitustoiminnan tuotot ja kulut		167,6	161,3	299,4	157,9	221,2
Palvelumyynnin tuotot ja kulut		-0,3	1,0	-5,3	-2,9	-7,4
Liikearvon poisto		-	-	-	-	-1,3
Osuus osakkuusyritysten voitoista tai tappioista		-0,2	0,4	1,5	0,7	0,1
Liikevoitto		155,2	108,9	236,9	53,2	111,4
Tasoitusmäärän muutos		-64,9	-6,4	-14,3	26,6	22,0
Sijoitusten arvonnkorotukset ja niiden oikaisut		0,5	-0,8	0,4	-	-
Voitto ennen satunnaisia eriä		90,8	101,7	223,0	79,8	133,4
Sijoituspalvelutoiminta					9-12	
Palkkiotuotot					3,8	13,9
Arvopaperikaupan ja valuuttatoiminnan nettotuotot					-	0,2
Tuotot oman pääoman ehtoisista sijoituksista					-	0,8
Korkotuotot					0,5	0,6
Liiketoiminnan muut tuotot					-	0,3
Sijoituspalvelutoiminnan tuotot					4,3	15,9
Palkkiokulut					-0,3	-1,6
Korkokulut					-0,3	-0,5
Hallintokulut					-3,1	-10,4
Poistot ja arvonalentumiset					-0,2	-0,6
Liiketoiminnan muut kulut					-0,4	-1,6
Luotto- ja takaustappiot					-0,1	-
Liikevoitto/tappio ennen konserniliikearvon poistoa					-0,1	1,2
Konserniliikearvon poisto					-0,4	-1,2
Liikevoitto/tappio					-0,5	-

Konsernin tulos

Milj. e

1998

1999

2000

2001

2002

Oma sijoitustoiminta

Sijoitustoiminnan tuotot ja kulut	67,6	1 067,3	173,1	27,8	73,8
Palvelumyynnin tuotot ja kulut	-1,7	0,6	0,6	0,6	0,7
Osuus osakkuusyriytysten voitoista tai tappioista	0,7	1,4	1,3	1,9	-8,2
Liikevoitto	66,6	1 069,3	175,0	30,3	66,3
Sijoitusten arvonorotukset	-	1 565,4	-	-	-
Voitto ennen satunnaisia eriä	66,6	2 634,7	175,0	30,3	66,3

Muu toiminta

Palvelumyynnin tuotot ja kulut		1,6	12,2	8,5	10,6
Korkotuotot ja -kulut		-0,2	-	0,1	-0,1
Konsernihallinnon kulut		-8,6	-13,4	-10,7	-9,7
Uudelleenjärjestelyvaraus		-	-	-	-11,3
Liiketappio		-7,2	-1,2	-2,1	-10,4

Lopetettu liiketoiminta (henkivakuutus)

				1-2	
Liikevoitto/tappio	6,5	62,9	747,1	-4,6	
Voitto/tappio ennen satunnaisia eriä	-11,1	35,9	704,1	-11,9	

Konserni yhteensä

				1-12	
Liikevoitto	228,2	1 233,8	1 157,8	76,4	167,3
Voitto ennen satunnaisia eriä	146,2	2 765,1	1 100,8	95,7	189,3
Satunnaiset tuotot	-	-	-	176,9	-
Satunnaiset kulut	-	-	-0,1	-0,4	-
Voitto ennen tilinpäätössiirtoja ja veroja	146,2	2 765,1	1 100,7	272,2	189,3
Tuloverot	-58,1	-781,9	-320,2	-50,2	-55,2
Vähemmistöosuudet	-	-0,5	-2,6	-2,3	-1,5
Konsernin voitto	88,1	1 982,7	777,9	219,8	132,6

HALLITUKSEN TOIMINTAKERTOMUS

Vahinkovakuutuksen vakuutusmaksutulo	Milj.e	2001	2002	Muutos %
Kotimainen ensivakuutus				
Lakisääteinen tapaturma		120,0	148,3	23,6
Muu tapaturma ja sairaus		35,7	37,3	4,4
Moottoriajoneuvonvastuu		93,9	96,0	2,2
Maa-ajoneuvot		72,6	75,0	3,4
Alukset, ilma-alukset, raiteilla liikkuva kalusto ja kuljetus		28,8	32,9	14,4
Palo- ja muu omaisuusvahinko		100,8	105,6	4,8
Vastuu		30,0	36,4	21,4
Muu kotimainen ensivakuutus		28,1	21,7	-22,8
Yhteensä		509,9	553,3	8,5
A-Vakuutus		-	79,6	
Yhteensä		509,9	632,9	24,1
Kotimainen jälleenvakuutus		9,2	6,5	-29,5
Baltian tytäryhtiöt		-	25,3	
Jatkuva ulkomainen vakuutus		33,1	42,0	26,7
Yhteensä		552,2	706,6	28,0
Irtisanottu ulkomainen vakuutus		0,4	0,3	-35,9
Yhteensä		552,6	706,9	27,9

Vahinkovakuutuksen vakuutus- tekninen kate,vahinkosuhte ja yhdistetty kulusuhde	2001			2002		
	Milj. e	%	%	Milj. e	%	%
Kotimainen ensivakuutus						
Lakisääteinen tapaturma	-9,5	99,8	107,4	-17,7	103,0	110,4
Muu tapaturma ja sairaus	-4,8	82,3	113,8	-6,3	81,4	115,8
Moottoriajoneuvonvastuu	-13,9	91,5	114,5	-21,6	93,4	118,1
Maa-ajoneuvot	3,1	70,7	95,7	-3,4	76,5	103,5
Alukset, ilma-alukset, raiteilla liikkuva kalusto ja kuljetus	-1,4	63,0	106,7	-1,4	63,9	106,7
Palo- ja muu omaisuusvahinko	-17,5	80,4	119,1	-40,2	98,1	139,7
Vastuu	-4,8	93,0	120,3	-0,4	71,4	101,2
Muu kotimainen ensivakuutus	-3,9	88,0	128,1	-6,4	94,1	139,9
Yhteensä	-52,7	86,2	111,0	-97,5	91,1	116,5
Kotimainen jälleenvakuutus	-5,2	158,1	180,3	-1,2	102,7	119,3
Baltian tytäryhtiöt				2,6	50,1	73,7
Jatkuva ulkomainen vakuutus	1,5	68,0	89,4	2,7	61,9	88,2
Yhteensä	-56,4	86,7	111,2	-93,4	89,5	114,8
Irtisanottu ulkomainen vakuutus	-2,2			-3,3		
Yhteensä	-58,6	87,0	111,7	-96,8	89,9	115,3
Vastuuvelan perustemuutokset	-43,9			-4,5		
Tuloslaskelmassa	-102,5	95,9	120,6	-101,3	90,6	116,1

sopimusjälleenvakuutusliikettä. Baltian yhtiöiden maksutulo oli 25 milj. euroa (22 milj. e). Kasvu jatkui nopeana tiukentuneesta kilpailusta huolimatta.

Pohjolalla on ulkomainen sivuliike Kanadassa ja Hongkongissa. Vakuutuskanta muodostuu irtisanotusta vakuutusliikkeestä.

Vahinkovakuutuksen tulos

Vahinkovakuutuksen vakuutustekninen kate -101 milj. euroa (-103 milj. e) oli vuoden 2001 tasolla. Kannattavuus oli edelleen epätydyttävä. Yhdistetty kulusuhde oli 116 % (121 %) ja siitä vahinkosuhteen osuus 91 %-yksikköä ja liikekulusuhteen osuus 25 %-yksikköä. Kansainvälisesti vertailukelpoinen yhdistetty kulusuhde, jossa eläkevastuiden diskonttauksen purkautumisen vaikutus on siirretty korvauskulusta sijoitustoiminnan kuluihin, oli 6 prosenttiyksikköä alempi eli 110 %. Uudelleenjärjestelyvaraus ei sisälly yhdistettyyn kulusuhteeseen.

Yksityisasiakaspuolella sattui alkuvuonna normaalia enemmän suuria vahinkoja, mikä lisäsi erityisesti palovahingoista maksettuja korvauksia. Vahinkokehitys oli huono myös autovakuutuksessa. Liikennevakuutuksessa vahinkojen lukumäärä sen sijaan aleni. Sairaala- ja korjaamokulujen muuta hintatasoa nopeampi nousu kasvatti yksittäisten vahinkojen keskimääräisiä korvauskuluja. Kokonaisuutena yksityisasiakkaiden ilmoittamien vahinkojen lukumäärä kasvoi 2 %.

Myös yrityspielen suurimmassa vakuutuslajissa lakisääteisessä tapaturmavakuutuksessa vahinkojen lukumäärä kasvoi. Alkuvuonna liukkaat kelit lisäsivät työmatkatapaturmia ja lääkärilakko pitkitti päivärahaa. Prosessien tehostaminen nopeutti eläketapausten varaamista ja johti aikaisempiin vuosiin kohdistuvan korvausvastuun kasvamiseen. Vuonna 2001 korvausvastuuperusteiden muutos heikensi kertaluontoisesti tulosta 44 milj. eurolla.

Edellisvuoden lopussa hankitun A-Vakuutuksen kannattavuus kehittyi myönteisesti. Vahinkosuhte oli 84 % (86 %), liikekulusuhde oli 21 % (21 %) ja yhdistetty kulusuhde oli 105 % (107 %).

Yli 2 milj. euron suurvahinkoja sattui 3 (5) kappaletta ja niiden tulosvaikutus oli yhteensä 11 milj. euroa (17 milj. e). Vahingot jäivät kokonaan konsernin omalle vastuulle ja vaikuttivat erityisesti omaisuus- ja keskeytysvakuutuksen tuloksiin. Unto-myrskyn 2 milj. euron korvaukset sisältyvät em. suurvahinkoihin. Vastuuvakuutuksen tulos parani eräiden aikaisemmin varattujen vahinkojen korvausvelvollisuuden peruuntuessa.

Ulkomaisen vakuutuksen vahinkokehitys oli hyvä eikä Pohjolalle esitetty korvausvaatimuksia Keski-Euroopan tulvien aiheuttamista va-

hingoista. Myös Baltian yhtiöiden kannattavuus jatkui hyvänä.

Irtisanotun ulkomaisen vakuutuksen omalla vastuulla oleva vastuuvelka aleni edelleen kommutointien ja dollarin kurssikehityksen seurauksena 76 milj. euroon (91 milj. e).

Sijoituspalvelutoiminta

Sijoituspalvelutoiminnan liikevoitto, ennen konserniliikkeen poistoa, oli 1,2 milj. euroa. Rahastoliiketoiminnan markkinointiin ja käynnistämiseen liittyvät kulut kasvattivat liikekuluja. Tulos kertyi pääosin investointipankista.

Rahastoyhtiön hallinnoitavat varat kasvoivat 124 ja olivat vuoden 2002 lopussa 579 milj. euroa (258 milj. e). Yhtiön markkinaosuus oli 3,48 % (1,67 %). Vuoden lopussa yhtiö hallinnoi 23 sijoitusrahastoa, joista 8 aloitti toimintansa vuoden aikana. Uusien rahastojen käynnistäminen sujui haastavasta markkinatilanteesta huolimatta hyvin. Erityisesti onnistuttiin institutionaalisille sijoittajille tarkoitettujen rahastojen myynnissä. Osuudenomistajien määrä oli vuoden lopussa 5 600. Pohjola Rahastoyhtiö oli 7. (10.) suurin kotimainen rahastoyhtiö. Rahastojen salkunhoito on keskitetty konsernin omaisuudenhoidoyhtiölle.

Vuonna 2002 Helsingin Pörssin osakevaihto supistui 7 % ja HEX-portfolioindeksi laski 16,7 %. Etävälittäjien määrä kasvoi Helsingissä edelleen. Tämä heijastui osakevälittäjien tuottoihin. Pankkiiriliikkeen markkinaosuus osakevälityksestä oli 2,5 %. Kuluvan vuoden helmikuussa yhtiö käynnisti markkinatakaustoiminnan saatuaan 24.1.2003 siihen tarvittavan luvan Valtiovarainministeriöltä.

Investointipankin asiakaskunta koostuu keskusurista ja suurista yrityksistä sekä pienemmistä kasvuyhtiöistä. Yhtiön toimintaympäristö oli vuonna 2002 edelleen haasteellinen. Osakekurssit sekä Suomessa että ulkomailla laskivat merkittävästi, mikä johti yleiseen taloudelliseen epävarmuuteen ja siten sekä yritysyritysten määrän että arvon laskuun. Epävarmuus markkinoilla hiljensi myös oman pääoman ehtoisen rahoituksen markkinat. Listautumisanteja ei toteutettu ja markkinoiden aktiviteetti myös jo noteerattujen yhtiöiden osakemyyntien osalta oli alhainen. Yhtiön neuvonantotoiminta painottui asiakasyritysten toteuttamiin yritysyrityksiin.

Pankkiyhteistyö

Pohjola, 33 Säästöpankkia ja Suomi-yhtiöt sopivat 16.9.2002 pankki- ja vakuutusyhteistyöstä, joka käsittää pääkaupunkiseudulla liiketoimintaa harjoittavan säästöpankkiosakeyhtiön perustamisen, myynti- ja markkinayhteistyön aloittamisen ja uuden rahastoyhtiön perustamisen.

HALLITUKSEN TOIMINTAKERTOMUS

Konsernin vakavaraisuus	Milj. e	1998	1999	2000	2001	2002
Vahinkovakuutus						
Toimintapääoma						
Oma pääoma		96,7	117,2	125,2	165,8	181,4
Sijoitusten arvostuserot		477,3	841,3	565,8	406,3	230,7
Laskennalliset verovelat		-133,6	-244,0	3,1	-66,0	-11,1
Aineettomat hyödykkeet		-13,6	-12,2	-7,1	-23,5	-16,8
Muut erät		-2,5	-3,1	-3,0	-2,7	-0,6
		424,3	699,2	684,0	479,9	383,7
Tasoisuusmäärä		196,9	203,3	217,6	207,8	185,8
Vähemmistöosuus		3,4	2,6	3,1	3,2	7,1
Vakavaraisuuspääoma		624,6	905,1	904,7	690,9	576,5
Sijoituspalvelutoiminta						
Oma pääoma					11,8	12,2
Aineettomat hyödykkeet					-19,1	-19,8
Muut erät					-0,9	-
Yhteensä					-8,2	-7,6
Oma sijoitustoiminta						
Oma pääoma		261,9	2 017,0	847,8	492,6	401,3
Ehdotettu voitonjako		-205,4	-1 913,4	-651,4	-203,1	-101,6
Sijoitusten arvostuserot		1 292,9	796,9	873,8	462,8	134,4
Laskennalliset verovelat		-362,0	-231,1	-253,4	-134,2	-39,0
Aineettomat hyödykkeet		-8,7	-7,3	-9,5	-9,5	-8,7
Muut erät		-	-	-4,9	-1,0	0,6
Vähemmistöosuus		-	-	-	0,3	-
Yhteensä		978,7	662,1	802,4	607,9	387,0
Muu toiminta						
Oma pääoma			2,2	4,1	8,5	7,8
Aineettomat hyödykkeet			-3,7	-3,3	-5,4	-8,3
Vähemmistöosuus			0,7	3,6	3,6	2,2
Yhteensä			-0,8	4,4	6,7	1,8
Lopetettu liiketoiminta (henkivakuutus)						
Vakavaraisuuspääoma		421,5	953,5	257,7		
Konserni yhteensä		2 024,8	2 519,8	1 969,2	1 297,3	957,7

Yhteistyön tavoitteena on laajentaa tuotteiden ja palveluiden saatavuutta osapuolten asiakaskuntien keskuudessa ja hyödyntää osapuolten osaamista ja resursseja kustannustehokkaasti.

Uudesta pankista Pohjola tulee omistamaan 25 % ja rahastoyhtiöstä 10 %. Pohjola sijoittaa pääomia uuteen pankkiin 9,4 milj. euroa ja rahastoyhtiöön 0,2 milj. euroa. Uuden rahastoyhtiön salkunhoidosta vastaa Pohjolan Omaisuudenhoito. Uuden pankin palveluverkko muodostuu aluksi Pohjolan viidestä keskeisestä konttorista pääkaupunkiseudulla. Pankin myötä myös Pohjolan yksilöllisen varainhoidon palveluvalikoima täydentyy kattavilla vähittäispankkitasoisilla pankkipalveluilla.

Pohjolan vakuutusten ja rahastotuotteiden markkinointi alkoi Säästöpankeissa joulukuussa. Toiminta lisää Pohjolan tuotteiden tarjontaa. Säästöpankeilla on konttoreita 175 ja asiakkaita noin 440 000. Konttori-yhteistyön laajentamisesta sovitaan yhteistyökokeilujen jälkeen syksyllä 2003.

Yhteistyösopimuksen eri osa-alueet edellyttävät tarvittavien viranomaislupien saamista.

Sijoitustoiminta

Vahinkovakuutuksen sijoituskannan käypä arvo oli vuoden lopussa 2 216 milj. euroa (2 286 milj. e). Sijoituskanta oli merkittävästi tasapainoisempi kuin vuoden alussa, sillä realisointien ja pörssikurssien laskun seurauksena osakkeiden osuus aleni 28 %:iin (41 %). Suurimpia omistuskeskittyymiä purettiin.

Sijoitusten nettotuotto oli 221 milj. euroa (158 milj. e) ja siitä myyntivoittojen osuus oli 214 milj. euroa (97 milj. e). Osakkeiden myyntivoitot olivat 158 milj. euroa (83 milj. e). Realisoinnit tapahtuivat pääosin ensimmäisellä vuosineljänneksellä. Konsernin vuokra-asunnot myytiin lokaussa Sato-konsernille. Kaupan arvo oli 79 milj. euroa ja myyntivoitto 40 milj. euroa. Kesällä alkanut raju osakekurssien lasku kasvatti arvonalennusten määrän 92 milj. euroon (33 milj. e). Sijoitusten käyvin arvoin laskettu keskimääräinen vuotuinen tuotto oli 1,8 % (0,2 %).

Pääkonttoriikiinteistössä vuoden 2003 aikana tehtäviä saneeraus- töitä varten tehtiin vajaan 3 milj. euron pakollinen varaus, sillä korjaustyö edellyttää tilojen tyhjentämistä.

Konsernin muun sijoituskannan käypä arvo oli vuoden lopussa 407 milj. euroa (876 milj. e). Vakuutusyhtiö Skandian osakkeiden käypä arvo aleni 118 milj. euroon (372 milj. e). Osingon maksu sitoi huhtikuussa varoja 203 milj. euroa. Sijoitusten nettotuotto oli 74 milj. euroa (28 milj. e) ja siitä myyntivoittojen osuus 65 milj. euroa (7 milj. e). Teknologiasektorin sijoitusten osalta arvonalennukset ja osakkuusyh-

tiöiden tappiot olivat yhteensä 16 milj. euroa. Vuoden lopussa näiden sijoitusten kirjanpitoarvo oli 31 milj. euroa.

Muu toiminta

Vuoden 2001 lukuihin sisältyi tammi-helmikuulta vielä Suomi-yhtiöille myyty henkivakuutustoiminta. Sen myyntivoitto esitettiin edellisvuonna satunnaisissa erissä. Suomi-yhtiöiden kanssa tehtyjä palvelusopimuksia jatkettiin kesäkuussa. Sopimusehtojen tarkistukset tehdään jatkossa vuosittain.

Sijoitus-, hallinto- ja IT-palveluiden myynnistä vahinkovakuutussegmentille ja Suomi-yhtiöille kertyi nettotuottoa 11 milj. euroa (9 milj. e).

Suomi-yhtiöiden henkivakuutus- tuotteiden myynti Pohjolan palveluverkossa kasvoi alkuvuonna voimakkaasti mutta kasvu hidastui loppuvuotta kohti. Koko vuoden myynti kasvoi kuitenkin 12 %. Syksyllä kapitalisaatiosopimusten myynti yrityksille ja yhteisöille lopetettiin Suomi-yhtiöiden toimesta. Lisäksi spekulaatiot veromuutoksista hiljensivät henkivakuutus- tuotteiden myyntiä loppuvuonna. Rahastomyynnin käynnistys- ja markkinointikulut lisäsivät toiminnan alkaessa kontto- riverkon kuluja. Varainhoitopalveluiden myynti Pohjolan palveluverkossa tuotti vielä tappiota.

Konsernihallinnon liikekulut olivat yhteensä 10 milj. euroa (11 milj. e). Tehostamistoimiin liittyen tytäryhtiö Pohjolan Hallintopalvelut Oy päätettiin fuusioda emoyhtiöön. Fuusion arvioitu toteutumisajankohta on 31.3.2003.

Vakavaraisuus

Vahinkovakuutuksen vakavaraisuuspääoma oli vuoden lopussa, emoyhtiölle jaettavien osinkojen jälkeen, 577 milj. euroa (691 milj. e) ja vastuunkantokyky oli 93 % (121 %). Vahinkovakuutuksen vakavaraisuuspääomaa on tämän lisäksi sitouduttu vahvistamaan 90 milj. eurola, sillä emoyhtiö on antanut Vahinko-Pohjolalle 40 milj. euron pääomala- laina ja vuoteen 2008 ulottuvan option 50 milj. euron pääomala- lainaan. Oikeutta option voidaan käyttää, jos yhtiön vastuunkantokyky laskee alle 50 %:n.

Vahinkovakuutuksen vakavaraisuus säilyi sijoitusmarkkinoiden heikosta kehityksestä huolimatta kansainvälisesti korkealla tasolla. Sijoitussalkun rakenteen muuttaminen ja jälleenvakuutus- suojan parantaminen vuodelle 2003 vähensivät vakavaraisuuspääoman tarvetta.

Sijoituspalveluyhtiöiden omat pääomat olivat 12 milj. euroa (12 milj. e). Liiketoiminnoille kohdistamatonta vakavaraisuuspääomaa oli ehdotetun osingonjaon jälkeen 387 milj. euroa (608 milj. e).

HALLITUKSEN TOIMINTAKERTOMUS

Sijoituskanta 31.12.

Milj. e

1998

1999

2000

2001

2002

2002

%

Vahinkovakuutus

Käypä arvo

Joukkolainat	733,5	812,2	937,5	967,7	1 117,1	51
Muut rahoitusmarkkinavälineet ja talletukset	76,6	621,5	88,2	141,9	316,0	14
Osakkeet	751,6	1 282,0	1 066,9	931,3	617,7	28
Kiinteistösijoitukset	314,2	236,9	183,9	237,6	155,3	7
Lainasaamiset	0,7	0,1	0,1	-	5,7	
Muut sijoitukset	8,0	0,7	7,1	7,0	4,0	

1 884,6 2 953,4 2 283,7 2 285,5 2 215,8 100

Arvostusero

Joukkolainat	40,9	11,7	17,7	19,1	45,0	
Muut rahoitusmarkkinavälineet					0,4	
Osakkeet	375,2	783,7	512,7	352,0	169,3	
Kiinteistösijoitukset	61,2	45,9	35,4	35,2	15,9	

477,3 841,3 565,8 406,3 230,7

Kirjanpitoarvo yhteensä

1 407,3 2 112,1 1 717,9 1 879,2 1 985,1

Oma sijoitustoiminta

Käypä arvo

Joukkolainat	9,9	172,7	8,7	83,9	71,3	18
Muut rahoitusmarkkinavälineet ja talletukset	5,0	18,9	11,1	136,2	22,5	5
Osakkeet	1 469,1	2 529,6	1 000,2	655,4	311,6	77
Kiinteistösijoitukset	0,5	0,1	0,1	-	-	
Lainasaamiset				0,1	1,2	
Muut sijoitukset	-	6,4	-	-	-	

1 484,5 2 727,7 1 020,1 875,6 406,5 100

Arvostusero

Joukkolainat	0,5	1,3	0,1	0,5	0,8	
Muut rahoitusmarkkinavälineet				0,1	-	
Osakkeet	1 292,4	795,6	873,7	462,2	133,5	

1 292,9 796,9 873,8 462,8 134,4

Kirjanpitoarvo yhteensä

191,6 1 930,8 146,3 412,8 272,1

Lopetettu liiketoiminta (henkivakuutus)

Käypä arvo	2 136,9	3 224,3	3 092,6			
Arvostusero	384,9	1 107,8	231,8			
Kirjanpitoarvo	1 752,0	2 116,5	2 860,8			

Konserni yhteensä

Käypä arvo	5 506,0	8 905,4	6 396,4	3 161,1	2 622,3	
Arvostusero	2 155,1	2 746,0	1 671,4	869,1	365,1	
Kirjanpitoarvo	3 350,9	6 159,4	4 725,0	2 292,0	2 257,3	

Sijoitustoiminnan nettotuotto

Milj. e

1998

1999

2000

2001

2002

Vahinkovakuutus

Käteistuotot

Korot	49,3	49,8	63,0	55,8	65,5
Osingot	28,9	39,8	49,2	42,5	29,0
Kiinteistötuotot	10,4	7,6	7,0	5,5	5,8
Pakollinen varaus					-2,6
Muut tuotot/kulut	5,9	-11,0	-2,7	-2,8	7,8

Yhteensä	94,5	86,2	116,5	101,0	105,5
----------	------	------	-------	-------	--------------

Arvonmuutos tuloslaskelmassa

Myyntivoitot/tappiot	111,7	96,9	244,4	96,5	214,5
Arvonalentumiset	-36,5	-32,1	-63,0	-49,0	-97,6
Arvonalentumisten palautukset	9,9	19,7	8,9	16,4	6,0
Poistot kiinteistöistä	-8,6	-6,6	-5,1	-4,6	-4,5
Arvonkorotukset/oikaisut	0,5	-0,8	0,4	-	-

Yhteensä	77,0	77,1	185,6	59,3	118,4
----------	------	------	-------	------	--------------

Pitkäaikaisen vieraan pääoman

korot ja kulut	-1,5	-1,2	-0,9	-0,8	-1,0
Sijoitusten hoitokulut	-2,0	-1,6	-1,4	-1,6	-1,7

Yhteensä	168,0	160,5	299,8	157,9	221,2
----------	-------	-------	-------	-------	--------------

Oma sijoitustoiminta

Käteistuotot

Korot	0,3	6,5	28,3	14,6	4,2
Osingot	19,7	22,0	15,3	14,1	15,2
Muut tuotot/kulut	-0,3	0,7	0,3	0,1	-1,7

Yhteensä	19,7	29,2	43,9	28,8	17,6
----------	------	------	------	------	-------------

Arvonmuutos tuloslaskelmassa

Myyntivoitot/tappiot	48,6	1 038,6	129,7	6,8	64,9
Arvonalentumiset	-	-0,4	-0,3	-7,8	-8,4
Arvonalentumisten palautukset	-	0,4	-	0,4	-
Arvonkorotukset	-	1 565,4	-	-	-

Yhteensä	48,6	2 604,0	129,4	-0,6	56,5
----------	------	---------	-------	------	-------------

Sijoitusten hoitokulut	-0,7	-0,5	-0,2	-0,4	-0,3
------------------------	------	------	------	------	-------------

Yhteensä	67,6	2 632,7	173,1	27,8	73,8
----------	------	---------	-------	------	-------------

Muut ja konsernieliminoinnit

Henkivakuutus	97,7	210,2	845,0	-0,9	
Muut	-5,7	-3,4	-4,5	-3,2	-2,3

Konserni yhteensä	327,6	3 000,0	1 313,4	181,6	292,7
--------------------------	--------------	----------------	----------------	--------------	--------------

HALLITUKSEN TOIMINTAKERTOMUS

Konsernin merkittävimmät osakeomistukset (listatut yhtiöt) 31.12.2002

	Käypä arvo milj. euroa			
	Kpl	Vakuutus- palvelut	Emoyhtiö	Konserni
Försäkringsaktiebolaget Skandia (publ)	46 400 000		118	118
UPM-Kymmene Oyj	3 674 600	49	63	112
SanomaWSOY Oyj	3 088 076	17	12	29
Fortum Oyj	4 681 471	19	10	29
Kone Oyj	998 000	13	16	29
YIT-Yhtymä Oyj	1 631 500	18	9	27
Rautakirja Oyj	528 000	13	13	26
Nokia Oyj	1 568 500	24		24
Lemminkäinen Oyj	1 172 400	19		19
Finnlines Oyj	699 200	11	3	14
Nordea AB	3 180 000	14		14
Huhtamäki Oyj	1 232 000	8	4	12
Orion-yhtymä Oyj	513 420	11		11
Instrumentarium Oyj	287 000	11		11
Metso Oyj	1 044 000	11		11

Osakesalkku 31.12.2002¹⁾

	Vakuutuspalvelut		Emoyhtiö ²⁾		Konserni		
	Käypä arvo	Milj. euroa	%	Milj. euroa	%	Milj. euroa	%
Suomi		379	65	164	56	542	62
Muu euroalue		83	14	1	-	84	10
Muu Eurooppa		47	8	130	44	177	20
USA		45	8	-	-	46	5
Japani		9	2	-	-	9	1
Kehittyvät markkinat		17	3	-	-	17	2
		580	100	295	100	876	100

¹⁾ Sisältää sijoitusomaisuusluonteiset osakkeet, osakesidonnaiset sijoitukset ja pääomasijoitukset

²⁾ Sisältää Conventumin sijoitukset

Joukkolainasalkku 31.12.2002¹⁾

	Konserni		
	Käypä arvo	Milj. euroa	%
Valuuttajakauma			
EUR Suomi		274	23
EUR muut maat		816	68
SEK		15	1
GBP		16	1
USD		69	6
Muut		3	-
		1 193	100
Riskiluokitus			
AAA		863	72
AA+, AA, AA-		220	18
Muu		111	9
		1 193	100

¹⁾ Sisältää korkorahastot

Yhtiö rakenne ja omat osakkeet

Emoyhtiö, Pohjola-Yhtymä Vakuutus Oyj, luovutti vuonna 2001 kaiken sillä vielä olevan vakuutuskannan Vahinko-Pohjolalle ja saattoi siten loppuun vuonna 1998 aloitetun omistusyhteisörakenteeseen siirtymisen. Vakuutuskannan luovutuksen jälkeen 18.1.2002 emoyhtiö luopui toimiluvastaan harjoittaa vakuutustoimintaa ja muuttui tavalliseksi osakeyhtiöksi, niin sanotuksi vakuutusomistusyhteisöksi. Yhtiön uusi nimi on Pohjola-Yhtymä Oyj.

Omistusyhteisöksi muuttumiseen liittyi yhtiökokousten 21.12.2000 ja 5.7.2001 päättämä yhtiöjärjestyksen muutos, jonka tuloksena A- ja B-osakesarjojen osakkeet yhdistettiin uuden D-osakesarjan osakkeiksi ja äänestysrajoitus poistettiin. Yhdistämisestä ei maksettu korvausta osakkeenomistajille. Yhtiöjärjestyksen muutokset tulivat voimaan 18.1.2002.

Pohjola-Yhtymä Oyj:n ja Conventum Oyj:n liiketoiminnot yhdistettiin vuonna 2001 osakevaihdolla, jossa Conventumin osakkeenomistajille annettiin Pohjolan B-sarjan (nykyisen D-sarjan) osakkeita ja ehdollisina Pohjolan uuden C-sarjan osakkeita. Pohjola käytti helmikuussa osakeyhtiölain mukaista lunastusoikeuttaan ja sai omistukseensa myös Conventumin vähemmistöosakkeet. Välimiesoikeus päätti osakkeiden lunastushinnaksi Pohjolan tarjoaman lunastushinnan 1,80 euroa osakkeelta eli yhteensä 1,8 milj. euroa. Muutama osakas valitti päätöksestä.

Conventumin osakkeenomistajille annettujen Pohjolan C-sarjan osakkeiden saaminen ja lopullinen määrä sidottiin Conventumin sijoituspalveluyhtiöiden tulokseen ajanjaksolla 1.1.2001–30.6.2002. Koska asetetut tavoitteet eivät täyttyneet, palautuivat C-osakkeet, yhteensä 955 648 kappaletta, vastikkeetta Pohjolalle 31.10.2002. Kaikki C-osakkeiden haltijat suostuivat palautukseen. C-osakkeiden yhteenlaskettu nimellisarvo (kirjanpidollinen vasta-arvo) oli 0,8 milj. euroa ja osuus osakepääomasta ja kaikkien osakkeiden yhteenlasketusta äänimäärästä oli 1,85 %. C-osakkeiden haltijoista Pohjolan lähipiiriin kuuluivat Peter Fagernäs, Raimo Hertto, Jyri Merivirta, Juha Mikkonen, Thominvest Oy ja Thomproperties Oy.

C-osakkeiden palautumisen jälkeen vain D-osakkeilla on äänivaltaa Pohjolan yhtiökokouksessa. Pohjolan hallitus päätti 15.8.2002, että se tekee yhtiökokoukselle ehdotuksen C-osakkeiden mitätöimiseksi.

Hallituksen valtuutukset

Varsinainen yhtiökokous valtuutti 11.4.2002 hallituksen päättämään osakepääoman korottamisesta uusmerkinnällä yhdessä tai useammissa erässä siten, että osakepääomaa voidaan korottaa yhteensä enintään 7,9 milj. eurolla antamalla merkittäväksi uusia D-sarjan osakkeita. Valtuutus on voimassa yhden vuoden yhtiökokouksen päätöksestä lukien.

Valtuutus käsittää oikeuden poiketa osakkeenomistajille kuuluvasta merkintätuetuudesta, mikäli tähän on yhtiön kannalta painava taloudellinen syy, kuten esimerkiksi yrityskauppojen tai yhteistoimintajärjestelyjen toteuttaminen.

Hallituksella ei ole muita voimassa olevia osakeantivaltuuksia, vaihtovelkakirja- tai optio-oikeuksien liikkeeseenlaskuvaltuuksia eikä omien osakkeiden lunastusvaltuuksia.

Riskienhallinta

Pohjolan riskienhallinta perustuu konsernin riskienhallintasuunnitelmaan, jonka mukaan hallitukselle raportoidaan säännöllisesti riskienhallinnan kehittymisestä ja riskien rajoittamiseksi suunnitelluista toimenpiteistä. Pohjolalla on erillinen riskienhallintatoiminto, joka koordinoi konsernissa tapahtuvaa riskienhallintatyötä. Konsernilla on lisäksi liiketoiminnoista riippumaton sisäinen tarkastus, jonka tehtävänä on arvioida sisäisen valvonnan riittävyttä.

Vakuutusyhtiöiden sijoitustoiminta perustuu hallituksen vuosittain vahvistamaan sijoitussuunnitelmaan ja hallituksen hyväksymiin sijoitustoiminnan valtuuksiin. Yhtiön vakuutusmatemaatikko seuraa vastuuvelan riittävyttä, vakuutusmaksuperusteiden soveltamista ja jälleenvakuutuksen järjestämistä sekä antaa hallitukselle lausunnon siitä, täyttääkö yhtiön sijoitustoiminta vastuuvelan luonteen asettamat vaatimukset.

Jälleenvakuuttajaksi hyväksytään ainoastaan yhtiö, jonka vakavaisuus on riittävä. Yhtiö on lisäksi vahvistanut maksimilimit sille, kuinka paljon liikettä yhdelle jälleenvakuuttajalle voidaan antaa.

Operatiivisten riskien hallinnassa kiinnitetään erityistä huomiota osaavaan henkilöstöön ja toimiviin tietojärjestelmiin.

Riskejä ja niiden hallintaa on selostettu tarkemmin liitetiedoissa.

HALLITUKSEN TOIMINTAKERTOMUS

Kiinteistökannan arvo, tuotot ja vajaakäyttöaste 31.12.2002

	Konserni				
	Käypä arvo Milj. euroa	Nettotuotto %	Potent. nettotuotto % ¹⁾	Vuokrattava huon.ala m ²	Vajaakäyttö aste %
Toimitilakiinteistöt					
Liike- ja toimistokiinteistöt	120	6,9 ²⁾	7,5 ²⁾	120 500	7,0
Tuotanto- ja varastokiinteistöt	11	11,2	11,4	19 100	0,0
Toimitilakiinteistöt yhteensä	131	7,3	7,9	139 600	4,3
Asuinkiinteistöt	4	2,8	2,8	1 800	0,0
Rakennettu kiinteistökanta	135	7,2	7,7	141 400	
Maa-alueet ja vapaa-ajan kiinteistöt	15				
Vähemmistöosuudet	5				
Kiinteistökanta yhteensä	155				

¹⁾ Sisältää tyhjen tilojen laskennallisen vuokran, keskimäärin 7,8 eur/m²/kk

²⁾ Sisältää omassa sekä yhtiöryhmän käytössä olevien tilojen laskennallisen vuokran, keskimäärin 12,7 eur/m²/kk

Liike- ja toimistotiloista on omassa sekä yhtiöryhmän käytössä 57 %

Kassaperusteinen vajaakäyttö-aste on laskettu tilakohtaisesti, muut luvut ovat kiinteistötasoisia.

Konsernin osakekohtaiset tunnusluvut

		1998	1999	2000	2001	2002
Osakekohtainen tulos	¹⁾ euroa	2,16	48,70	19,11	1,53	2,61
Osakekohtainen oma pääoma	¹⁾ euroa	10,38	54,07	26,05	13,37	11,87
Osakekohtainen substanssi käyvin arvoin verojen jälkeen	¹⁾ euroa	46,92	100,92	54,57	25,46	16,94
Osakekohtainen osinko	^{1) 2)} euroa	5,05	47,00	16,00	4,00	2,00
Osinko tuloksesta prosentteina	^{1) 2)} %	233,2	96,5	83,7	261,4	76,6
Efektiivinen osinkotuotto						
Sarja A	%	11,0	32,4	34,4	20,5	
Sarja B	%	10,9	36,2	34,0	20,2	
Sarja D	%					13,4
Hinta/voitto-suhde (P/E-luku)						
Sarja A		21,3	1,4	2,4	12,7	
Sarja B		21,5	1,3	2,5	13,0	
Sarja D						5,7
Osakkeiden osakeantioikaistu keskimurssi						
Sarja A	euroa	38,38	48,21	58,44	25,32	22,28
Sarja B	euroa	39,95	51,77	55,91	28,57	22,24
Sarja D	euroa					20,71
Osakkeiden osakeantioikaistu alin kurssi						
Sarja A	euroa	27,25	41,00	33,00	16,85	20,30
Sarja B	euroa	26,41	41,00	33,65	16,00	19,51
Sarja D	euroa					11,32
Osakkeiden osakeantioikaistu ylin kurssi						
Sarja A	euroa	58,02	69,00	85,38	49,50	23,50
Sarja B	euroa	58,53	66,50	83,30	49,67	23,90
Sarja D	euroa					26,10
Osakkeiden osakeantioikaistu kurssi 31.12.						
Sarja A	euroa	46,25	68,00	46,50	19,50	
Sarja B	euroa	46,76	60,00	47,00	19,85	
Sarja D	euroa					14,87

Konsernin osakekohtaiset tunnusluvut

		1998	1999	2000	2001	2002
Osakekannan markkina-arvo 31.12.	¹⁾					
Sarja A	milj. euroa	918,1	1 309,5	434,9	176,8	
Sarja B	milj. euroa	975,4	1 287,2	1 473,8	827,8	
Sarja D	milj. euroa					755,0
Yhteensä	milj. euroa	1 893,5	2 596,7	1 908,7	1 004,6	755,0
Osakkeiden vaihdon kehitys						
Sarja A	1 000 kpl	2 180	10 681	11 166	1 730	17
keskimääräisestä lukumäärästä	%	10,9	54,3	79,4	18,7	3,7
Sarja B	1 000 kpl	18 526	22 606	36 343	30 851	1 624
keskimääräisestä lukumäärästä	%	89,6	107,4	136,4	88,9	79,0
Sarja D	1 000 kpl					25 677
keskimääräisestä lukumäärästä	%					53,2
Osakkeiden osakeantioikaistu keskimääräinen lukumäärä						
Sarja A	1 000 kpl	20 026	19 663	14 068	9 251	447
Sarja B	1 000 kpl	20 684	21 047	26 642	34 723	2 057
Sarja D	1 000 kpl					48 269
Yhteensä A, B ja D	¹⁾ 1 000 kpl	40 710	40 710	40 710	43 974	50 773
Sarja C	1 000 kpl				310	956
Yhteensä	1 000 kpl				44 284	51 728
Osakkeiden osakeantioikaistu lukumäärä 31.12.						
Sarja A	1 000 kpl	19 851	19 257	9 352	9 069	
Sarja B	1 000 kpl	20 859	21 453	31 358	41 704	
Sarja D	1 000 kpl					50 773
Yhteensä A, B ja D	¹⁾ 1 000 kpl	40 710	40 710	40 710	50 773	50 773
Sarja C	1 000 kpl				956	956
Yhteensä	1 000 kpl				51 728	51 728
Osakkeenomistajien lukumäärä 31.12.		6 901	7 056	11 575	18 041	18 794

¹⁾ Sarjat A, B ja D ilman yhtiölle vastikkeetta palautuneita C-osakkeita. Optio-oikeuksien laimennusvaikutus pienentäisi osakemäärää.

²⁾ Vuonna 2002 hallituksen ehdottama osinko

Henkilöstö

Konsernin palveluksessa oli vuoden 2002 lopussa 3 063 henkilöä (3 062 henkilöä) ja vuoden aikana keskimäärin 3 170 henkilöä (2 690 henkilöä). Vuoden lopun henkilömäärästä emoyhtiön osuus oli 218 henkilöä.

Tehostamissuunnitelman toteutus on edennyt suunnitellusti. Vuoden 2002 elo-joulukuussa henkilömäärä aleni noin 70 henkilöllä. Vuoden 2003 alussa voimaan astuneet eläkeratkaisut, tukipakettisopimukset ja määräaikaistilojen päättymiset alensivat henkilömäärää edelleen 115 henkilöllä. Kesäkuun loppuun mennessä henkilöstön määrä vähenee vielä 45 henkilöllä ja vuoden jälkipuoliskolla yhteensä 80 henkilöllä.

Pohjolan arvot määritettiin yhteistyössä henkilöstön edustajien kanssa vuosien 2001 ja 2002 vaihteessa. Arvot ovat Luotettavuus, Muttokattomuus, Rohkeus kehittyä ja Tahto menestyä. Arvoihin ja Pohjolan strategiaan tavoitteisiin pohjautuva henkilöstöpolitiikka julkistettiin helmikuussa 2002.

Johto

Hallituksen päätoimisena puheenjohtajana toimi vuonna 2002 Peter Fagernäs. Hallituksen muut jäsenet olivat vuorineuvos Heikki Hakala (varapuheenjohtaja), varatoimitusjohtaja Martin Granholm, toimitusjohtaja Eino Halonen, vuorineuvos Heikki Pentti, toimitusjohtaja Kari Puro ja talousjohtaja Timo Salonen. Yhtiön toimitusjohtajana toimi Eero Heliövaara.

Hallitus perusti vuoden 2002 tammikuussa tarkastusvaliokunnan valvomaan konsernin sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toteuttamista sekä ohjaamaan sisäistä tarkastusta ja tilinpäätöksen laatimista. Tarkastusvaliokuntaan kuuluvat Heikki Hakala (puheenjohtaja), Heikki Pentti ja Timo Salonen.

Joulukuussa hallitus perusti palkkiovaliokunnan valmistelemaan esitykset hallituksen palkkioiksi, toimitusjohtajavalinnoiksi ja yhtiön kannustinjärjestelmiksi sekä päättämään yhdessä hallituksen puheenjohtajan kanssa ylimmän johdon palkkausperiaatteista. Palkkiovaliokuntaan kuuluvat Eino Halonen (puheenjohtaja), Heikki Hakala ja Heikki Pentti.

Näkymät

Pohjolan markkina-asema vahvistui vuoden 2002 aikana ja myönteisen kehityksen odotetaan jatkuvan. Erityisesti yritysvakuutusten myynti lisääntyi. Lakisäätöiden tapaturmavakuutuksen siirtokierros onnistui aikaisempia vuosia merkittävästi paremmin. A-Vakuutuksen hankinta vahvistui yhtiön asemaa ammattiliikenteen piirissä. Joulukuussa käynnistyneen pankkiyhteistyön odotetaan lisäävän Pohjolan tuotteiden tarjontaa ja vaikuttavan myönteisesti yksityisasiakkaiden maksutulokehitykseen.

Pohjola tarkisti hinnoittelu- ja riskienvalintaperiaatteita vuodelle 2003, jotta vakuutusmaksut ja riskit vastaisivat mahdollisimman hyvin toisiaan. Merkittäviä tariffikorotuksia on tehty erityisesti suurten yritysasiakkaiden omaisuus- ja keskeytysvakuutus tuotteisiin.

Syksyllä hyväksytyt tehostamissuunnitelman toteutus on edennyt suunnitellusti. Kustannussäästöt parantavat jo vuoden 2003 tulosta, mutta näkyvät täysimääräisesti vasta vuonna 2004. Vuoden 2003 aikana vakuutus toiminnan tehokkuutta pyritään kasvattamaan edelleen muun muassa konttoriverkostoa yhdistämällä ja henkivakuutusten myyntiorganisaatiota keventämällä. Vakuutusala sopi vuonna 2001 kolmivuotisesta palkkaratkaisusta. Sen keskimääräinen vaikutus palkkatasoon on vuonna 2003 noin 4 %.

Vuonna 2003 yhdistetyn kulusuhteen odotetaan alenevan ja saatavien vuoden 2005 loppuun mennessä asteittain 105 %:n tason. Omaisuus- ja keskeytysvakuutuksen jälleenvakuutus suojaa parannettiin vuoden 2003 alusta. Omapäätös on silti edelleen korkealla tasolla, joten mahdolliset suurvahingot lisäävät liikevoiton vaihtelua lyhyillä tarkastelujaksoilla. Tasoitusmäärän muutos eliminoi vaikutuksen kokonaistulokseen.

Sijoitusmarkkinoiden epävarmuus jatkunee ainakin vuoden 2003 alkupuolella. Sijoitusrahastoliiketoiminnan odotetaan siitä huolimatta kehittyvän myönteisesti ja hallinnoitavien rahastopääomien kasvun jatkuvan.

Vahinkovakuutuksen ja emoyhtiön sijoitussalkkujen rakenteen muokkaamista jatketaan markkinatilanteen mukaan. Sijoitussalkun rakenteen muuttaminen realisoi myyntivoittoja lähitulevaisuudessa, mutta johtaa pidemmällä aikavälillä pienempään sijoitusriskiin ja tuottojen vähäisempään vaihteluun.

Hallituksen esitys voittovarojen käytöstä

Tilinpäätöksen 31.12.2002 mukaan konsernin jakokelpoiset varat olivat 354 milj. euroa ja emoyhtiön jakokelpoiset varat 316 milj. euroa. Vahinko-Pohjola siirtyi vuoden 2002 lopussa ennako-osinkomenettelyyn. Ennako-osinko 75,3 milj. euroa sisältyi emoyhtiön tulokseen ja jakokelpoisiin varoihin jo vuonna 2002. Emoyhtiön tytäryhtiöilleen vuoden lopussa antama konserniavustus 57 milj. euroa puolestaan alensi emoyhtiön jakokelpoisia varoja.

Hallitus ehdottaa yhtiökokoukselle, että osinkona jaetaan yhteensä 101 545 702 euroa ja että osingon maksupäivä on 25.4.2003. Osinko on 2 euroa osakkeelta ja siihen ovat oikeutettuja D-sarjan osakkeet. Yleishyödyllisiin lahjoituksiin varataan 30 000 euroa. Loput jakokelpoiset varat siirretään käyttörahastoon.

Osakepääoma 31.12.2002

	Osake- pääoma euroa	Osakkeiden lukumäärä kpl	Osuus osakepääomasta %	Osuus äänistä %
D-sarja (A- ja B-sarja yhdistetty 18.1.2002)	43 654 051,86	50 772 851	98,15	100,00
C-sarja (= omat osakkeet, palautuivat yhtiölle 31.10.2002)	821 857,28	955 648	1,85	-
Yhteensä	44 475 909,14	51 728 499	100,00	

Osakkeiden kirjanpidollinen vasta-arvo on 0,86 euroa.

Osakeomistuksen jakautuminen sektoriluokittain 31.12.2002

D-sarja	Osakkaiden lukumäärä kpl	Osuus osakkaista %	Osakkeita kpl	Osuus osakkeista %
Yritykset ja asuntoyhteisöt				
Yksityiset yritykset	889	4,7	4 560 235	9,0
Asuntoyhteisöt	3	0,0	3 487	0,0
Rahoitus- ja vakuutuslaitokset	72	0,4	17 525 425	34,5
Julkisyhteisöt	31	0,2	14 235 124	28,0
Kotitaloudet	17 483	93,0	8 001 913	15,8
Kotitalouksia palvelevat voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	230	1,2	850 097	1,7
Ulkomaat	77	0,4	51 200	0,1
Arvo-osuuksiksi vaihtamatta olevat osakkeet			16 646	0,0
Yhteensä	18 785	99,9	45 244 127	89,1
Hallintarekisteröidyt osakkeet	11	0,1	5 528 724	10,9
Yhteensä	18 796	100,0	50 772 851	100,0

Osakeomistuksen jakautuminen suuruusluokittain 31.12.2002

D-sarja	Osakkaiden lukumäärä kpl	Osuus osakkaista %	Osakkeita yhteensä kpl	Osuus osakkeista %
1 - 100	8 667	46,1	471 191	0,9
101 - 1 000	8 903	47,4	3 155 710	6,2
1 001 - 10 000	1 108	5,9	2 749 855	5,4
10 001 - 100 000	97	0,5	2 947 019	5,8
100 001 - 1 000 000	15	0,1	3 197 855	6,3
1 000 001 -	6	0,0	38 234 575	75,4
Arvo-osuuksiksi vaihtamatta olevat osakkeet			16 646	0,0
Yhteensä	18 796	100,0	50 772 851	100,0

HALLITUKSEN TOIMINTAKERTOMUS

Kymmenen suurinta osakkeenomistajaa ja omistajaryhmää 31.12.2002

Suomen Arvopaperikeskus Oy:n pitämän osakasluettelon mukaan	kpl	Osuus osakepääomasta	Osuus äänistä
D-sarja			
Keskinäinen Henkivakuutusyhtiö Suomi	16 925 000	32,72	33,33
Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Ilmarinen	13 126 460	25,38	25,85
Thominvest Oy	1 191 513	2,30	2,35
Thomproperties Oy	1 002 105	1,94	1,97
Dreadnought Finance Oy	303 615	0,59	0,60
Braelger Oy	42	0,00	0,00
Yhteensä	2 497 275	4,83	4,92
Fagnäs Peter	1 217 072	2,35	2,40
Mikkonen Juha	450 000	0,87	0,89
Fortumin Eläkesäätiö	310 260	0,60	0,61
Merivirta Jyri	300 000	0,58	0,59
Elinkorkolaitos Hereditas	248 000	0,48	0,49
Keskinäinen vakuutusyhtiö Eläke-Fennia	163 700	0,32	0,32
Eläkesäätiö Polaris Pensionsstiftelse	155 000	0,30	0,31
Yhteensä	35 392 767	68,42	69,71
Hallintarekisteröidyt osakkeet	5 528 724	10,69	10,89
Yhteensä D-sarja	50 772 851	98,15	100,00
C-sarja			
Pohjolan hallussa	955 648	1,85	
D- ja C-sarjat yhteensä	51 728 499	100,00	

Johdon osakeomistus ja optio-oikeudet 31.12.2002

	D-sarja kpl	Osuus osakepääomasta (D- ja C-sarjat)	Osuus äänistä (D-sarja)
Hallituksen jäsenet ja näiden määräysvallassa olevat yhteisöt			
Osakeomistus	1 221 698	2,36	2,41
Toimitusjohtaja			
Optio-oikeudet	150 000	0,28	0,29
Muut optio-oikeudet			
Konsernin avainhenkilöt	830 000	1,57	1,60
Tytärtyhtiö Osmo Oy	120 000	0,23	0,23

Pohjolan ja Conventumin yhdistymissopimukseen liittyvät sitoumukset

Pohjola suuntasi osakevaihtotarjouksen Conventum Oyj:n osakkeenomistajille 27.7.2001. Yhdistymissopimuksen ehtojen mukaisesti Conventumin osakkaista Peter Fagnäs sitoutui olemaan vaiheittain neljän vuoden ajan myymättä vaihtotarjouksen yhteydessä saamiaan Pohjolan uusia osakkeita (alkuperäinen lukumäärä oli 1 216 212 osaketta) sekä Jyri Merivirta (638 297 osaketta), Juha Mikkonen (608 106 osaketta), Thominvest Oy (2 146 463 osaketta) ja Thomproperties Oy (1 168 925 osaketta) sitoutuivat olemaan vaiheittain kahden vuoden ajan myymättä vaihtotarjouksen yhteydessä saamiaan Pohjolan uusia osakkeita.

Omistusosuuksien muutokset

Pohjolaa koskevat arvopaperimarkkinalain 2 luvun 9 §:n mukaiset ilmoitukset omistusosuuksien muuttumisesta

18.1.2002: Pohjolan A- ja B-osakesarjojen yhdistämisen seurauksena Keskinäisen Eläkevakuutusyhtiön Ilmarisen osuus väheni alle 1/3:n Pohjolan äänimäärästä; Osuuspankkikeskus-OPK osuuskunnan osuus väheni alle 1/20:n Pohjolan äänimäärästä; Thominvest Oy:n, Thomproperties Oy:n, Dreadnought Finance Oy:n, Inter Masters Oy:n ja Braelger Oy:n yhteenlaskettu osuus ylitti 1/20:n Pohjolan äänimäärästä.

30.4.2002: Keskinäisen Henkivakuutusyhtiön Suomen osuus ylitti 1/4:n Pohjolan äänimäärästä ja osakepääomasta. Osuuspankkikeskus-OPK osuuskunnan konsernin osuus laski alle 1/20:n Pohjolan äänimäärästä ja osakepääomasta.

15.8.2002: Pohjolan hallitus päätti 15.8.2002, että yhtiön C-sarjan osakkeenomistajien on palautettava kaikki C-osakkeet vastikkeetta Pohjolalle, koska niiden saamiseksi asetetut sijoituspalveluyhtiöiden tavoitteet eivät toteutuneet. Samalla hallitus päätti, että se tulee tekemään yhtiökokoukselle ehdotuksen C-sarjan osakkeiden mitätöimiseksi, kun osakkeet on palautettu Pohjolalle. C-sarjan osakkeiden mitätöiminen tulee johtamaan siihen, että osakkeenomistajien suhteelliset omistusosuudet muuttuvat. Keskinäisen Henkivakuutusyhtiön Suomen osuus ylittää 1/3:n Pohjolan äänimäärästä ja osakepääomasta, kun kaikki C-osakkeet on palautettu Pohjolalle ja mitätöity.

31.10.2002: Kaikki C-sarjan osakkeet on palautettu Pohjolalle 31.10.2002. Kun C-osakkeet on mitätöity, Keskinäisen Henkivakuutusyhtiön Suomen osuus tulee ylittämään 1/3:n Pohjolan osakepääomasta. Kaikkien C-sarjan osakkeiden palautuminen Pohjolalle on johtanut siihen, että Suomi-yhtiön äänimäärä mahdollisessa äänestystilanteessa ylittää jo nyt 1/3:n.

13.12.2002: Thominvest Oy on asettanut osto-option ja lisäksi sopinut osakelainausjärjestelystä 27.11.2002 - 21.3.2003 väliseksi ajaksi. Lainaus sopimuksen johdosta Thominvest Oy:n, Thomproperties Oy:n, Dreadnought Finance Oy:n ja Braelger Oy:n (liputusryhmä) yhteenlaskettu osuus Pohjolan äänimäärästä ja osakepääomasta laskee lainausajaksi alle 1/20:n. Mikäli osto-optiota ei toteuteta, liputusryhmän osuus Pohjolan äänimäärästä ja osakepääomasta palautuu yli 1/20:n osakelainauksen päättyessä.

RAHOITUSLASKELMA

	Milj. e	Konserni		Emoyhtiö	
		2002	2001	2002	2001
Liiketoiminnan rahavirta					
Voitto varsinaisesta toiminnasta		134,1	69,6	195,5	278,5
Oikaisut					
Vakuutusteknisen vastuuvelan muutos		54,9	18,3	-	1,8
Sijoitusten arvonalentumiset ja arvonorotukset		100,2	72,4	2,5	-
Realisoitumattomat kurssivoitot/-tappiot		-7,0	2,7	1,1	-0,3
Suunnitelman mukaiset poistot		22,7	23,6	6,4	6,5
Muut tuotot ja kulut, joihin ei liity maksua		23,4	-0,7	-74,6	-
Muut oikaisut		-231,6	-128,5	-47,3	-6,2
Rahavirta ennen käyttöpääoman muutosta		96,9	57,4	83,7	280,3
Käyttöpääoman muutos:					
Lyhytaikaisten korottomien liikesaamisten lisäys/vähennys		-9,2	24,3	-7,3	419,6
Lyhytaikaisten korottomien velkojen vähennys/lisäys		-39,7	40,3	2,8	-63,8
Liiketoiminnan rahavirta ennen rahoituseriä ja veroja		47,9	122,0	79,2	636,0
Maksetut korot ja maksut muista liiketoiminnan rahoituskuluista		-1,2	-0,9	-	-
Maksetut tuloverot		-27,2	-6,5	2,2	-7,5
Liiketoiminnan rahavirta		19,5	114,6	81,4	628,6
Investointien rahavirta					
Investoinnit sijoituksiin (pl. rahavarat)		-1 159,4	-1 033,4	-124,0	-102,9
Luovutustulot sijoituksista (pl. rahavarat ja tytäryhtiöosakkeet)		1 414,8	988,0	192,7	46,0
Ostetut tytäryhtiöosakkeet / ostettu liiketoiminta		-1,1	-12,0	-2,2	-54,5
Myydyt tytäryhtiöosakkeet		-	271,6	-	293,3
Maksetut tuloverot em. myynneistä		-	-28,5	-	-28,5
Aineettomien ja aineellisten hyödykkeiden sekä muun omaisuuden investoinnit ja luovutustulot (netto)		-16,5	-11,6	-8,1	-8,3
Investointien rahavirta		237,8	174,2	58,4	145,1
Rahoituksen rahavirta					
Lainojen nostot		9,7	-	-	-
Lainojen takaisinmaksut		-15,6	-1,5	-	-
Konserniavustus		-	-	-57,0	-
Maksetut osingot ja muu voitonjako		-203,1	-651,1	-203,1	-651,1
Rahoituksen rahavirta		-208,9	-652,6	-260,1	-651,1
Rahavarojen muutos		48,4	-363,9	-120,3	122,5
Rahavarat tilikauden alussa		340,9	704,8	141,5	19,0
Rahavarat tilikauden lopussa					
Rahat ja pankkisaamiset		53,5	68,5	3,0	24,4
Muut saamiset ja velat		0,6	-7,6	-4,1	-18,0
Rahoitusmarkkinavälineet		311,2	224,1	22,3	126,4
Talletukset		24,1	56,0	-	8,7
Rahavarat tilikauden lopussa		389,3	340,9	21,2	141,5

KONSERNITULOSLASKELMA

	Milj. e	2002	2001
	Viite		
Vakuutustekninen laskelma	2		
Vahinkovakuutus			
Vakuutusmaksutuotot			
Vakuutusmaksutulo	3, 10	706,9	552,6
Jälleenvakuuttajien osuus		-70,0	-58,4
		637,0	494,2
Vakuutusmaksuvastuun muutos	10		
Kokonaismuutos		-11,6	-27,9
Vastaanotetun/luovutetun kannan osuus		-	24,4
Jälleenvakuuttajien osuus		-5,0	2,1
		-16,6	-1,4
Vakuutusmaksutuotot yhteensä		620,4	492,9
Korvauskulut			
Maksetut korvaukset		-540,1	-456,1
Jälleenvakuuttajien osuus		37,9	56,2
		-502,2	-399,9
Korvausvastuun muutos	10		
Kokonaismuutos		-36,8	-198,6
Vastaanotetun/luovutetun kannan osuus		-	142,8
Jälleenvakuuttajien osuus			
Kokonaismuutos		-22,4	-15,7
Vastaanotetun/luovutetun kannan osuus		-	-0,4
		-59,2	-71,9
Korvauskulut yhteensä		-561,4	-471,8
Yhteistakuuerän muutos			
Kokonaismuutos		-1,2	-4,6
Vastaanotetun kannan osuus		-	3,6
		-1,2	-1,0
Liikekulut	6, 7, 11	-154,2	-118,0
Vakuutustekninen kate ennen tasoitusmäärän muutosta		-96,3	-98,0
Tasoitusmäärän muutos	10		
Kokonaismuutos		22,0	9,8
Vastaanotetun kannan osuus		-	16,8
		22,0	26,6
Vakuutustekninen kate		-74,3	-71,4

KONSERNITULOSLASKELMA

	Milj. e	2002	2001
	Viite		
Vakuutustekninen laskelma			
Henkivakuutus			
Vakuutusmaksutulo			
Vakuutusmaksutulo	4	-	44,6
Jälleenvakuuttajien osuus		-	-1,2
		-	43,4
Osuus sijoitustoiminnan nettotuotosta	8	-	-0,9
Korvauskulut			
Maksetut korvaukset		-	-75,7
Maksetut korvaukset	5	-	0,2
Jälleenvakuuttajien osuus		-	-75,6
		-	-75,6
Korvausvastuun muutos			
Korvausvastuun muutos		-	6,7
Korvauskulut yhteensä		-	-68,9
Vakuutusmaksuvastuun muutos			
Vakuutusmaksuvastuun muutos	5	-	21,6
Jälleenvakuuttajien osuus		-	1,2
		-	22,8
Liikekulut	6, 7, 11	-	-3,7
Vakuutustekninen tulos		-	-7,3

	Milj. e	2002	2001
	Viite		
Muu kuin vakuutustekninen laskelma			
Vahinkovakuutuksen vakuutustekninen kate		-74,3	-71,4
Henkivakuutuksen vakuutustekninen tulos		-	-7,3
Sijoitustoiminnan tuotot	8	474,8	339,6
Sijoitusten arvonorotus	8	-	0,4
Sijoitustoiminnan kulut	8, 11, 25	-182,1	-147,9
Sijoitusten arvonorotuksen oikaisu	8	-	-10,4
		292,7	181,7
Sijoitustoiminnan nettotuotto-osuuden siirto	8	-	0,9
Muut tuotot		65,0	49,4
Muut kulut			
Konserniliiketoiminnan poisto	11	-1,2	-4,5
Liiketoiminnan poisto	11	-1,3	-0,2
Uudelleenjärjestelyvarauksen muutos	25	-11,2	-
Muut		-72,2	-55,5
		-85,9	-60,1
Osuus osakkuusyritysten voitosta/tappiosta		-8,1	2,6
Tuloverot varsinaisesta toiminnasta			
Tilikauden verot		-48,0	-32,1
Aikaisempien tilikausien verot		-0,2	0,7
Laskennalliset verot	28	-7,0	5,4
		-55,2	-26,0
Voitto varsinaisesta toiminnasta		134,1	69,6
Satunnaiset erät	9		
Satunnaiset tuotot		-	176,9
Satunnaiset kulut		-	-0,4
		-	176,6
Tuloverot satunnaisista eristä			
Tilikauden verot		-	-28,5
Laskennalliset verot	28	-	4,4
		-	-24,1
Voitto satunnaisten erien jälkeen		134,1	222,0
Vähemmistöosuudet		-1,5	-2,3
Tilikauden voitto		132,6	219,8

KONSERNITASE

	Milj. e	2002	2001
Vastaavaa			
Aineettomat hyödykkeet	12		
Aineettomat oikeudet		13,7	15,4
Liikearvo		11,9	13,6
Konserniliikearvo		19,7	22,4
Muut pitkävaikutteiset menot		8,3	6,2
		53,5	57,6
Sijoitukset	13		
Kiinteistösijoitukset	14, 19		
Kiinteistöt ja kiinteistöosakkeet		139,4	202,4
Sijoitukset saman konsernin yrityksissä ja omistusyhteisyhteisöissä			
Osakkeet ja osuudet osakkuusyhteisöissä	16, 19	18,2	19,1
Osakkeet ja osuudet muissa omistusyhteisyhteisöissä	16, 19	0,2	0,2
Omistusyhteisöryitysten liikkeelle laskemat rahoitusmarkkinavälineet ja lainasaamiset omistusyhteisyhteisöiltä	16	1,1	0,1
		19,5	19,3
Muut sijoitukset			
Osakkeet ja osuudet	19	608,1	753,2
Rahoitusmarkkinavälineet		1 456,3	1 254,0
Kiinnelainasaamiset		5,2	-
Muut lainasaamiset	18	0,6	0,1
Talletukset		24,1	56,0
		2 094,3	2 063,3
Jälleenvakuutustalletesaamiset		4,0	7,0
		2 257,3	2 292,0
Sijoitukset yhteensä			
Saamiset	20		
Ensivakuutustoiminnasta		153,6	132,9
Vakuutuksenottajilta		1,4	1,5
Vakuutusedustajilta			
		155,0	134,4
Jälleenvakuutustoiminnasta		34,9	37,2
Muut saamiset		63,1	65,0
Laskennalliset verosaamiset	28	4,9	11,0
		257,9	247,6
Muu omaisuus			
Aineelliset hyödykkeet			
Koneet ja kalusto	12	19,9	21,1
Tavaravarastot		2,9	2,7
		22,7	23,9
Rahat ja pankkisaamiset		53,5	68,5
Muu omaisuus		2,1	2,1
		78,3	94,4
Siirtosaamiset	21		
Korot ja vuokrat		34,7	32,7
Muut siirtosaamiset		21,2	23,6
		56,0	56,2
Vastaavaa yhteensä		2 703,0	2 747,9

	Milj. e	2002	2001
	Viite		
Vastattavaa			
Oma pääoma	22		
Osakepääoma		44,5	44,5
Ylikurssirahasto		39,7	39,7
Arvonkorotusrahasto		-	2,4
Vararahasto		158,3	158,3
Muut rahastot			
Käyttörahasto		223,1	299,6
Edellisten tilikausien voitto/tappio		4,5	-85,4
Tilikauden voitto		132,6	219,8
Oma pääoma yhteensä		602,7	678,8
Vähemmistöosuudet		9,3	7,2
Vakuutustekninen vastuuelka			
Vahinkovakuutuksen vakuutusmaksuvastuu	23	245,2	227,7
Jälleenvakuuttajien osuus		-27,4	-29,4
		217,8	198,3
Vahinkovakuutuksen korvausvastuu	24	1 501,1	1 474,9
Jälleenvakuuttajien osuus		-56,6	-82,2
		1 444,4	1 392,8
Vahinkovakuutuksen tasoitusmäärä		185,8	207,8
Vahinkovakuutuksen yhteistakuuerä		31,0	29,8
Vakuutustekninen vastuuelka yhteensä		1 879,0	1 828,7
Pakolliset varaukset	25	8,9	-
Velat	26		
Ensivakuutustoiminnasta		8,3	6,1
Jälleenvakuutustoiminnasta		28,7	39,0
Lainat rahoituslaitoksilta		34,9	43,9
Muut velat		55,6	89,5
Laskennalliset verovelat	28	2,0	6,0
		129,6	184,4
Siirtovelat	27, 25	73,3	48,8
Vastattavaa yhteensä		2 703,0	2 747,9

TULOSLASKELMA, EMOYHTIÖ

	Milj. e	2002	2001
	Viite		
Liikevaihto	2,3		
Vakuutusmaksutuotot		-	2,4
Jälleenvakuuttajien osuus		-	-0,3
Muu liikevaihto		45,7	33,5
		45,7	35,6
Liiketoiminnan muut tuotot		0,1	0,3
Materiaalit ja palvelut			
Korvauskulut	2	-	-2,2
Jälleenvakuuttajien osuus		-	-0,5
Tasoitumäärän muutos	2	-	1,8
Ulkopuoliset palvelut		-0,7	-1,4
		-0,7	-2,4
Henkilöstökulut	7		
Palkat ja palkkiot		-10,5	-7,3
Henkilösivukulut			
Eläkekulut	25	-2,7	-2,9
Muut henkilösivukulut		-1,0	-0,8
		-14,2	-11,0
Poistot ja arvonalentumiset			
Suunnitelman mukaiset poistot	11	-6,4	-6,5
Liiketoiminnan muut kulut	25	-32,6	-26,4
		-8,2	-10,3
Liiketappio			
Rahoitustuotot ja -kulut	8		
Tuotot osuuksista saman konsernin yrityksissä		195,6	364,5
Tuotot osuuksista omistusyhteisyrietyksissä		1,5	1,9
Tuotot muista pysyvien vastaavien sijoituksista			
Saman konsernin yrityksiltä		2,6	0,3
Muilta		15,0	14,2
Muut korko- ja rahoitustuotot			
Saman konsernin yrityksiltä		2,4	1,2
Muilta		77,1	25,5
Arvonalentumiset pysyvien vastaavien sijoituksista		-2,4	0,1
Arvonalentumiset vaihtuvien vastaavien rahoitusarvopapereista		-	-0,1
Korkokulut ja muut rahoituskulut			
Saman konsernin yrityksille		-2,6	-1,3
Muille		-5,5	-3,8
		283,7	402,4
Tuloverot varsinaisesta toiminnasta			
Tilikauden verot		-80,0	-113,8
Laskennalliset verot	28	-	0,2
		-80,0	-113,5
Voitto varsinaisesta toiminnasta		195,5	278,5
Satunnaiset erät	9		
Satunnaiset tuotot		-	99,2
Satunnaiset kulut		-57,0	-0,4
		-57,0	98,8
Tuloverot satunnaisista eristä	9		
Tilikauden verot		16,5	-28,5
Laskennalliset verot	28	-	-0,1
		16,5	-28,7
Tilikauden voitto		155,0	348,7

TASE, EMOYHTIÖ

	Milj. e	2002	2001
	Viite		
VASTAAVAA			
Pysyvät vastaavat			
Aineettomat hyödykkeet	12		
Aineettomat oikeudet		8,5	9,1
Muut pitkävaikutteiset menot		0,1	0,1
		8,5	9,2
Aineelliset hyödykkeet	12		
Koneet ja kalusto		9,2	6,9
Muut aineelliset hyödykkeet		2,0	2,0
		11,2	8,9
Sijoitukset	13		
Osuudet saman konsernin yrityksissä	15, 19	231,0	226,6
Saamiset saman konsernin yrityksiltä	15	50,6	1,5
Osuudet omistusyhteisyhteisöissä	16, 19	7,2	9,4
Muut osakkeet ja osuudet	17, 19	141,6	147,1
Muut saamiset	18	1,1	0,1
		431,5	384,6
Vaihtuvat vastaavat			
Saamiset			
Pitkäaikaiset			
Laskennallinen verosaaminen	28	0,7	0,7
Lyhytaikaiset			
Saamiset saman konsernin yrityksiltä	20	95,9	5,0
Saamiset omistusyhteisyhteisöiltä	20	0,1	0,3
Muut saamiset		3,7	1,2
Siirtosaamiset	21	5,9	6,7
		105,5	13,3
Rahoitusarvopaperit			
Muut arvopaperit	13	53,4	213,2
Rahat ja pankkisaamiset		3,0	26,7
Vastaavaa yhteensä		614,0	656,5
VASTATTAVAA			
Oma pääoma	22		
Osakepääoma		44,5	44,5
Ylikurssirahasto		39,7	39,7
Muut rahastot			
Vararahasto		158,2	158,2
Muut rahastot		161,3	15,7
Tilikauden voitto		155,0	348,7
Pakolliset varaukset	25	0,5	-
Vieras pääoma			
Lyhytaikainen			
Ostovelat		1,0	2,3
Velat saman konsernin yrityksille	26	24,8	21,0
Velat omistusyhteisyhteisöille	26	0,1	0,8
Muut velat		17,1	19,5
Siirtovelat	27, 25	11,8	6,1
		54,8	49,7
Vastattavaa yhteensä		614,0	656,5

1. Tilinpäätöksen laatimisperiaatteet

a) Muutokset laatimisperiaatteissa ja tietojen vertailtavuus

Emoyhtiön tuloslaskelma ja tase on laadittu kirjanpitoasetuksen mukaista kaavaa käyttäen, sillä yhtiö muuttui 18.1.2002 vakuutusyhtiöstä vakuutusomistusyhtiöksi. Vuoden 2001 tiedot on ryhmitelty uudelleen vastaavalla tavalla. Konsernitilinpäätöksen yhtiömuodon muutos ei vaikuta, sillä vakuutusomistusyhteisön konsernitilinpäätöksen sovelletaan vakuutusyhtiön konsernitilinpäätöstä koskevia säännöksiä.

Conventum-yhtiöiden tilinpäätökset on yhdistelty konsernitilinpäätökseen 28.8.2001 alkaen. A-Vakuutuksen liiketoiminta hankittiin 31.12.2001. Vuoden 2002 alusta lukien konsernitilinpäätökseen on yhdistelty tytäryhtiöiksi muuttuneiden Baltian osakkuusyhtiöiden tilinpäätökset. Vuoden 2001 lukuun sisältyi tammi-helmikuulta vielä Suomi-yhtiölle myyty henkivakuutusominta. Sen myyntivoittoa esitettiin satunnaisissa erissä.

Hallituksen toimintakertomukseen sisältyvät toimialakohtaiset tiedot on esitetty elokuussa 2001 päätetyn organisaatorakenteen mukaisesti. Vuonna 2002 vahvistetun organisaatorakenteen mukaiseen raportointiin siirrytään vuoden 2003 alussa. Uudelleenjärjestelyvaraus on merkitty muun toiminnan alle muihin kuluihin. Konsernin sisäiset pääomallinat on eliminoitu korkoineen.

Yhtiölle vastikkeetta palautuneet omat C-osakkeet on vähennetty osakkeiden lukumäärästä tunnuslukuja laskettaessa. Vuoden 2001 tunnusluvut on muutettu vastaavasti.

Pohjola laatii konsernitilinpäätöksen kansainvälisten tilinpäätössuosituksen (IAS/IFRS) mukaisesti vuodesta 2005 alkaen. Konserniliikkeen määrä ei tämänhetkisten tietojen mukaan muuttuisi nykyisestä. Säännösten tarkempi sisältö erityisesti vakuutusliikkeen osalta on vielä auki olennaisilta osin.

b) Konsernitilinpäätös

Konsernitilinpäätökseen yhdistellään sellaiset yhteisöt, joissa emoyhtiöllä on joko suoraan tai välillisesti määräysvalta. Pohjola-Yhtymän kaikissa tytäryrityksissä määräysvalta perustuu äänenemmistöön.

Konsernitilinpäätökseen on yhdistelty rivi riviltä kaikki tytäryhtiöt lukuun ottamatta Keskinäistä Vakuutusyhtiö Varmaa (selvitystilassa). Varma asetettiin vapaaehtoiseen selvitystilaan hankinnan jälkeen ja takuusuusien hankintameno kirjattiin kokonaan kuluksi. Vakuutusvalvontaviraston 12.12.2001 antaman poikkeusluvan mukaan A-Vakuutus Oy:n ensimmäinen tilikausi 30.7.2001-31.12.2002 sai poiketa emoyhtiön tilikaudesta. Uu-

den tytäryhtiön tiedot yhdisteltiin vuoden 2001 konsernitilinpäätökseen 31.12.2001 laaditun välitilinpäätöksen perusteella.

Konsernitilinpäätös laaditaan emoyhtiön ja tytäryhtiöiden tuloslaskelmien, taseiden ja liitetietojen yhdistelminä, joista eliminoidaan yhtiöiden väliset saamiset ja velat, tuotot ja kulut, voitonjako, aktivoituvat sisäiset katteet sekä keskinäinen osakeomistus. Vuoden aikana hankitut tytäryhtiöt yhdistellään hankintahetkestä lähtien ja vuoden aikana myydyt yhtiöt yhdistellään myyntihetkeen saakka. Tytäryhtiöiden tilinpäätökset muutetaan ennen yhdistelyä olennaisilta osin emoyhtiön soveltamien tilinpäätösperiaatteiden mukaisiksi. Eliminoidut sisäiset katteet tuloutetaan suunnitelmapoistojen tai arvonalentumisten suhteessa. Tuloksesta ja omasta pääomasta erotetaan vähemmistön osuus omaksi eräkseen.

Konsernin keskinäinen osakeomistus eliminoidaan hankintamenomenetelmää käyttäen. Syntynyt konserniaktiiva jaetaan tytäryhtiöiden omaisuuserille ja poistetaan näiden poistosuunnitelman mukaan. Kohdistamaton osuus esitetään taseessa erillisenä konserniliikkeenä, joka poistetaan suunnitelman mukaan vaikutusaikanaan 5-20 vuodessa.

Kohdistettuun konserniaktiivaan liittyvä laskennallinen verovelka merkitään konserniliikkeenä ja poistetaan saman poistoajan kuluessa kuin kohdistettu konserniaktiivakin. Tytäryhtiökiinteistöosakkeiden arvonorotukset merkitään konsernitaseella tytäryhtiön omistamien kiinteistöjen arvonorotuksiksi.

Osakkuusyhtiöt eli yritykset, joiden äänivalta konserni omistaa 20-50 prosenttia, yhdistellään konsernitilinpäätökseen pääosin pääomaosuusmenetelmällä. Tuloslaskelmaan sisältyy konsernin osuus osakkuusyhtiöiden tuloksista. Taseessa osakkuusyhtiöiden hankintameno ja konsernin omaan pääomaan lisätään konsernin osuus hankinnan jälkeen kertyneistä osakkuusyhtiöiden voitoista tai tappioista. Konsernin ja osakkuusyhtiöiden välisistä kaupoista syntyneet aktivoituvat sisäiset katteet eliminoidaan konsernin omistussuuden suhteessa. Konserniaktiiva ja eliminoitu sisäinen kate kirjataan tuloslaskelmaan samoja periaatteita noudattaen kuin tytäryhtiöitä yhdisteltäessä.

Asunto Oy Helsingin Korppaanmäki yhdistellään yhteisyhtiönsä rivi riviltä omistussuuden (34,2 %, vuonna 2001 50 %) mukaan soveltaen muutoin samoja periaatteita kuin tytäryhtiöiden yhdistelyssä.

Muut omistukset (20-50 %) keskinäisissä asunto- ja kiinteistöosakeyhtiöissä jätetään yhdistelemättä.

Koska näiden yhtiöiden kulut katetaan osakkailta perittävillä yhtiövastikkeilla, on yhdistelemättä jättämisen vaikutus konsernin tulokseen ja vapaa-eseen omaan pääomaan vähäinen.

Osakkuusyhtiö Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Ilmarinen jätetään yhdistelemättä, sillä työeläkevakuutusyhtiöistä annetun lain mukaan lakisääteistä eläkevakuutusta harjoittavaa yhtiötä ei saa yhdistellä muun yrityksen konsernitilinpäätökseen. Yhdistelykielto perustuu työeläkevakuutusta koskeviin rajoituksiin. Konsernilla ja Ilmarisella on joitakin keskinäisiä liiketapahtumia, jotka liittyvät tavantomaiseen vakuutusomintaan tai siihen liittyvään toimintaan. Ilmarinen omistaa Pohjolan osakkeista 25,4 %.

c) Sijoitusten kirjanpitoarvo

Rakennukset ja rakennelmat esitetään taseessa suunnitelmapoistoilla vähennetyn hankintameno tai sitä alemman käyvän arvon määräisenä. Hankintameno sisällytetään hankinnasta aiheutuneet muuttuvat menot. Kiinteistöosakkeet sekä maa- ja vesialueet esitetään taseessa hankinnasta aiheutuneiden muuttuvien menojen tai niitä alemman käyvän arvon määräisenä. Joidenkin kiinteistöisjoitusten arvoja on korotettu (ks. kohta e).

Sijoitusomaisuudeksi katsottavat muut osakkeet ja osuudet sekä rahoitusmarkkinavälineet esitetään taseessa hankinnasta aiheutuneiden muuttuvien menojen tai niitä alemman käyvän arvon määräisenä. Rahoitusmarkkinavälineiden nimellisarvon ja hankintameno erotetaan jaksotetaan korkotuotoiksi tai niiden vähennykseksi rahoitusmarkkinavälineen juoksuajana. Vastaaerä merkitään hankintameno lisäykseksi tai vähennykseksi. Hankintameno lasketaan keskiahintaa käyttäen. Joidenkin arvopapereiden arvoja on korotettu (ks. kohta e). Conventumin vaihtuviin vastaaviin kuuluvat arvopaperit on kuitenkin arvostettu tilinpäätöspäivän todennäköiseen luovutushintaan.

Osakelainauksen kohteena olevat osakkeet arvostetaan vastaavalla tavalla. Lainassa olevien osakkeiden määrä kerrotaan liitetiedoissa.

Pääomasijoitukset esitetään taseessa hankinnasta aiheutuneiden muuttuvien menojen tai niitä alemman käyvän arvon määräisenä. Käypänä arvona pidetään kunkin rahaston viimeksi ilmoittaman varovaisen arvon mukaan laskettua rahasto-osuuden arvoa. Rahastomuotoisten sijoitusten kirjanpitoarvoa alennetaan kuitenkin vasta perustamisvuotta seuraavana vuonna rahastoon maksetuista hallinto- ja perustamiskuluista johtuen, ellei rahaston ar-

vossa ole tapahtunut merkittävää alentumista. No-teeraamattomien suorien pääomasijoitusten arvoa alennetaan uusien rahoituskierrosten tai ulkopuo-listen toteuttamien myyntien hintatietojen perusteella. Mikäli näitä ei ole käytettävissä, arvonalentumiset kirjataan 25 %:n portaikkoa käyttäen.

Käyttöomaisuudeksi katsottavat osakkeet ja osuudet esitetään taseessa pysyvillä arvonalennuksilla vähennetyn hankintamenon määräisenä. Hankintameno lasketaan fifo-menetelmää käyttäen. Emoyhtiössä Conventumin osakkeiden hankintameno on sisällytetty osakevaihdon osalta osakeannin merkintähintaa, lunastustarjousten osalta lunastettujen osakkeiden ja optioiden hankintahinta sekä kaikki hankintaan liittyvät välittömät kulut.

Saamiseksi katsottavat sijoitukset esitetään taseessa nimellisarvon tai sitä pysyvästi alemman todennäköisen arvon määräisenä.

Sijoituksista aikaisemmin tehdyt arvonalennukset palautetaan tulosvaikutteisesti hankintameno käyvän arvon nousua vastaavalla osuudella.

Johdannaissopimukset arvostetaan markkinoilta saatuu tilinpäätöspäivän käypään arvoon. Suojaavan johdannaissopimuksen voitto tai tappio merkitään tuloslaskelmaan siltä osin kuin se vastaa suojattavasta erästä kuluksi tai tuotoksi kirjattua määrää. Suojattavan erän arvon nousun yllittävä tappio kirjataan kuitenkin kokonaan kuluksi. Muussa kuin suojaustarkoituksessa tehdyt johdannaissopimuksen käyvän arvon ja sitä korkeamman kirjanpitoarvon erotus merkitään tuloslaskelmaan kuluksi. Realisoitumatonta voittoa ei kirjata. Pankkiiriliik-keessä kaikki johdannaissopimusten voitot ja tappiot kirjataan kuitenkin tulosvaikutteisesti. Tuloslaskelmaan kirjaamattomat johdannaisten arvostuserot ja vahinkovakuutusyhtiöissä ei-suojaavien sopimusten mahdolliset enimmäistappiot otetaan huomioon toimintapääomalaskelmassa.

d) Muun omaisuuden kuin sijoitusten kirjanpitoarvo

Aineettomat hyödykkeet sekä koneet ja kalusto esitetään taseessa suunnitelmapoistoilla vähennetyn hankintamenon määräisenä. Hankintameno on sisällytetään hankinnasta ja valmistuksesta aiheutuneet muuttuvat menot.

Vakuutusmaksusaamiset ja jälleenvakuutus-saamiset merkitään taseeseen todennäköiseen arvoon ja muut saamiset nimellisarvoon tai tätä pysyvästi alempaan todennäköiseen arvoon.

e) Sijoitusten arvonorotukset

Maa- ja vesialueiden, rakennusten ja arvopapereiden arvoja voidaan korottaa, jos niiden käypä arvo on pysyvästi alkuperäistä hankintamenoa olennaisesti suurempi. Sijoitusomaisuudeksi katsottavien hyödykkeiden arvonorotusten vastaerä kirjataan tuloslaskelmaan ja käyttöomaisuuden arvonorotusten vastaerä arvonorotusrahoon. Arvonorotusrahoon saa käyttää rahastoantiin siltä osin kuin se rahastoantia toteutettaessa kohdistuu käyttöomaisuudeksi katsottaviin sijoituksiin. Arvonorotuksia tehtäessä noudatetaan erityistä varovaisuutta.

Jos arvonorotus osoittautuu aiheettomaksi, tuloutettu arvonorotus oikaistaan tulosvaikutteisesti ja rahastoitu arvonorotus peruutetaan arvonorotusrahosta tai, mikäli arvonorotusraho on käytetty rahastoantiin, vapaasta omasta pääomasta.

Rakennusten tuloutettu arvonorotus poistetaan suunnitelman mukaan.

f) Sijoitusten käypä arvo ja arvostuserot

Tilinpäätöksen liitetiedoissa kerrotaan tase-eräkohtaisesti sijoitusten jäljellä oleva hankintameno, kirjanpitoarvo ja käypä arvo. Kahden ensiksi mainitun arvon erotus muodostuu arvonorotuksista ja osakkuusyritysten yhdistelyyn liittyvistä oikaisuksista. Kahden viimeksi mainitun arvon erotus osoittaa taseeseen kirjaamattomat arvostuserot.

Yhtiön omat asiantuntijat määrittelevät vuosittain kullekin kiinteistölle ja kiinteistöosakkeelle käyvän arvon. Käyvät arvot määritellään lähinnä tuotoarvomenetelmällä. Rinnakkaisena arviointimenetelmänä käytetään tonttien ja asuinkiinteistöjen osalta alueellisia markkinahintatilastoja ja rakennusten osalta teknisiä nykyarvoja. Käyvät arvot määritellään yksilöllisesti kohteittain ja varovaisuuden periaatetta noudattaen.

Osakkeiden ja osuuskien sekä rahoitusmarkkina-välineiden, jotka noteerataan virallisessa arvopaperipörssissä tai jotka muuten ovat julkisen kaupankäynnin kohteena, käypänä arvona käytetään tilinpäätöspäivän viimeistä kaupankäyntikurssia tai sen puuttuessa ostokurssia. Mikäli tilinpäätöspäivä ei ole pörssipäivä, käytetään tätä päivää edeltävää vastaavaa kurssia. Muiden osakkeiden, osuuskien ja rahoitusmarkkinavälineiden käypänä arvona pidetään todennäköistä luovutushintaa, jäljellä olevaa hankintamenoa tai substanssiin perustuvaa arvoa.

Saamisten käypänä arvona pidetään nimellisarvoa tai tätä alemmaa todennäköistä arvoa.

g) Vahinkovakuutuksen vakuutustekninen vastuovelka ja vakuutusten hankintamenot

Vakuutusmaksuvastuu sisältää tilinpäätöspäivän jälkeiseen aikaan kohdistuvan osuuden vakuutusmaksutulosta. Määrä lasketaan pääasiassa tilastollisin menetelmin. Edellä mainittua siirtovastuuta täydennetään tulevien tappioiden kattamiseksi, mikäli voimassa olevista vakuutus sopimuksista odotetaan syntyvän tappiota jäljellä olevan vakuutuskauden aikana. Vakuutusten hankinnasta aiheutuneet menot kirjataan sen tilikauden kuluksi, jonka aikana niiden suorittamisvelvollisuus syntyy.

Korvausvastuu sisältää sattuneista vakuutus-tapahtumista ja niiden selvittelystä vielä maksamatta olevat erät. Suuret korvaukset varataan yksilöllisesti. Pienet korvaukset ja yhtiölle vielä ilmoittamatta olevat vahingot varataan tilastollisin menetelmin. Korvausvastuun määrä lasketaan eläkemuotoisten korvausten osalta nykyarvomenetelmällä. Muilta osin korvausvastuun diskonttauksesta on luovuttu vuonna 2001. Korkokautuksessa käytettävä korkokanta valitaan turvaavasti yhtiön omaisuuden tuototason perusteella.

Korvausvastuuseen kuuluu lakisääteisten vahinkovakuutusten takuujärjestelmään liittyvä, erikseen taseessa esitettävä, yhteistakuuerä, jolla yhtiöt varautuvat ennakolta mahdolliseen korvausvelvollisuuteen. Jos jokin näitä vakuutuksia myöntävä yhtiö joutuu selvitystilaan tai konkurssiin, vastaavat muut yhtiöt korvauksista yhdessä.

Korvausvastuuseen kuuluu myös erikseen taseessa esitettävä tasoitusmäärä. Tasoitusmäärän tehtävänä on korvauskulujen vuosittaisen vaihtelun tasoittaminen ja vakuutusyhtiön vastuunkantokyvyn ylläpito. Tasoitusmäärän suuruus määräytyy Vakuutusvalvontaviraston vahvistamien perusteiden mukaan. Uudet perusteet on vahvistettava etukäteen. Tasoitusmäärä kasvaa, jos vahinkosuhte alittaa aikaisempien vuosien keskiarvon, ja purkautuu, jos vahinkosuhte ylittää em. keskiarvon. Lisäksi tasoitusmäärään on siirrettävä vahvistettujen perusteiden mukainen määrä, joka voi olla 0-15 prosenttia ao. vakuutusluokan omalla vastuulla olevista vakuutusmaksutuotoista. Tasoitusmäärää on aina myös kasvatettava vuoden alun tasoitusmäärälle lasketulla neljän prosentin korolla.

Vakuutustekninen vastuovelka merkitään taseeseen nettoperiaatteella siten, että velan vähennyseränä esitetään jälleenvakuuttajien osuus. Velka ja siitä vähennetty saaminen eivät ole kuitattavissa keskenään, sillä velkoja ja velallinen eivät niissä ole samat.

h) Muiden velkojen kirjanpitoarvo

Muut velat kuin vakuutustekninen vastuovelka merkitään taseeseen nimellisarvoon tai, jos velka on sidottu indeksiin tai muuhun vertailuperusteeseen, muuttuneen vertailuperusteen mukaiseen arvoon.

i) Laskennalliset verovelat ja –saamiset

Tuloslaskelmaan merkitään tilikauden ja aikaisempien tilikausien veroihin verotettavan tulon perusteella maksetut tai palautetut sekä maksuun pantavat tai palautettavat verot.

Suomen kirjanpito- ja verolainsäädännön perusteella voidaan tilinpäätökseen kirjata vapaaehtoisia varauksia ja suunnitelman ylittäviä poistoja. Nämä erät ovat verotuksessa vähennyskelpoisia vain, jos ne on vähennetty myös kirjanpidossa. Konsernitilinpäätöksessä vapaaehtoiset varaukset ja suunnitelman ylittävät poistot (poistoero) jaetaan toisaalta tilikauden tulokseen ja omaan pääomaan sekä toisaalta laskennallisen verovelan muutokseen ja laskennalliseen verovelkaan.

Myös kaikki verotettavan tulon ja kirjanpidon tuloksen välisiin jakotuseroihin sekä muihin väliaikaisiin eroihin liittyvät laskennalliset verovelat ja –saamiset merkitään taseeseen. Merkittävimmät erät syntyvät kiinteistöihin kohdistetusta konserniaktiivasta, kiinteistösijoitusten arvonalennuksista ja arvonorotusrahastoon merkityistä arvonorotuksista sekä sisäisistä katteista. Tuloutettuihin arvonorotuksiin ei liity verovelkaa, sillä ne luetaan korotusvuoden verotettavaan tuloon ja niistä tehty poisto ja arvonalennus vähennetään vastaavasti verotettavasta tulosta.

Laskennallista verovelkaa sisältyy myös liitetiedoissa esitettyihin sijoitusten arvostuseroihin. Osakekohtaista substanssia, oman pääoman tuottoa ja omavaraisuusastetta laskettaessa arvostuseroista vähennetään laskennallinen verovelka kaikilta osin täysimääräisesti. Sen sijaan toimintapääomasta, vakavaraisuuspääomasta ja vastuunkantokyvystä vähennetään laskennallinen verovelka vain, mikäli sen toteutumista pidetään lähitulevaisuudessa todennäköisenä. Emoyhtiön arvostuseroista verovelka on vähennetty täysimääräisesti ja vahinkovakuutuksen arvostuseroista se on vähennetty 18 %:n osuudesta (v. 2001 60 %).

Laskennallinen verovelka ja –saaminen esitetään tilinpäätöstä laadittaessa voimassa olevan verokannan mukaisena. Käytetty verokanta on 29 prosenttia (v. 1998 28 %).

j) Varaukset

Vastaisia menoja ja menetyksiä varten tehdään varaus, kun konsernilla on aikaisempaan tapahtumaan perustuva ja todennäköisesti toteutuva lakisääteinen tai sitoumukseen perustuva velvoite. Jos vastaisen menon tai menetyksen täsmällistä määrää tai toteutumisajankohtaa ei tunneta, esitetään erä taseessa pakollisena varauksena mutta muulloin siirtovelkana. Avainhenkilöille myönnettyistä käytämättömistä optio-oikeuksista aiheutuvia henkilösivukuluja varten tehdään varaus optioiden käyvän arvon perusteella ja varausta oikaistaan osakkeen kurssin muuttuessa.

k) Toimintapääoma ja vakavaraisuuspääoma

Vakuutusvalvontavirasto valvoo vakuutusyhtiöiden vakavaraisuutta. Keskeisimpänä mittarina käytetään toimintapääomaa, jolla tarkoitetaan varovaiseen käypään arvoon arvostettujen varojen ja velkojen erotusta lisättynä tietyt ehdot täyttyvillä pääomailainoilla. Toimintapääoman ja oman pääoman on täytettävä vakuutusyhtiölaissa säädetyt vaatimukset. Vahinkovakuutusyhtiöiden toimintapääoman ja tasoitusmäärän yhteismäärän eli vakavaraisuuspääoman on lisäksi pysyttävä sijoitus- ja vakuutusteknisistä riskeistä riippuvien valvontarajojen puitteissa. Toimintapääoma ja vakavaraisuuspääoma kerrotaan liitetiedoissa.

l) Omat osakkeet

Kaikki C-sarjan osakkeet palautuivat Pohjolalle vastikkeetta, kun niiden saamiselle asetetut tavoitteet eivät täyttyneet.

Omia osakkeita ei sisällytetä osakkeiden lukumäärään tunnuslukuja laskettaessa.

m) Ulkomaanrahan määräiset erät

Ulkomaanrahan määräiset liiketapahtumat kirjataan tapahtumapäivän kurssiin. Tilikauden päättyessä avoinna olevat ulkomaanrahan määräiset saamiset ja velat sekä sijoitusten käyvät arvot muutetaan euroiksi tilinpäätöspäivän kurssiin. Sekä tilikaudella että tilinpäätöksessä syntyneet kurssivoitot ja -tappiot merkitään tuloslaskelmaan ao. tulojen ja menojen oikaisueriksi tai sijoitustoiminnan tuotoiksi ja kuluiksi, mikäli kurssierot liittyvät rahoitustapahtumiin tai ulkomaiseen vakuutusliikkeeseen. Ulkomaisen vakuutusliikkeen kurssierot lasketaan vaihtuvien ja vuoden lopun kurssien välisenä erotuksena.

Ulkomaisten tytär- ja osakkuusyritysten tase-erät muunnetaan euroiksi käyttäen tilinpäätöspäivän kurssia ja tuloslaskelmaerät käyttäen tilikauden keskikurssia. Voiton tai tappion osalta muodostuva keskikurssiero merkitään konsernin vapaaseen omaan pääomaan. Oman pääoman muuntoerot merkitään jaettuina konsernin sidottuun ja vapaa-eseen omaan pääomaan.

n) Eläkejärjestelyt

Kotimaisissa konserniyhtiöissä työskentelevien eläketurva on järjestetty Keskinäisestä Eläkevakuutusyhtiö Ilmarisesta ja Vakuutusosakeyhtiö Suomesta otetuilla eläkevakuutuksilla. Ulkomaisten tytäryhtiöiden eläkejärjestelyt on hoidettu paikallisen käytännön mukaisesti. Kertyneet eläkevakuutusmaksut on kirjattu tuloslaskelmaan.

Joidenkin henkilöiden eläketurva on järjestetty yhtiön omalla eläkesitoumuksella. Eläkevastuu lasketaan vakuutusmatemaattisesti ja kirjataan tulosvaikutteisesti.

o) Toimintokohtainen tuloslaskelma

Vakuutusomistusyhteisön konsernituloslaskelman kaava edellyttää toimintokohtaista laskentaa. Liikekulut sekä aineettomien hyödykkeiden ja koneiden ja kaluston poistot sisällytetään toimintokohtaisesti tuloslaskelman eriin. Korvausten hoitamiseen liittyvä kuluosuus sisällytetään maksettuihin korvauksiin ja sijoitusten hoitamiseen liittyvä kuluosuus sijoitustoiminnan kuluihin. Liikekuluna esitetään vain vakuutusten hankinnan ja hoidon sekä yleishallinnon kulut. Menevästä jälleenvakuutuksesta saadut palkkiot ovat liikekulujen vähennyserä. Sijoituspalvelutoiminnan, muiden myytävien palveluiden ja konsernihallinnon kulut sisältyvät muihin kuluihin. Rakennusten suunnitelmapoistot esitetään sijoitustoiminnan kuluina.

p) Toimialakohtaiset tiedot

Vahinkovakuutussegmenttiin sisältyvät konsernin vahinkovakuutusyhtiöt sekä Palvelu-Pohjola, jonka konttoriverkko hoitaa myös Suomi-yhtiöiden ja Ilmarisen myyntiä ja asiakaspalvelua. Konttoriverkon tuotevalikoimaan kuuluvat myös rahastotuotteet.

Sijoituspalvelusegmentti muodostuu investointipankista, pankkiiriliikkeestä, rahastoyhtiöstä ja omaisuudenhoito palveluyhtiöstä.

Konsernin oma sijoitustoiminta-segmentti muodostuu Pohjola-Yhtymä Oyj:n ja Conventum Oyj:n

taseissa olevista sijoituksista sekä sijoituspalveluiden myynnistä konsernin vahinkovakuutussegmentille ja Suomi-yhtiöille. Conventum Capital Oy hallinnoi Conventumin arvopaperisalkkua.

Muu toiminta sisältää konsernin hallinto- ja IT-palveluyhtiöt sekä Pohjolan ja Conventumin konsernihallinnon.

Toimialaraportoinnissa on segmenttien sisäiset liiketapahtumat eliminoitu, mutta eri segmenttien väliset liiketapahtumat on jätetty eliminoimatta. Segmenttien välisinä siirtohintoina on käytetty juridisten yhtiöiden välisiä hintoja.

Konsernin vakavaraisuuspääomasta on erotettu vahinkovakuutusta harjoittavien tytäryhtiöiden ja Palvelu-Pohjolan tilinpäätösten mukainen vakavaraisuuspääoma vahinkovakuutussegmentille kuuluvaaksi. Sijoituspalveluyritysten yhteenlasketut omat pääomat muodostavat tämän segmentin vakavaraisuuspääoman. Lisäksi segmentille on kohdistettu Conventumin konserniliikearvo. Muu toiminta-segmentin vakavaraisuuspääoma muodostuu hallinto- ja IT-palveluja myyvien tytäryhtiöiden omista pääomista. Loppuosa konsernin vakavaraisuuspääomasta esitetään oman sijoitustoiminnan alla. Konsernin sisäiset pääomalainat on eliminoitu.

q) Tunnuslukujen laskentakaavat

Yleistä

Tunnusluvut lasketaan konsernin tietoina kirjanpitolautakunnan vakuustustoimialalle 17.9.2002 antaman poikkeusluvan ja Vakuutusvalvontaviraston vakuutusyhtiöille 23.9.2002 antaman määräyksen mukaisesti. Poikkeuslupa on annettu vuosille 2002-2003.

Kirjanpitolautakunta on antanut vakuustustoimialalle luvan poiketa valtiovarainministeriön asetuksen säännöksistä seuraavien tietojen osalta:

- Julkisen kaupankäynnin kohteena olevien arvopapereiden markkina-arvoja ei esitetä erikseen tase-erittäin, sillä kunkin tase-erän yhteenlaskettu käypä arvo kerrotaan liitetietona.
- Tilauksiantaa ei ilmoiteta vakuustustoiminnan erityisluonteen perusteella.
- Käyttöomaisuuden bruttoinvestointeja sekä tutkimus- ja kehitysmenoja ei ilmoiteta, mikäli niillä ei ole merkitystä oikean ja riittävän tiedon saamiseksi toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta.
- Sijoitetun pääoman tuotto-%:n sijasta esitetään kokonaispääoman tuotto-%.

Liikevaihto =

Vahinkovakuutus

- + Vakuutusmaksutuotot ennen jälleenvakuuttajien osuutta
- + Sijoitustoiminnan tuotot
- + Muut tuotot
- + Myynnin yhteydessä realisoituneet tulotetut arvonorotukset

Henkivakuutus

- + Vakuutusmaksutulo ennen jälleenvakuuttajien osuutta
- + Sijoitustoiminnan tuotot sekä arvonorotukset ja niiden oikaisut
- + Muut tuotot

Vakuutusmaksutulo =

Vakuutusmaksutulo ennen jälleenvakuuttajien osuutta

Liikevoitto tai -tappio =

Vahinkovakuutus

- ± Voitto tai tappio ennen tasoitusmäärän muutosta, sijoitusten arvonorotuksia ja niiden oikaisua, satunnaiseriä ja veroja

Henkivakuutus

- ± Voitto tai tappio ennen tasoitusmäärän muutosta, lisäetuja (asiakasetuja), satunnaiseriä ja veroja

Oman pääoman tuotto käyvin arvo (%) =

- ± Voitto tai tappio ennen satunnaiseriä ja veroja
- ± Arvonkorotusrahastoon kirjattu arvonorotus/peruutus
- ± Sijoitusten arvostuserojen muutos
- Verot
- ± Laskennallisen verovelan muutos arvostuseroista
- + Oma pääoma
- + Vähemmistöosuus
- ± Sijoitusten arvostuserot
- Laskennallinen verovelka arvostuseroista (vuoden alun ja tilinpäätöspäivän keskiarvo)

Kokonaispääoman tuotto ilman sijoitussidonnaista vakuutusta käyvin arvo (%) =

- ± Liikevoitto tai -tappio
- + Vieraan pääoman korot ja kulut
- + Vastuuvelan perustekorko
- ± Sijoitusten arvonorotukset ja niiden oikaisut (vahinkovakuutus)
- ± Arvonkorotusrahastoon kirjattu arvonorotus/peruutus
- ± Sijoitusten arvostuserojen muutos
- + Taseen loppusumma
- Sijoitussidonnaisten vakuutusten vastuuvetä
- ± Sijoitusten arvostuserot (vuoden alun ja tilinpäätöspäivän keskiarvo)

Omavaraisuusaste käyvin arvo (%) =

- + Oma pääoma
- + Vähemmistöosuus
- ± Sijoitusten arvostuserot
- Laskennallinen verovelka arvostuseroista
- + Taseen loppusumma
- ± Sijoitusten arvostuserot

Henkilöstön keskimääräinen lukumäärä =

Tunnusluku lasketaan keskiarvona kuukausien lopussa lasketuista henkilökunnan lukumääristä. Laskelmaa oikaistaan yksinomaan osa-aikaisesti palveluksessa olleiden henkilöiden osalta.

Vahinkosuhte (%) (vahinkovakuutus) =

$\frac{\text{Korvauskulut}}{\text{Vakuutusmaksutuotot}} \times 100$

Liikekulusuhde (%) (vahinkovakuutus) =

$\frac{\text{Liikekulut}}{\text{Vakuutusmaksutuotot}} \times 100$

Yhdistetty kulusuhde (%) (vahinkovakuutus) =

Vahinkosuhte + liikekulusuhde

Lakisääteisen tapaturmavakuutuksen ja liikennevakuutuksen (moottoriajoneuvon vastuu) korvausvastuusta merkittävä osa on pitkäaikaisia eläkevas-tuita. Korvausvastuun määrä lasketaan eläkeuo-toisten korvausten osalta nykyarvomenetelmällä ja ajan kulumisesta johtuva vastuuvetä lisäys mer-kitään korvauskuluihin. Kansainvälisen vertailta-vuuden lisäämiseksi on yhdistetty kulusuhde las-kettu myös ennen diskonttauksen purkautumista. Tällöin vahinkosuhteen korvauskuluista vähenne-

TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

tään diskonttauksen purkautuminen ja vakuutusmaksutuottoihin lisätään diskonttauksen purkautuminen.

Liikekustannussuhde (%) (henkivakuutus) =

$$\frac{\begin{aligned} &+ \text{ Liikekulut ennen vakuutusten aktivoitujen} \\ &\text{ hankintamenojen muutosta} \\ &+ \text{ Korvausten selvittelykulut} \end{aligned}}{\text{Kuormitustulo}} \times 100$$

Kuormitustulo on laskuperusteiden mukaan liikekustannusten kattamiseen tarkoitettu erä.

Tuotto/kulussuhde (sijoituspalvelut) =

$$\frac{\begin{aligned} &\text{Sijoituspalvelutoiminnan tuotot} \\ &\text{Palkkio-, korko-, hallinto-, poisto- ja} \\ &\text{muut liiketoimintakulut} \end{aligned}}{\text{Poistoihin ei sisällytetä konserniliikkeen poistoa.}}$$

Poistoihin ei sisällytetä konserniliikkeen poistoa.

Sijoitusten tuotto käyvin arvo in ennen veroja (%) =

$$\frac{\begin{aligned} &+ \text{ Sijoitusten tuotot ja kulut ennen oman} \\ &\text{ sijoitusorganisaation kuluja} \\ &\pm \text{ Sijoitusten arvonkorotukset ja niiden oikaisut} \\ &\pm \text{ Arvonkorotusrahastoon kirjattu} \\ &\text{ arvonkorotus/peruutus} \\ &\pm \text{ Sijoitusten arvostuserojen muutos} \end{aligned}}{\begin{aligned} &+ \text{ Sijoitusten kirjanpitoarvo} \\ &\pm \text{ Sijoitusten arvostuserot} \end{aligned}} \times 100$$

(vuoden alun ja tilinpäätöspäivän keskiarvo)

Toimintapääoma =

$$\begin{aligned} &+ \text{ Oma pääoma ehdotetun voitonjaon} \\ &\text{ vähentämisen jälkeen} \\ &\pm \text{ Sijoitusten arvostuserot} \\ &\pm \text{ Laskennalliset verovelat (lähitulevaisuudessa} \\ &\text{ todennäköisesti realisoituva määrä)} \\ &+ \text{ Pääomalainat} \\ &- \text{ Aineettomat hyödykkeet} \\ &\pm \text{ Muut asetuksella säädettyt erät} \end{aligned}$$

Vakavaraisuuspääoma =

Toimintapääoma + tasoitusmäärä + vähemmistöosuus

Vakavaraisuuspääoma prosentteina vastuuvastuusta (vahinkovakuutus) =

$$\frac{\begin{aligned} &\text{Vakavaraisuuspääoma} \\ &+ \text{ Vakuutustekninen vastuuvastuusta} \\ &- \text{ Tasoitusmäärä} \end{aligned}}{\text{Vastuunkantokyky [%] (vahinkovakuutus) =}}$$

Vastuunkantokyky [%] (vahinkovakuutus) =

$$\frac{\text{Vakavaraisuuspääoma}}{\text{Vakuutusmaksutuotot 12 kuukaudelta}} \times 100$$

Vakavaraisuusaste (%) (henkivakuutus) =

$$\frac{\begin{aligned} &\text{Vakavaraisuuspääoma} \\ &+ \text{ Vakuutustekninen vastuuvastuusta} \\ &- \text{ Tasoitusmäärä} \\ &- \text{ 75 \% sijoitussidonnaisten vakuutusten} \\ &\text{ vastuuvastuusta} \end{aligned}}{\text{Osakekohtainen tulos =}}$$

Osakekohtainen tulos =

$$\begin{aligned} &\pm \text{ Voitto tai tappio ennen satunnaiseriä ja veroja} \\ &- \text{ Verot} \\ &- \text{ Vähemmistön osuus} \end{aligned}$$

$$\frac{\text{Osakkeiden osakeantioikaistu keskimääräinen lukumäärä}}$$

Osakekohtainen oma pääoma =

$$\frac{\begin{aligned} &\text{Oma pääoma} \\ &\text{Osakkeiden osakeantioikaistu} \\ &\text{lukumäärä tilinpäätöspäivänä} \end{aligned}}$$

Osakekohtainen substanssi käyvin arvo in =

$$\begin{aligned} &+ \text{ Oma pääoma} \\ &\pm \text{ Sijoitusten arvostuserot} \\ &- \text{ Laskennallinen verovelka arvostuseroista} \\ &- \text{ Vähemmistön osuus arvostuseroista} \end{aligned}$$

$$\frac{\text{Osakkeiden osakeantioikaistu lukumäärä tilinpäätöspäivänä}}$$

Osakekohtainen osinko =

$$\frac{\begin{aligned} &\text{Tilikaudelta jaettu osinko} \\ &\text{Osakkeiden osakeantioikaistu} \\ &\text{lukumäärä tilinpäätöspäivänä} \end{aligned}}$$

Osinko tuloksesta prosentteina =

$$\frac{\text{Osakekohtainen osinko}}{\text{Osakekohtainen tulos}} \times 100$$

Efektiiivinen osinkotuotto (%) =

$$\frac{\begin{aligned} &\text{Osakekohtainen osinko} \\ &\text{Osakkeen osakeantioikaistu} \\ &\text{tilikauden viimeinen kaupantekokurssi} \end{aligned}}$$

Hinta/voitto -suhde (P/E-luku) =

$$\frac{\begin{aligned} &\text{Osakkeen osakeantioikaistu tilikauden} \\ &\text{viimeinen kaupantekokurssi} \\ &\text{Osakekohtainen tulos} \end{aligned}}$$

Osakkeiden osakeantioikaistu keskimääräinen kurssi =

$$\frac{\begin{aligned} &\text{Osakkeen euromääräinen kokonaisvaihto} \\ &\text{Vaihdettujen osakkeiden osakeanti-} \\ &\text{oikaistu keskimääräinen lukumäärä} \end{aligned}}$$

Osakkeiden osakeantioikaistu alin ja ylin kurssi =

Alin ja ylin kurssi julkisessa kaupankäynnissä

Osakkeiden osakeantioikaistu kurssi tilikauden päättyessä =

Tilikauden viimeinen kaupantekokurssi

Osakkeiden markkina-arvo =

Osakkeiden lukumäärä tilikauden päättyessä x tilikauden viimeinen kaupantekokurssi

Osakkeiden vaihdon kehitys =

Tilikauden aikana vaihdettujen osakkeiden lukumäärä ja sen prosentuaalinen osuus osakesarjan kaikkien osakkeiden keskimääräisestä lukumäärästä

Optio-oikeuksien laimennusvaikutus

Osakkeiden lukumäärään lisätään se osakemäärä, johon oikeuttavia optioita on myönnetty, ja siitä vähennetään se osakemäärä, joka olisi voitu hankkia osakkeen käypään arvoon merkinnästä saaduilla varoilla. Jos laimennusvaikutus pienentäisi osakemäärää, laimennusvaikutuksella oikaistuja tunnuslukuja ei esitetä.

2. Vahinkovakuutuksen vakuutusluokkaryhmäkohtainen tulos

Konserni	Milj. e	Vakuutus- maksutulo (ennen jälle- vakuuttajien osuutta)	Vakuutus- maksutuotot (ennen jälle- vakuuttajien osuutta)	Korvaus- kulut (ennen jälle- vakuuttajien osuutta)	Liikekulut (ennen jälle- vakuuttajien palkkioita ja voitto-osuuksia)	Jälle- vakuuttajien osuus	Vakuutus- tekninen kate
Vakuutustekninen kate ennen yhteistakuuerän ja tasoitumäärän muutosta							
Ensivakuutus							
Lakisääteinen tapaturma							
2002		164,0	163,8	-168,9	-11,8	0,1	-16,8
2001		120,0	120,2	-163,9	-9,6	-	-53,2
2000		137,8	138,1	-116,1	-8,7	-	13,3
Muu tapaturma ja sairaus							
2002		43,3	42,8	-33,4	-14,8	-0,5	-6,0
2001		35,7	35,4	-28,7	-11,0	-0,5	-4,8
2000		35,1	34,9	-27,8	-10,5	-0,3	-3,7
Moottoriajoneuvonvastuu							
2002		121,1	117,5	-109,3	-27,9	-0,7	-20,4
2001		94,0	93,7	-85,2	-19,8	-0,3	-11,6
2000		92,5	90,8	-96,4	-21,8	-0,3	-27,7
Maa-ajoneuvot							
2002		111,0	103,5	-80,3	-25,5	-1,1	-3,5
2001		72,6	73,0	-51,4	-16,8	-	4,8
2000		73,0	72,4	-52,9	-18,0	-	1,5
Alukset, ilma-alukset, raiteilla liikkuva kalusto ja kuljetus							
2002		33,7	30,8	-19,7	-10,3	-2,2	-1,4
2001		28,8	28,2	-18,9	-10,3	-0,5	-1,5
2000		27,2	27,0	-21,3	-8,8	-1,1	-4,1
Palo- ja muu omaisuusvahinko							
2002		121,7	119,3	-105,8	-44,5	-9,8	-40,8
2001		102,7	102,2	-95,8	-37,0	-4,9	-35,5
2000		100,9	103,0	-73,8	-34,6	-4,9	-10,2
Vastuu							
2002		40,3	48,3	-27,0	-10,2	-12,3	-1,2
2001		29,4	27,7	-23,7	-6,5	-2,5	-5,0
2000		31,0	28,8	-24,8	-5,7	-0,9	-2,6
Muut							
2002		24,1	23,7	-15,4	-8,2	-6,1	-5,9
2001		27,7	26,7	-11,6	-6,0	-8,2	0,9
2000		26,5	22,9	-17,0	-7,2	0,5	-0,7
Ensivakuutus yhteensä							
2002		659,2	649,7	-559,9	-153,2	-32,7	-96,1
2001		510,8	507,2	-479,1	-117,0	-16,9	-105,9
2000		524,0	517,9	-430,0	-115,4	-7,0	-34,4
Jälleenvakuutus							
2002		47,8	45,7	-16,9	-7,7	-20,1	1,0
2001		41,8	42,0	-32,8	-7,1	6,7	8,9
2000		27,0	25,7	-71,6	-6,8	36,2	-16,4
Yhteensä							
2002		706,9	695,3	-576,8	-160,9	-52,8	-95,2
2001		552,6	549,2	-511,9	-124,1	-10,1	-97,0
2000		551,1	543,6	-501,6	-122,1	29,3	-50,8

TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

Vahinkovakuutuksen vakuutusluokkaryhmäkohtainen tulos

Konserni	Milj. e	Vakuutus- maksutulo (ennen jälle- vakuuttajien osuutta)	Vakuutus- maksutuotot (ennen jälle- vakuuttajien osuutta)	Korvaus- kulut (ennen jälle- vakuuttajien osuutta)	Liikekulut (ennen jälle- vakuuttajien palkkioita ja voitto-osuuksia)	Jälle- vakuuttajien osuus	Vakuutus- tekninen kate
Vahinkovakuutuksen vakuutusluokkaryhmäkohtainen tulos							
Yhteistakuuerän muutos							
	2002						-1,2
	2001						-1,0
	2000						-1,0
Tasoitumäärän muutos							
	2002						22,0
	2001						26,6
	2000						-14,3
Yhteensä							
	2002						-74,3
	2001						-71,4
	2000						-66,1

Vahinkovakuutuksen vakuutusluokkaryhmäkohtainen tulos

Emoyhtiö	Milj. e						
Vakuutustekninen kate ennen yhteistakuuerän ja tasoitumäärän muutosta							
Ensivakuutus yhteensä							
	2002	-	-	-	-	-	-
	2001	-	-	0,7	-	-0,7	-
Jälleenvakuutus							
	2002	-	-	-	-	-	-
	2001	7,3	2,4	-2,9	-1,6	-0,1	-2,3
Yhteensä							
	2002	-	-	-	-	-	-
	2001	7,3	2,4	-2,2	-1,6	-0,8	-2,3
Tasoitumäärän muutos							
	2002						-
	2001						1,8
Yhteensä							
	2002						-
	2001						-0,4

3. Vahinkovakuutuksen vakuutusmaksutulo

Milj. e

Konserni

Emoyhtiö

	2002	2001	2002	2001
Ensivakuutus				
Kotimaasta	632,9	509,9	-	-
ETA-valtioista	0,1	0,3	-	-
Muista valtioista	26,2	0,6	-	-
Yhteensä	659,2	510,8	-	-
Jälleenvakuutus				
Vahinkovakuutus	42,8	36,5	-	7,3
Henkivakuutus	5,0	5,3	-	-
Yhteensä	47,8	41,8	-	7,3
Yhteensä (ennen jälleenvakuuttajien osuutta)	706,9	552,6	-	7,3
Vakuutusmaksutulosta vähennetyt erät				
Luottotappiot vakuutusmaksusaamisista	5,4	5,6	-	-
Vakuutusmaksuvero	72,1	70,0	-	-
Julkiset maksut				
Palosuojelumaksu	1,1	1,1	-	-
Liikenneturvallisuusmaksu	1,0	1,0	-	-
Työturvallisuusmaksu	2,7	2,2	-	-
Valtiolle perittävä sairaanhoitomaksu	12,0	10,8	-	-
	94,3	90,6	-	-

4. Henkivakuutuksen vakuutusmaksutulo

Milj. e

Konserni

	2002	2001
Ensivakuutus		
Kotimaasta	-	44,0
Muista valtioista	-	0,6
Yhteensä (ennen jälleenvakuuttajien osuutta)	-	44,6
Vakuutusmaksutulosta vähennetyt erät		
Luottotappiot vakuutusmaksusaamisista	-	-

TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

Henkivakuutuksen vakuutusmaksutulo

Milj. e

Konserni

2002

2001

Ensivakuutuksen vakuutusmaksutulon erittely

Henkivakuutus

Sijoitussidonnainen yksilöllinen henkivakuutus	-	3,6
Muu yksilöllinen henkivakuutus	-	6,9
Sijoitussidonnainen kapitalisaatiosopimus	-	0,6
Muu kapitalisaatiosopimus	-	14,6
Työntekijäin ryhmähenkivakuutus	-	2,5
Muu ryhmähenkivakuutus	-	2,1

Yhteensä - 30,2

Eläkevakuutus

Sijoitussidonnainen yksilöllinen eläkevakuutus	-	2,3
Muu yksilöllinen eläkevakuutus	-	9,2
Sijoitussidonnainen ryhmäeläkevakuutus	-	0,1
Muu ryhmäeläkevakuutus	-	2,8

Yhteensä - 14,4

Yhteensä

- 44,6

Jatkuvat vakuutusmaksut

- 23,2

Kertamaksut

- 21,4

Yhteensä

- 44,6

Vakuutusmaksut sopimuksista, jotka eivät oikeuta hyvitykseen

- -

Vakuutusmaksut sopimuksista, jotka oikeuttavat hyvitykseen

- 38,1

Vakuutusmaksut sijoitussidonnaisesta vakuutuksesta

- 6,5

Yhteensä

- 44,6

5. Henkivakuutuksen maksetut korvaukset ja lisäedut (asiakasedut)

Milj. e

Konserni

2002

2001

Maksetut korvaukset

Ensivakuutus

Maksetut korvaukset		
Henkivakuutus	-	48,7
Eläkevakuutus	-	9,0

Yhteensä - 57,7

Takaisinostot

Henkivakuutus	-	16,7
Eläkevakuutus	-	1,0

Yhteensä - 17,7

Korvausten selvittelykulut

Henkivakuutus	-	0,2
Eläkevakuutus	-	0,1

Yhteensä - 0,3

Yhteensä

- 75,7

Lisäedut

Tilikauden aikana päätettyjen lisäetujen (asiakasetujen) vaikutus vakuutustekniseen tulokseen

- 7,2

6. Kokonaisliikekulut tuloslaskelmaerittäin ja toiminnoittain

Milj. e

Konserni

	2002	2001
Vahinkovakuutus		
Maksetut korvaukset		
Korvausten hoitokulut	53,0	41,6
Liikekulut		
Vakuutusten hankintamenot		
Ensivakuutuksen palkkiot	10,0	5,0
Tulevan jälleenvakuutuksen palkkiot ja voitto-osuudet	3,7	4,3
Muut vakuutusten hankintamenot	57,0	36,3
Yhteensä	70,6	45,6
Vakuutusten hoitokulut	59,1	51,5
Hallintokulut	31,2	26,9
Menevän jälleenvakuutuksen palkkiot	-6,7	-6,1
Liikekulut yhteensä	154,2	118,0
Sijoitustoiminnan kulut		
Sijoitusten hoitokulut (oma organisaatio)	3,1	2,8
Muut kulut		
Palvelumyynnin kulut	10,9	8,1
Vahinkovakuutus yhteensä	221,1	170,6
Henkivakuutus		
Maksetut korvaukset		
Korvausten hoitokulut	-	0,3
Liikekulut		
Vakuutusten hankintamenot		
Ensivakuutuksen palkkiot	-	0,4
Muut vakuutusten hankintamenot	-	1,2
Yhteensä	-	1,6
Vakuutusten aktivoitujen hankintamenojen muutos	-	-
Vakuutusten hoitokulut	-	1,4
Hallintokulut	-	0,8
Liikekulut yhteensä	-	3,7
Sijoitustoiminnan kulut		
Sijoitusten hoitokulut (oma organisaatio)	-	0,3
Muut kulut		
Palvelumyynnin kulut	-	0,7
Henkivakuutus yhteensä	-	5,1

TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

Kokonaisliikekulut tuloslaskelmaerittäin ja toiminnoittain	Milj. e	Konserni	
		2002	2001
Muut toiminnot			
Sijoitustoiminnan kulut			
Sijoitusten hoitokulut (oma organisaatio)		0,9	0,6
Muut kulut			
Hallintokulut		9,1	10,0
Sijoituspalvelutoiminnan kulut		14,1	4,1
Muut palvelumyynnin kulut		37,6	32,27
Muut toiminnot yhteensä		61,6	47,0
Kokonaisliikekulut yhteensä		282,8	222,7
Kokonaisliikekuluihin sisältyy			
Aineettomien hyödykkeiden sekä koneiden ja kaluston suunnitelmapoistoja		15,2	14,0
Liikearvon poistoja		0,4	0,3
Aineettomien hyödykkeiden sekä koneiden ja kaluston myyntivoittoja ja -tappioita		-0,4	-0,1
Kokonaisliikekuluihin ei ole sisällytetty			
Pakollisten varausten muutosta		13,8	-
Konserniliikearvon ja liikearvon poistoja		2,5	4,6

7. Erittelyt henkilöstökuluista, henkilöstöstä ja toimielinten jäsenistä	Milj. e	Konserni		Emoyhtiö	
		2002	2001	2002	2001
Henkilöstökulut tuloslaskelmassa					
Palkat ja palkkiot		112,4	91,6	10,5	7,3
Eläkekulut		20,3	17,1	2,7	2,9
Muut henkilösivukulut		8,5	7,6	1,0	0,8
Yhteensä		141,3	116,3	14,2	11,0
Henkilöstön keskimääräinen lukumäärä tilikauden aikana					
Konttorihenkilöstö		2 757	2 338	177	137
Myyntihenkilöstö		364	293	-	-
Kiinteistöhenkilöstö		49	59	42	52
Yhteensä		3 170	2 690	219	189

Erittely henkilöstökuluista, henkilöstöstä ja toimielinten jäsenistä

Milj. e

2002

2001

Hallituksen jäseniä ja toimitusjohtajia koskevat tiedot**Konserni**Suoriteperusteiset palkat ja palkkiot

Hallitusten jäsenten palkat ja palkkiot näistä tehtävistä

0,7

0,5

Toimitusjohtajien palkat ja palkkiot näistä tehtävistä

1,5

1,8

Yhteensä

2,2

2,3

Tilikauden aikana maksetut palkat ja palkkiot ja luontoisedut

2,6

2,4

EmoyhtiöSuoriteperusteiset palkat ja palkkiot

Hallituksen jäsenten palkat ja palkkiot näistä tehtävistä

0,6

0,4

Toimitusjohtajan palkat ja palkkiot näistä tehtävistä

0,3

0,6

Yhteensä

0,9

1,0

Hallitusten jäsenille ja toimitusjohtajille myönnettyjä rahalainoja ei ole.

Hallitusten jäseniä ja toimitusjohtajia koskevia vakuuksia tai vastuusitoumuksia ei ole.

Jos emoyhtiön hallituksen puheenjohtaja on tässä toimessa vuoden 2006 varsinaiseen yhtiökokoukseen asti, eikä häntä enää siinä yhtiökokouksessa tai sen jälkeen valita hallituksen puheenjohtajaksi ja toimitusjohtajaksi, hänellä on oikeus saada eläke, jonka määrä on 60 prosenttia vain tästä toimesta lasketusta työntekijäin eläkelain mukaisesta palkasta. Muiden hallitusten jäsenten hyväksi ei ole annettu eläkesitoumuksia näistä tehtävistä.

Emoyhtiön toimitusjohtajalla on oikeus 60 vuotta täytettyään siirtyä eläkkeelle, jonka määrä on 60 % työntekijäin eläkelain mukaan lasketusta eläkepalkasta. Emoyhtiön eläkkeelle siirtyneellä toimitusjohtajalla on oikeus eläkkeeseen, jonka määrä on 60 % tästä palvelussuhteesta kertyneestä työntekijäin eläkelain mukaan lasketusta eläkepalkasta.

Tytäryhtiöiden toimitusjohtajilla on oikeus 62 tai 65 vuotta täytettyään siirtyä eläkkeelle, jonka määrä on 60 % työntekijäin eläkelain mukaan lasketusta eläkepalkasta, edellyttäen että heillä 62 tai 65 vuoden iässä on vähintään 30 palvelusvuotta. Eräällä aikaisemmalla toimitusjohtajalla on oikeus 60 vuotta täytettyään siirtyä täydelle työntekijäin eläkelain mukaiselle 60 %:n eläkkeelle.

TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

8. Sijoitustoiminnan nettotuotto

Milj. e

Konserni

Emoyhtiö

	2002	2001	2002	2001
Sijoitustoiminnan tuotot				
Tuotot sijoituksista saman konsernin yrityksiin				
Osinkotuotot	-	-	195,6	364,5
Korkotuotot	-	-	2,6	0,3
Yhteensä	-	-	198,2	364,8
Tuotot sijoituksista omistusyhteisyhtiöihin				
Osinkotuotot	-	-	1,5	1,9
Korkotuotot	0,1	-	-	-
Yhteensä	0,1	-	1,5	1,9
Tuotot kiinteistösijoituksista				
Osinkotuotot				
Muut	0,3	0,3	-	-
Muut tuotot				
Muut	13,9	12,8	-	-
Yhteensä	14,2	13,1	-	-
Tuotot muista sijoituksista				
Osinkotuotot	44,3	57,3	14,9	14,2
Korkotuotot				
Samana konsernin yritykset	-	-	2,4	1,2
Muut	74,9	89,6	8,5	16,5
Muut tuotot	12,3	3,7	0,4	1,3
Yhteensä	131,6	150,7	26,2	33,1
Yhteensä	145,9	163,8	225,9	399,8
Arvon alentumisten palautukset	6,0	35,7	-	-
Myyntivoitot	322,9	140,2	68,2	7,8
Sijoitustoiminnan tuotot yhteensä	474,8	339,6	294,2	407,5
Sijoitustoiminnan kulut				
Kulut kiinteistösijoituksista				
Pakollinen varaus	12,6	10,6	-	-
Muut	2,6	-	-	-
Kulut muista sijoituksista	7,3	8,7	1,6	1,0
Korkokulut ja muut vieraan pääoman kulut				
Samana konsernin yritykset	-	-	2,6	1,3
Muut	6,1	4,9	3,8	1,2
Yhteensä	28,6	24,2	7,9	3,4
Arvon alentumiset ja poistot				
Arvon alentumiset	106,2	98,0	2,5	-
Rakennusten suunnitelmapoistot	4,5	4,8	-	-
Konserniliikkeen poistot	0,1	0,1	-	-
Yhteensä	110,8	102,9	2,5	-
Myyntitappiot	42,7	20,8	0,1	1,7
Sijoitustoiminnan kulut yhteensä	182,1	147,9	10,5	5,1

Sijoitustoiminnan nettotuotto

Milj. e

Konserni

Emoyhtiö

2002

2001

2002

2001

Sijoitustoiminnan nettotuotto ennen arvonkorotuksia ja niiden oikaisua

292,7

191,7

283,7

402,4

Sijoitusten arvonkorotus

-

0,4

-

-

Sijoitusten arvonkorotuksen oikaisu

-

-10,4

-

-

Sijoitustoiminnan nettotuotto tuloslaskelmassa

292,7

181,7

283,7

402,4

Sijoitustoiminnan nettotuottoon sisältyy

Vakuutusliikkeen kurssitappioita/-voittoja

9,9

-2,8

-

-

Muita sijoitustoiminnan kurssivoittoja/-tappioita

-3,0

-

-1,1

0,2

Sijoitussidonnaisten vakuutusten osuus sijoitustoiminnan nettotuotosta

-

-16,4

-

-

Sijoituspalveluliiketoimintaa koskevat erittelyt:

Arvopaperikaupan nettotuotot eriteltynä

Noteeratun sijoitustoiminnan nettotuotot

-1,6

1,9

Tilikauden aikana ostettujen ja myytyjen vaihtuviin vastaaviin luettujen arvopapereiden yhteenlasketut määrät

Osakkeet ja osuudet

Myynnit

1 783,3

281,9

Ostot

1 788,6

279,3

9. Satunnaiset erät

Milj. e

Konserni

Emoyhtiö

2002

2001

2002

2001

Satunnaiset tuotot

Tytäryhtiöiden myyntivoitto

-

176,9

-

99,2

Satunnaiset kulut

Konserniavustus

-

-

-57,0

-

Tytäryhtiöiden myyntitappio

-

-0,4

-

-0,4

Tuloverot satunnaisista eristä

Tilikauden verot/konserniavustus

-

-

16,5

-

Tilikauden verot/myyntivoitto/tappio

-

-28,5

-

-28,5

Laskennalliset verot/myyntivoitto/tappio

-

4,4

-

-0,1

10. Tuloksen vertailukelpoisuuteen vaikuttavat tuotto- ja kuluerät

Milj. e

Konserni

2002

2001

Vahinkovakuutus

Vakuutusmaksutulo

6,1

-11,3

Vakuutusmaksuvastuun muutos

Siirtovastuun muutos

-6,1

-

Siirtovastuun täydennys

-4,5

-

Korvausvastuun muutos

-

-43,9

Tasotusmäärän muutos

Laskuperustemuutos. Vuosien 1999-2001 vastuvelkatarkistus eliminoitu keskimääräisistä vahinkosuhteista

16,9

-

12,4

-55,2

TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

11. Suunnitelman mukaisten poistojen perusteet

Rakennukset ja rakennelmat

Suunnitelman mukaiset poistot lasketaan rakennuskohtaisesta hankintamenosta ja tuloutetusta arvonkorotuksesta rakennuksen arvioidun taloudellisen käyttöiän mukaan tasapoistoin. Poistoajat ja niitä vastaavat vuotuiset poistoprosentit ovat keskimääräisesti seuraavat:

Asuinrakennukset	50 vuotta	2 %
Toimisto- ja hotellirakennukset	30-50 vuotta	2-3,3 %
Liike- ja teollisuusrakennukset	20-50 vuotta	2-5 %
Rakennusten ainesosat	10-15 vuotta	6,7-10 %
Aktivoidut korjaus- ja muutostyöt	10-20 vuotta	5-10 %
Muut aktiivat	10 vuotta	10 %
Tuloutetut arvonkorotukset	kuten rakennus	
Rahastoidut arvonkorotukset	ei poistoa	

Aineettomat hyödykkeet sekä koneet ja kalusto

Suunnitelman mukaiset poistot lasketaan hyödykekohtaisesta (aikaisempina vuosina osittain hyödykeryhmäkohtaisesta) hankintamenosta hyödykeryhmän arvioidun taloudellisen käyttöiän mukaan tasapoistoin.

Poistoajat ja niitä vastaavat vuotuiset poistoprosentit ovat:

Aineettomat oikeudet (atk-ohjelmat)	5 vuotta	20 %
Liikearvo	10 vuotta	10 %
Konserniliikearvo	5-20 vuotta tai kuten vastaava kohdistettu konserniaktiiva	5-20 %
Aktivoitu atk-suunnittelu	5 vuotta	20 %
Kiinteistösjoiituksiin liittyvät pitkävaikutteiset menot	10 vuotta	10 %
Työasemat	3 vuotta	33,3 %
Kuljetusvälineet ja muut atk-laitteet	5 vuotta	20 %
Muut koneet ja kalusto	5-10 vuotta	10-20 %

A-Vakuutuksen liikearvon poistoaika (10 vuotta) perustuu vakuutuskannan pysyvyyteen.

Conventumin konserniliikearvon poistoaika (20 vuotta) perustuu liiketoiminnan luonteeseen sekä toimialan kasvuodotuksiin, mistä johtuen tulon odotukset ovat luonteeltaan pitkäaikaisia.

12. Aineettomien hyödykkeiden sekä koneiden ja kaluston muutokset

Konserni	Milj. e	Aineettomat oikeudet	Liikearvo	Konserni-liikearvo	Muut pitkävaikutteiset menot	Koneet ja kalusto
Hankintameno 1.1.2002		24,1	30,5	25,2	13,8	42,6
Siirto erien välillä		-1,1	-	-	1,1	-
Lisäykset		4,7	-	1,7	4,0	6,8
Vähennykset		-0,4	-	-3,2	-0,4	-0,9
Hankintamenon ja kertyneiden poistojen oikaisu		3,4	-	-0,9	0,9	11,0
Hankintameno 31.12.2002		30,7	30,5	22,8	19,4	59,5
Kertyneet poistot 1.1.2002		-8,6	-16,9	-2,7	-7,6	-21,5
Vähennysten ja siirtojen kertyneet poistot		0,3	-	-	-	0,3
Tilikauden poistot		-5,3	-1,7	-1,3	-2,5	-7,5
Hankintamenon ja kertyneiden poistojen oikaisu		-3,4	-	0,9	-0,9	-11,0
Kertyneet poistot 31.12.2002		-17,0	-18,6	-3,1	-11,1	-39,6
Kirjanpitoarvo 31.12.2002		13,7	11,9	19,7	8,3	19,9
Kirjanpitoarvo 31.12.2001		15,4	13,6	22,4	6,2	21,1
Konserniliikearvo 31.12.2002				19,8		
Konsernireservi 31.12.2002				-0,2		
Yhteensä 31.12.2002				19,7		
Konserniliikearvon poisto				-1,5		
Konsernireservin vähennys				0,2		
Yhteensä				-1,3		

Aineettomien hyödykkeiden sekä koneiden ja kaluston muutokset

Emoyhtiö	Milj. e	Aineettomat oikeudet	Muut pitkävaikutteiset menot	Koneet ja kalusto	Muut aineelliset hyödykkeet
Hankintameno 1.1.2002		15,4	0,2	21,9	2,0
Lisäykset		2,6	-	11,7	-
Vähennykset		-	-	-2,8	-
Hankintamenon ja kertyneiden poistojen oikaisu		-0,4	0,1	-0,2	-
Hankintameno 31.12.2002		17,5	0,3	30,7	2,0
Kertyneet poistot 1.1.2002		-6,4	-0,1	-15,0	-
Vähennysten ja siirtojen kertyneet poistot		-	-	-3,4	-
Tilikauden poistot		-3,1	-0,1	-3,2	-
Hankintamenon ja kertyneiden poistojen oikaisu		0,4	-0,1	0,2	-
Kertyneet poistot 31.12.2002		-9,1	-0,3	-21,5	-
Kirjanpitoarvo 31.12.2002		8,5	0,1	9,2	2,0
Kirjanpitoarvo 31.12.2001		9,1	0,1	6,9	2,0

Kaikki koneet ja laitteet ovat hallintotoimintojen käytössä.

TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

13. Sijoitusten kirjanpitoarvo, käypä arvo ja arvostusero

Konserni	Milj. e	2002			2001		
		Jäljellä oleva hankintameno	Kirjanpito-arvo	Käypä arvo	Jäljellä oleva hankintameno	Kirjanpito-arvo	Käypä arvo
Kiinteistöinvestiitit							
Kiinteistöt		110,9	116,6	130,7	155,4	173,5	207,9
Kiinteistöosakkeet omistusyhteisyrityksissä		13,4	13,4	14,4	12,2	12,2	12,5
Muut kiinteistöosakkeet		9,5	9,5	10,2	16,7	16,7	17,2
Sijoitukset omistusyhteisyrityksissä							
Osakkeet ja osuudet osakkuusyhtiöissä		20,2	18,2	17,9	20,9	19,1	21,1
Osakkeet ja osuudet omistusyhteisyrityksissä		0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Rahoitusmarkkinavälineet		0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2
Lainasaamiset		1,0	1,0	1,0	-	-	-
Muut sijoitukset							
Osakkeet ja osuudet		606,5	608,1	911,2	750,1	753,2	1 565,3
Rahoitusmarkkinavälineet		1 454,0	1 456,3	1 502,5	1 253,3	1 254,0	1 273,7
Kiinnelainasaamiset		5,2	5,2	5,2	-	-	-
Muut lainasaamiset		0,6	0,6	0,6	0,1	0,1	0,1
Talletukset		24,1	24,1	24,1	56,0	56,0	56,0
Jälleenvakuutuslletesaamiset		4,0	4,0	4,0	7,0	7,0	7,0
		2 249,7	2 257,3	2 622,3	2 272,0	2 292,0	3 161,1
Omassa käytössä olevat kiinteistöt ja kiinteistöosakkeet		76,1	81,4	85,4	62,8	68,2	71,6
Rahoitusmarkkinavälineiden jäljellä oleva hankintameno sisältää korkotuotoiksi (+) tai niiden vähennykseksi (-) jaksotettua nimellisarvon ja hankintameno erotusta		-5,7			-3,0		
Kirjanpitoarvo sisältää							
Tuloutettuja arvonorotuksia			4,2			11,5	
Arvonkorotusrahastoon merkittävät arvonorotuksia			5,3			10,4	
			9,5			21,8	
Arvonkorotusten periaatteet ks. liitetieto 1 e.							
Arvostusero (käyvän arvon ja kirjanpitoarvon erotus)				365,1			869,1
Sijoituspalveluliiketoimintaa koskevat erittelyt:							
Saamiset, joilla on huonompi etuoikeus kuin velallisen muilla veloilla							
Saamistodistukset, muilta			4,8			3,7	
Saamistodistukset omaisuuslajeittain jaoteltuina julkisesti noteerattuihin ja muihin							
Vaihtuviin vastaaviin kuuluvat, julkisesti noteeratut							
Valtion velkasitoumukset			35,0			-	
Vaihtuviin vastaaviin kuuluvat, ei noteeratut							
Vaihtovelkakirjalainat			-			0,3	
Vaihtovelkakirjalainat, pääomallinaehtoiset			4,8			3,7	
Osakkeet ja osuudet omaisuuslajeittain jaoteltuina julkisesti noteerattuihin ja muihin							
Osakkeet ja osuudet							
Vaihtuviin vastaaviin kuuluvat, julkisesti noteeratut			6,6			5,5	
Vaihtuviin vastaaviin kuuluvat, ei noteeratut			13,2			-	
Muut, ei noteeratut			0,1			26,8	

Sijoitusten ja rahoitusarvopapereiden kirjanpitoarvo, käypä arvo ja arvostusero

Emoyhtiö	Milj. e	2002			2001		
		Jäljellä oleva hankintameno	Kirjanpito-arvo	Käypä arvo	Jäljellä oleva hankintameno	Kirjanpito-arvo	Käypä arvo
Sijoitukset							
Osuudet saman konsernin yrityksissä		231,0	231,0	232,3	226,6	226,6	391,1
Saamiset saman konsernin yrityksiltä		50,6	50,6	50,6	1,5	1,5	1,5
Osuudet omistusyhteisyhteisöissä		7,2	7,2	7,2	9,4	9,4	9,7
Muut osakkeet ja osuudet		140,8	141,6	275,2	145,9	147,1	605,7
Muut saamiset		1,1	1,1	1,1	0,1	0,1	0,1
		430,6	431,5	566,4	383,4	384,6	1 008,0
Rahoitusarvopaperit							
Muut arvopaperit		53,4	53,4	53,9	213,2	213,2	213,8
		484,1	485,0	620,3	596,6	597,8	1 221,8
Rahoitusarvopapereiden jäljellä oleva hankintameno sisältää korkotuotoiksi (+) tai niiden vähennykseksi (-) jaksotettua nimellisarvon ja hankintamenoerotusta							
		-0,7			0,9		
Kirjanpitoarvo sisältää							
Tuloutettuja arvonnkorotuksia			0,9			1,2	
Arvonnkorotusten periaatteet ks. liitetieto 1 e.							
Arvostusero							
(käyvän arvon ja kirjanpitoarvon erotus)							
				135,3			624,1

14. Kiinteistösijoitukset

Milj. e

Konserni

	2002		2001	
Kiinteistöt ja kiinteistöosakkeet				
Hankintameno 1.1.				
Hankintameno, kertyneiden poistojen ja arvonalentumisten oikaisu		264,4		282,7
Lisäykset		1,6		-
Vähennykset		2,7		62,6
		-55,0		-80,8
Hankintameno 31.12.				
		213,6		264,4
Arvonnkorotukset 1.1.				
Vähennykset		25,0		25,0
		-18,7		-
Arvonnkorotukset 31.12.				
		6,3		25,0
Kertyneet poistot 1.1.				
Hankintameno, kertyneiden poistojen ja arvonalentumisten oikaisu		-61,7		-64,2
Vähennysten ja siirtojen kertyneet poistot		-9,9		-
Tilikauden poistot		15,4		7,3
		-4,5		-4,8
Kertyneet poistot 31.12.				
		-60,8		-61,7
Arvonalentumiset 1.1.				
Hankintameno, kertyneiden poistojen ja arvonalentumisten oikaisu		-25,3		-32,8
Vähennysten ja siirtojen arvonalentumiset		8,3		-
Tilikauden arvonalentumiset		1,2		8,1
		-4,0		-0,7
Arvonalentumiset 31.12.				
		-19,7		-25,3
Kirjanpitoarvo 31.12.				
		139,4		202,4

TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

15. Sijoitukset saman konsernin yrityksissä

Milj. e

	Konserni		Emoyhtiö	
	2002	2001	2002	2001
Osakkeet ja osuudet				
Hankintameno 1.1.	2,5	5,3	229,2	318,4
Lisäykset	-	-	2,2	107,4
Vähennykset	-0,2	-2,8	-0,2	-196,7
Siirrot omistusyhteisyrityksistä	-	-	2,2	-
Hankintameno 31.12.	2,3	2,5	233,4	229,2
Arvon alentumiset 1.1.	-2,5	-2,6	-2,6	-5,2
Vähennysten kertyneet arvonalentumiset	0,2	0,2	0,2	2,6
Arvon alentumiset 31.12.	-2,3	-2,5	-2,4	-2,6
Kirjanpitoarvo 31.12.	-	-	231,0	226,6
Lainasaamiset				
Hankintameno 1.1.	-	-	1,5	1,5
Lisäykset	-	-	21,5	1,5
Vähennykset	-	-	-12,3	-1,5
Hankintameno 31.12.	-	-	10,6	1,5
Pääomalainasaamiset				
Hankintameno 1.1.	-	-	-	-
Lisäykset	-	-	40,0	-
Hankintameno 31.12.	-	-	40,0	-

Pääomalaina on voimassa toistaiseksi. Emoyhtiön osalta irtisanomisaika on viisi vuotta ja velallisen osalta kuukausi. Vuotuinen korko on Suomen valtion viiden vuoden mittaisten joukkovelkakirjalainojen vuotuinen keskimääräinen tuotto jälkimarkkinoilla lisättyinä kahdella prosenttiyksiköllä. Velallinen on Vahinkovakuutusosakeyhtiö Pohjola.

16. Sijoitukset omistusyhteisyrityksissä

Milj. e

Konserni

Emoyhtiö

2002

2001

2002

2001

Osakkeet ja osuudet

Hankintameno ja osakkuusyritysten yhdistelyyn
liittyvät oikaisut 1.1.

19,2	12,4	9,4	9,1
12,3	7,4	-	0,4
-3,5	-0,6	-	-
-3,7	-	-2,2	-
2,0	-	-	-

Lisäykset

Vähennykset

Siirrot saman konsernin yrityksiin

Hankintameno ja kertyneiden poistojen oikaisu

Hankintameno ja osakkuusyritysten yhdistelyyn
liittyvät oikaisut 31.12.

26,2	19,2	7,2	9,4
------	------	-----	-----

Kertyneet poistot (konserniaktiiva/passiiva) 1.1.

0,1	0,1	-	-
-5,5	-	-	-
-0,1	-	-	-
-2,0	-	-	-

Tilikauden poistot

Siirrot saman konsernin yrityksiin

Hankintameno ja kertyneiden poistojen oikaisu

Kertyneet poistot (konserniaktiiva/passiiva) 31.12.

-7,4	0,1	-	-
------	-----	---	---

Arvonalentumiset 1.1.

-	-	-	-
-0,4	-	-	-

Tilikauden arvonalentumiset

Arvonalentumiset 31.12.

-0,4	-	-	-
------	---	---	---

Kirjanpitoarvo 31.12.

18,4	19,3	7,2	9,4
------	------	-----	-----

Konserniaktiivan poistamatta oleva määrä 31.12.

5,9	4,5	-	-
-----	-----	---	---

Konsernipassiivan tulouttamatta oleva määrä 31.12.

-	-	-	-
---	---	---	---

Rahoitusmarkkinavälineet

Hankintameno 1.1.

0,2	1,7	-	-
-	0,3	-	-
-	-1,8	-	-

Lisäykset

Vähennykset

Hankintameno 31.12.

0,2	0,2	-	-
-----	-----	---	---

Arvonalentumiset 1.1.

-0,1	-0,1	-	-
-	0,1	-	-
-	-0,1	-	-

Vähennysten kertyneet arvonalentumiset

Tilikauden arvonalentumiset

Arvonalentumiset 31.12.

-0,1	-0,1	-	-
------	------	---	---

Kirjanpitoarvo 31.12.

0,1	0,1	-	-
-----	-----	---	---

Lainasaamiset

Hankintameno 1.1.

-	-	-	-
2,0	-	-	-
-1,0	-	-	-

Lisäykset

Vähennykset

Hankintameno 31.12.

1,0	-	-	-
-----	---	---	---

TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

17. Sijoitukset, muut osakkeet ja osuudet

Milj. e

Emoyhtiö

	2002	2001
Hankintameno 1.1.	147,5	130,4
Lisäykset	7,5	17,7
Vähennykset	-10,2	-0,6
Hankintameno 31.12.	144,8	147,5
Arvon alentumiset 1.1.	-1,6	-1,8
Vähennysten kertyneet arvonalentumiset	-	0,4
Tilikauden arvonalentumiset	-2,4	-0,2
Arvon alentumiset 31.12.	-4,1	-1,6
Arvonkorotukset 1.1.	1,2	1,2
Vähennykset	-0,3	-
Arvonkorotukset 31.12.	0,9	1,2
Kirjanpitoarvo 31.12.	141,6	147,1

18. Sijoitukset, muut lainasaamiset

Milj. e

Konserni

Emoyhtiö

	2002	2001	2002	2001
Hankintameno 1.1.			0,1	-
Lisäykset			2,0	-
Vähennykset			-1,0	-
Hankintameno 31.12.			1,1	0,1
Muut, ei vakuutta	0,6	0,1		
Lainasaamisiin ei sisälly lähipiirilainoja.				

19. Omistukset muissa yrityksissä

Yrityksen nimi	Viimeksi laaditun tilinpäätöksen voitto/tappio oma pääoma		Koti- paikka	Toimiala	Milj. e Omistussuus/ ääniosuus %	Konserni 2002 Kirjanpito- arvo	Emoyhtiö 2002 Kirjanpito- arvo
Saman konsernin yritykset							
Conventum Capital Oy			Helsinki	Sijoitustoiminta	100,00		
Conventum Corporate Finance Oy			Helsinki	Investointipankkitoiminta	100,00		
Conventum Pankkiiriliike Oy			Helsinki	Arvopaperivälitys	100,00		
Conventum Oyj			Helsinki	Omistusyhteisö	100,00		60,2
Conventum Oyj optio 1999					100,00		2,6
Conventum Oyj optio 2000-2001					100,00		0,9
Vakuutusosakeyhtiö Bothnia International			Helsinki	Vahinkovakuutus	100,00		21,0
Vakuutusosakeyhtiö Eurooppalainen			Helsinki	Vahinkovakuutus	100,00		
Northclaims Oy			Helsinki	Ei toimintaa	100,00		
Vahinkovakuutusosakeyhtiö Pohjola			Helsinki	Vahinkovakuutus	100,00		67,3
Moorgate Insurance Company Limited			Iso-Britannia	Vahinkovakuutus	100,00		13,2
Moorgate Insurance (Nominees) Limited			Iso-Britannia	Vahinkovakuutus	100,00		
Russia Life Investments Limited			Iso-Britannia	Omistusyhteisö	67,50/80,50		1,7
Closed Joint-Stock Company "RLIR"			Venäjä	Omistusyhteisö	67,50/80,50		
Closed Joint-Stock Insurance Company "Principal"			Venäjä	Vahinkovakuutus	67,50/80,50		
Finnish Insurance Services Oy			Helsinki	Ei toimintaa	100,00		-
Osmo Oy			Helsinki	Ei toimintaa	100,00		-
Pohjola International Consulting Oy			Helsinki	Ei toimintaa	100,00		-
Pohjola Omaisuudenhoito Oy			Helsinki	Omaisuudenhoito	100,00		
Pohjola Rahastoyhtiö Oy			Helsinki	Sijoitusrahastotoiminta	100,00		
A-Vakuutus Oy			Helsinki	Vahinkovakuutus	100,00		42,0
Pohjolan Asiakaspalvelu Oy			Helsinki	Myynti ja asiakaspalvelu	100,00		10,3
Pohjolan Hallintopalvelut Oy			Helsinki	Hallintopalvelut	100,00		6,2
Pohjolan Systeemipalvelu Oy			Helsinki	Tietotekniikkapalvelut	100,00		1,7
Pohjolan Atk-palvelu Oy			Helsinki	Atk-käyttöpalvelut	40/60		1,5
Joint Stock Insurance Company "Seesam Latvia"			Latvia	Vahinkovakuutus	45,00* 50,05		0,7
Joint Stock Insurance Company "Seesam Lithuania"			Liettua	Vahinkovakuutus	39,34* 50,07		0,5
Seesam International Insurance Company Ltd			Viro	Vahinkovakuutus	50,50		1,1
Saman konsernin yritykset, ei yhdistelty							
Keskinäinen Vakuutusyhtiö Varma (selvitystilassa)	-	-0,3	Helsinki	Vahinkovakuutus	100,00	-	-
						-	231,0

*) Emoyhtiön omistussuus

TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

Omistukset muissa yrityksissä

Yrityksen nimi	Viimeksi laaditun tilinpäätöksen voitto/tappio oma pääoma		Koti- paikka	Toimiala	Milj. e	Konserni 2002 Kirjanpito- arvo	Emoyhtiö 2002 Kirjanpito- arvo
					Omistusosuus/ ääniosuus %		
Omistusyhteyseritykset							
Osakkuuseritykset, yhdistelty konsernitilin- päätöksen pääomaosuusmenetelmällä							
Autovahinkokeskus Oy			Espoo	Vahinkotavaran myynti	27,75	1,0	
Delfoi Oy			Espoo	Tuotannon e-business ratkaisut	30,31	1,0	
Done Solutions Oyj			Helsinki	Logistiikkaratkaisujen valmistus ja myynti	25,81	1,2	
Futuremark Oy			Espoo	Tietoteknisten ohjelmistojen valmistus	32,51	1,0	
Lonix Oy			Leppävirta	Teoll.automaatio- järjestelmien valmistus	20,00	1,1	
Pirene Oy			Helsinki	Pintamaan ja jätteiden käsittelylait. valm.	30,65	0,7	
Pohjanmaan Mikro Oy			Kempele	Tietokoneiden valmistus ja myynti	25,00	0,9	
Profec Technologies Oy			Helsinki	Elektroniikkateollisuus	22,16	0,7	
Solid Information Technology Oy			Helsinki	Tietohallinnan ohjelmistot	20,53	2,8	
Suomen turvatarkastus Oy			Helsinki	Lakisäätöiset turvatarkastukset	47,00	-	
Vahinkopalvelu Oy			Loppi	Vahinkotavaran myynti	46,67	0,6	
Osakkuuseritys, ei yhdistelty							
Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Ilmarinen	-33,5	70,8	Helsinki	Työeläkevakuutus	68,57/24,04	7,2	7,2
						18,2	7,2
Omistusyhteyseritys, ei yhdistelty							
Euro-Center Holding A/S	-	1,3	Tanska	Korvauspalvelut	16,67	0,2	-
Osakkuuseritykset, yhdistelty konsernitilin- päätöksen suhteellisesti (34,2 %) yhteiserityksenä							
Asunto Oy Helsingin Korppaanmäki			Helsinki	Kiinteistön hallinta	34,20	-	-
Osakkuuseritykset, ei yhdistelty							
Asunto Oy Bertel Jungintie 10	-	1,7	Helsinki	Kiinteistön hallinta	46,40	0,9	
Asunto Oy Einonkatu 8	-	0,2	Imatra	Kiinteistön hallinta	42,77	0,4	
Asunto Oy Espoon Haukatie 2	-	0,7	Espoo	Kiinteistön hallinta	25,00	0,2	
Kiinteistö Oy Etelä-Esplanadi 12	-0,1	10,8	Helsinki	Kiinteistön hallinta	27,18	5,9	
Asunto Oy Forssan Hämeentie 11	-	2,1	Forssa	Kiinteistön hallinta	25,26	0,5	
Joensuun Metsätalo Oy	-	3,2	Joensuu	Kiinteistön hallinta	20,53	0,9	
Kiinteistö Oy Kaarinan City	-	1,0	Kaarina	Kiinteistön hallinta	34,38	0,2	
Kiinteistö Oy Kiteen Yhdyskulma	-	0,1	Kitee	Kiinteistön hallinta	24,42	0,2	
Asunto Oy Loimaan Pohjolankulma	-	1,3	Loimaa	Kiinteistön hallinta	27,19	0,2	
Kiinteistö Oy Nokian Nosturikatku 18	-0,5	0,1	Helsinki	Kiinteistön hallinta	33,33	0,2	
Sarfvik Oy	-	1,3	Kirkkonummi	Kiinteistön hallinta	20,00	0,4	
Asunto Oy Veräjänmäenmutka	-	0,2	Helsinki	Kiinteistön hallinta	31,11	0,5	
Asunto Oy Vilkenintie 18	-	0,3	Helsinki	Kiinteistön hallinta	25,00	0,3	
Kiinteistö Oy Ylivieskan Asemakulma	-	1,2	Ylivieska	Kiinteistön hallinta	25,22	0,2	
Asunto Oy Ranta	-	4,2	Hämeenlinna	Kiinteistön hallinta	27,12	0,6	
Asunto Oy Oravanpyörä	-	1,5	Vaasa	Kiinteistön hallinta	30,36	0,5	
Kiinteistö Oy Nisulanportti	-	0,8	Jyväskylä	Kiinteistön hallinta	34,72	0,4	
Kiinteistö Oy Kulmaleveri	-	0,9	Oulu	Kiinteistön hallinta	23,77	0,7	
Kiinteistö Oy Vilhonkulma	-	0,5	Mikkeli	Kiinteistön hallinta	20,39	0,2	
						13,4	-

Omistukset muissa yrityksissä

Milj. e

Konserni 2002
Emoyhtiö 2002

Yrityksen nimi	Koti- paikka	Omistus- osuus %	Kirjanpito- arvo	Käypä arvo	Omistus- osuus %	Kirjanpito- arvo	Käypä arvo
Muut yritykset							
Kotimaiset yhtiöt, noteeratut							
Alma Media Oyj	Suomi	3,03	7,7	8,4			
Amer-yhtymä Oyj	Suomi	0,45	3,0	3,8			
Aspocomp Group Oyj	Suomi	3,96	0,8	2,5			
Elektrobit Group Oyj	Suomi	0,35	0,6	0,6			
Elisa Communications Oyj	Suomi	0,57	4,5	4,5			
Finnlines Oyj	Suomi	3,50	14,3	14,3	0,73	3,0	3,0
Fortum Oyj	Suomi	0,55	13,3	29,3	0,19	4,0	9,8
Huhtamäki Oyj	Suomi	1,22	6,0	11,8	0,40	2,5	3,8
Incap Oyj	Suomi	5,40	1,1	1,1	5,40	1,1	1,1
Instrumentarium Oyj	Suomi	0,59	4,9	11,0			
Jaakko Pöyry Group Oyj	Suomi	0,80	1,7	1,7			
KCI Konecranes International Oyj	Suomi	0,20	0,7	0,7			
Kemira Oyj	Suomi	0,79	6,4	6,4			
Kesko Oyj	Suomi	0,90	9,3	9,9			
Kone Oyj	Suomi	1,57	2,5	28,6	0,87	1,2	15,8
Lassila & Tikanoja Oyj	Suomi	4,32	2,2	10,6			
Lemminkäinen Oyj	Suomi	6,89	10,4	18,8			
Lännen Tehtaat Oyj	Suomi	2,55	1,1	1,6			
Martela Oyj	Suomi	4,58	1,3	1,3			
Metso Oyj	Suomi	0,77	10,8	10,8			
M-real Oyj	Suomi	0,06	0,8	0,8			
Nokia Oyj	Suomi	0,03	9,2	24,4			
Nokian Renkaat Oyj	Suomi	0,50	1,5	1,8			
Olvi Oyj	Suomi	1,70	0,7	0,9			
Orion-yhtymä Oyj	Suomi	0,84	11,5	12,1			
Outokumpu Oyj	Suomi	0,10	1,4	1,4			
Oyj Leo Longlife Plc	Suomi	3,06	0,7	0,7			
Perlos Oyj	Suomi	0,49	1,5	1,5			
Polar Kiinteistöt Oyj	Suomi	0,81	0,8	0,8			
Rakentajain Konevuokraamo Oyj	Suomi	7,79	0,9	5,8			
Rautakirja Oyj	Suomi	8,15	4,1	25,9	4,07	2,0	12,9
Rautaruukki Oyj	Suomi	0,41	2,0	2,0			
Sampo Oyj	Suomi	0,06	2,3	2,3			
SanomaWSOY Oyj	Suomi	2,12	2,1	29,3	0,88	0,9	12,0
Stora Enso Oyj	Suomi	0,02	1,4	1,4			
Suomen Spar Oyj	Suomi	4,59	2,0	2,0			
Suominen Yhtymä Oyj	Suomi	4,39	0,9	4,2			
Tamfelt Oyj Abp	Suomi	1,05	2,0	2,7			
Tietoenator Oyj	Suomi	0,67	1,5	7,2	0,33	0,4	3,5
UPM-Kymmene Oyj	Suomi	1,41	27,8	112,4	0,80	16,4	63,4
Uponor Oyj	Suomi	0,55	3,2	4,0			
YIT-Yhtymä Oyj	Suomi	5,48	7,6	27,4	1,78	2,4	8,9
Optiotodistukset			0,5	0,5			
Muut osakkeet			4,1	7,8			
Muut optiotodistukset			0,8	0,8			

TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

Omistukset muissa yrityksissä

Milj. e

Konserni 2002

Emoyhtiö 2002

Yrityksen nimi	Koti- paikka	Omistus- osuus %	Kirjanpito- arvo	Käypä arvo	Omistus- osuus %	Kirjanpito- arvo	Käypä arvo
Ulkomaiset yhtiöt, noteeratut							
Assa Abloy Ab	Ruotsi	0,03	1,3	1,3			
Astra-Zeneca Plc	Iso-Britannia	0,00	2,3	2,3			
BP Plc	Iso-Britannia	0,00	2,0	2,0			
Danisco A/S	Tanska	0,08	1,5	1,5			
Eniro Ab	Ruotsi	0,11	1,2	1,2			
Försäkringsaktiebolaget Skandia (publ)	Ruotsi	4,53	84,9	117,6	4,53	84,9	117,6
Glaxosmithkline plc	Iso-Britannia	0,00	1,5	1,5			
HSBC Holdings Plc	Iso-Britannia	0,00	1,2	1,2			
ISS International Service System A/S	Tanska	0,09	1,4	1,4			
Nestle S.A.	Sveitsi	0,00	1,5	1,5			
Nordea AB	Ruotsi	0,11	13,6	13,6			
Novartis AG	Sveitsi	0,00	1,5	1,5			
Novo-Nordisk A/S	Tanska	0,01	1,1	1,1			
Orkla ASA	Norja	0,03	1,1	1,1			
Sea Containers Ltd.	Yhdysvallat	0,94	1,6	1,6			
Svenska Handelsbanken Ab	Ruotsi	0,03	2,5	2,5			
TeliaSonera AB	Ruotsi	0,06	9,2	10,2			
Total Fina Elf SA	Ranska	0,00	1,0	1,1			
Vodafone Group Public Ltd	Iso-Britannia	0,00	2,2	2,2			
Muut osakkeet			40,4	41,8			
Kotimaiset yhtiöt, ei noteeratut							
Fingrid Oyj	Suomi	2,26	2,5	2,5			
HEX Oyj	Suomi	3,70	3,0	3,0	3,70	3,0	3,0
Inion Oy	Suomi	2,06	0,7	0,7			
Ion Blast Oy	Suomi	8,67	0,9	0,9			
Keskinäinen Henkivakuutusyhtiö Suomi	Suomi	*)	0,5	0,5	*)	0,5	0,5
Kuopion Puhelin Oyj	Suomi	2,24	2,5	2,5			
NetHawk Oyj	Suomi	11,00	6,1	6,1			
Tornator Timberland Oy	Suomi	5,00	4,0	4,0			
Wireless Entertainment Services Oy	Suomi	16,67	1,9	1,9			
Muut osakkeet			5,0	5,0		-	-
*)Takuupääomasta 100 %							
Ulkomaiset yhtiöt, ei noteeratut							
Cygate AB	Ruotsi	4,70	1,5	1,5			
EIC Corporation Ltd.	Bermuda	2,12	0,7	1,0			
Muut osakkeet			0,9	0,9			
Absoluuttisen tuoton rahastot							
HedgeFirst Ltd	Iso-Britannia		2,3	2,3			
RMF Absolute Return Strategies I Limited	Caymansaaret		6,1	6,1			
Korkorahastot							
Pimco High Yield Bond Fund, Ins Class	Irlanti		9,8	9,8			
Pohjola Rahastoyhtiö Oy	Suomi		31,4	33,1			
SISF Emerging Markets Debt C	Luxemburg		5,7	5,8			

Omistukset muissa yrityksissä

Milj. e

Konserni 2002

Emoyhtiö 2002

Yrityksen nimi	Koti- paikka	Omistus- osuus %	Kirjanpito- arvo	Käypä arvo	Omistus- osuus %	Kirjanpito- arvo	Käypä arvo
Pääomarahastot							
Aboa Venture II Ky	Suomi		0,6	0,6			
Access Capital LP II	Iso-Britannia		0,6	0,6		0,6	0,6
Apax Europe V - D, LP	Iso-Britannia		1,7	1,7			
Baltic Investment Fund III L.P.	Iso-Britannia		1,1	1,1			
Behrman Capital III L.P.	Yhdysvallat		2,2	2,2			
Bio Fund Ventures III Ky	Suomi		1,2	1,2			
CapMan Equity VII B L.P.	Suomi		1,4	1,4			
Deutsche European Partners IV (No.3) LP	Iso-Britannia		1,8	1,8			
Duke Street Capital IV UK No.1 LP	Iso-Britannia		2,1	2,1			
ECI 7 (UK) LP	Iso-Britannia		1,3	1,3			
Eqvitec Technology Fund II Ky	Suomi		2,4	2,4		0,8	0,8
Euroknights IV Jersey No.2 L.P.	Iso-Britannia		1,7	1,8			
European Strategic Partners LP	Iso-Britannia		4,3	4,3			
Finnmezzanine Rahasto II B Ky	Suomi		2,3	2,3			
Finnventure Rahasto I Ky	Suomi		0,8	0,8			
Finnventure Rahasto V Ky	Suomi		5,7	5,7		5,7	5,7
Industri Kapital 2000 LP IV	Iso-Britannia		6,1	6,6		6,1	6,6
Lexington Capital Partners IV, L.P.	Yhdysvallat		3,2	3,2			
Nexit Infocom 2000 Fund Ltd	Iso-Britannia		0,7	0,7			
Nordic Capital IV Limited	Iso-Britannia		2,0	2,1			
Nordic Mezzanine Fund No.1 LP	Iso-Britannia		4,2	4,2		4,2	4,2
Nova Polonia Private Equity Fund, L.L.C.	Irlanti		1,3	1,3			
Prime Technology Ventures	Alankomaat		0,6	0,6			
Private Energy Market Fund Ky	Suomi		0,5	0,5			
Promotion Capital I Ky	Suomi		1,8	1,8		1,8	1,8
Proventure & Partners Scottish LP	Iso-Britannia		2,1	2,1			
Seedcap Ky	Suomi		0,7	0,7			
SFK 99-Rahasto Ky	Suomi		1,8	1,8			
Sponsor Fund I Ky	Suomi		1,5	1,5			
The First European Fund Investments UK LP	Iso-Britannia		3,5	3,5			
Muut pääomarahastot			2,8	3,0			
Sijoitusrahastot							
AAF Eastern Europe Equity Fund	Luxemburg		2,7	3,1			
ABN AMRO Trans Europe Fund	Alankomaat		1,2	1,2			
CAF Asian Growth I	Luxemburg		4,4	4,4			
Carnegie Småbolag	Ruotsi		0,6	0,6			
Gartmore Japan Fund	Iso-Britannia		0,9	0,9			
Nations Small Company Fund (Offshore) A	Caymansaaret		1,2	1,2			
P.F. Small Cap Europe I Class	Luxemburg		0,9	1,3			
Parvest Europe Mid Cap C	Luxemburg		7,2	7,2			
Pohjola Rahastoyhtiö Oy	Suomi		47,7	47,7			
PWT US Relative Value	Irlanti		10,8	10,8			
SISF Japanese Equity Class C	Luxemburg		8,3	8,3			
SISF Pacific Equity Class C	Luxemburg		5,7	5,7			
Muut sijoitusrahastot			0,1	0,5			
			608,1	911,2		141,6	275,1
Kiinteistöosakkeet						-	-
						141,6	275,2

TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

20. Saamiset	Milj. e	Konserni		Emoyhtiö	
		2002	2001	2002	2001
Saamiset saman konsernin yrityksiltä					
Myyntisaamiset		-	-	0,8	2,1
Siirtosaamiset		-	-	2,7	0,2
Ennakko-osinkosaaminen		-	-	75,3	-
Muut saamiset		-	-	17,1	2,7
Yhteensä		-	-	95,9	5,0
Saamiset omistusyhteisyrittäjiltä					
Ensivakuutustoiminnasta		0,4	0,4	-	-
Myyntisaamiset		0,6	0,4	-	-
Muut saamiset		1,5	4,8	0,1	0,3
Yhteensä		2,5	5,7	0,1	0,3
Sijoituspalveluliiketoimintaa koskevat erittelyt:					
Muut saamiset					
Saamiset, joilla on huonompi etuoikeus kuin velallisen muilla veloilla					
Saamiset yleisöltä ja julkisyhteisöiltä		-	0,6		

21. Siirtosaamiset	Milj. e	Konserni		Emoyhtiö	
		2002	2001	2002	2001
Korot ja vuokrat		34,7	32,7	1,8	2,4
Muut siirtosaamiset					
Etukäteen maksetut menot		3,0	3,2	0,3	0,1
Tuloverot		1,3	5,0	0,2	2,7
Johdannaissopimukset		6,5	4,2	3,6	1,4
Muut siirtosaamiset		10,4	11,3	-	-
Yhteensä		21,2	23,6	4,1	4,3
Yhteensä		56,0	56,2	5,9	6,7

22. Oma pääoma

Milj. e

Konserni

Emoyhtiö

	2002	2001	2002	2001
Osakepääoma				
A-osakkeet 1.1.	7,8	8,0	7,8	8,0
Muunnos B-osakkeiksi	-	-0,2	-	-0,2
Yhdistetty D-osakkeiksi	-7,8	-	-7,8	-
Yhteensä	-	7,8	-	7,8
B-osakkeet 1.1.	35,9	27,0	35,9	27,0
Suunnattu anti	-	8,7	-	8,7
Muunnos A-osakkeista	-	0,2	-	0,2
Yhdistetty D-osakkeiksi	-35,9	-	-35,9	-
Yhteensä	-	35,9	-	35,9
C-osakkeet 1.1.	0,8	-	0,8	-
Suunnattu anti	-	0,8	-	0,8
Yhteensä	0,8	0,8	0,8	0,8
D-osakkeet 1.1.	-	-	-	-
Muodostettu A- ja B- osakesarjoista	43,7	-	43,7	-
Yhteensä	43,7	-	43,7	-
Osakepääoma 31.12.	44,5	44,5	44,5	44,5
Ylikurssirahasto				
Pääoma 1.1.	39,7	-	39,7	-
Suunnattu anti	-	39,7	-	39,7
Pääoma 31.12.	39,7	39,7	39,7	39,7
Arvonkorotusrahasto				
Pääoma 1.1.	2,4	0,3	-	-
Arvonkorotusten peruutus	-5,1	-	-	-
Laskennallinen vero	1,5	-	-	-
Laskennallinen vero, siirto edellisten kausien tulokseen	-	2,0	-	-
Rahastoanti käyttörahastoon	1,2	-	-	-
Pääoma 31.12.	-	2,4	-	-
Vararahasto				
Pääoma 1.1./31.12.	158,3	158,3	158,2	158,2
Muut rahastot				
Käyttörahasto				
Pääoma 1.1.	299,6	143,7	15,7	60,8
Emoyhtiön osingonjakoon	-	-45,1	-	-45,1
Rahastoanti arvonorotusrahastosta	-1,2	-	-	-
Edellisten tilikausien voitosta	-2,0	-	-	-
Edellisen tilikauden voitosta	-73,2	201,0	145,6	-
Pääoma 31.12.	223,1	299,6	161,3	15,7
Edellisten tilikausien voitto/tappio				
Pääoma 1.1.	-85,4	-54,6	-	-
Edellisen tilikauden voitosta/tappiosta	89,9	-29,4	-	-
Siirto käyttörahastoon	2,0	-	-	-
Laskennallinen vero, siirto arvonorotusrahastosta	-	-2,0	-	-
Muuntoero	-2,0	0,7	-	-
Pääoma 31.12.	4,5	-85,4	-	-

TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

Oma pääoma

Milj. e

Konserni

Emoyhtiö

2002

2001

2002

2001

Edellisen tilikauden voitto	219,8	778,0	348,7	606,3
Emoyhtiön osingonjakoon	-203,1	-606,3	-203,1	-606,3
Käyttörahaan	73,2	-201,0	-145,6	-
Edellisten tilikausien voittoon/tappioon	-89,9	29,4	-	-

Yhteensä

-

-

-

-

Tilikauden voitto

132,6

219,8

155,0

348,7

Oma pääoma yhteensä

602,7

678,8

558,7

606,8

Arvonkorotusrahasto

Käyttöomaisuuteen liittyvä	5,2	7,2	-	-
Sijoitusomaisuuteen liittyvä	0,1	3,1	-	-
Laskennallinen vero	-1,5	-3,0	-	-

Yhteensä

3,8

7,4

-

-

Rahastoannit

-3,8

-5,0

-

-

-

2,4

-

-

Vakuutusyhtiölain mukaan vain korotushetkellä käyttöomaisuuteen liittyvää arvonkorotusrahastoa voi käyttää rahastoantiin.

Kertyneestä poistoerosta ja vapaaehtoisista varauksista omaan pääomaan merkitty osuus

Edellisten tilikausien voitto/tappio	2,0	1,6		
Tilikauden voitto	0,7	0,4		
Yhteensä	2,7	2,0		

Voitonjakokelpoiset varat

Tilikauden voitto	132,6	219,8	155,0	348,7
Käyttörahaan	223,1	299,6	161,3	15,7
Edellisten tilikausien voitto/tappio	4,5	-85,4	-	-
Kertyneestä poistoerosta ja vapaaehtoisista varauksista omaan pääomaan merkitty osuus	-2,7	-2,0	-	-
Sidotun oman pääoman muuntoerot	-2,6	-5,1	-	-
Muut oikaisut	-0,6	-0,4	-	-
	354,3	426,5	316,3	364,4

Ehdotetun voitonjaon jälkeen emoyhtiöllä on käyttämätöntä veroylijäämää 85 814 000 euroa.

Yhtiöjärjestyksen pääasialliset määräykset osakelajeista

Yhtiön A- ja B-sarjan osakkeet yhdistettiin uusiksi D-sarjan osakkeiksi 18.1.2002. D-sarjan osakkeita on vähintään 40 710 000 kpl ja enintään 162 840 000 kpl. Lisäksi yhtiöllä on edelleen vähintään 0 kpl ja enintään 1 000 000 kpl C-sarjan osakkeita.

Osakkeilla on oikeus osinkoon ja yhtiön varoihin. Jokainen osake tuottaa yhtiökokouksessa yhden äänen. Koska C-sarjan osakkeet ovat yhtiön hallussa, on vain D-sarjan osakkeilla äänivaltaa yhtiökokouksessa.

Vuoden 2002 lopussa D-sarjan osakkeita oli 50 772 851 kpl ja C-sarjan osakkeita 955 648 kpl.

Yhtiön hallussa olevat omat osakkeet

Kaikki C-sarjan osakkeet, 955 648 kpl, palautettiin vastikkeetta Pohjolle 31.10.2002. Niiden yhteenlaskettu kirjanpidollinen vasta-arvo on 821 857,28 euroa.

Pohjolan optio-ohjelma 2001

Ylimääräinen yhtiökokous päätti 5.7.2001 antaa enintään 1 100 000 kappaletta optio-oikeuksia, jotka oikeuttavat merkitsemään yhteensä enintään 1 100 000 uutta Pohjolan B-sarjan (nykyisin D-sarjan) osaketta. Optio-oikeudet tarjotaan maksutta Pohjolan konsernin avainhenkilöille ja Pohjolan kokonaan omistamalle tytäryhtiölle. Osakkeiden mer-

kintäajat alkavat 1.8.2003 (100 000 osaketta), 1.8.2004 (500 000 osaketta) ja 1.8.2005 (500 000 osaketta) ja päättyvät 30.7.2006. Osakkeiden merkintähinnat ovat vastaavasti 28,46 euroa, 21,23 euroa ja 21,23 euroa, joista vähennetään ennen osakemerkintää jaettujen osinkojen määrä. Vuodelta 2001 jaettu osinko oli 4 euroa osakkeelta ja vuodelta 2002 hallitus esittää osinkona jaettavaksi 2 euroa osakkeelta. Osakepääoma voi merkintöjen seurauksena nousta enintään 946 000 eurolla. Hallitus päättää optioiden merkintään oikeutetuista. Optio-oikeuksia oli 31.12.2002 tytäryhtiöllä 120 000 kpl.

Hallituksen valtuutukset

Varsinainen yhtiökokous valtuutti 11.4.2002 hallituksen päättämään osakepääoman korottamisesta uusmerkinnällä. Valtuutuksen nojalla osakepääomaa voidaan korottaa enintään 7 949 152 eurolla antamalla merkittäväksi uusia D-sarjan osakkeita. Valtuutuksen hallitus saa käyttää esimerkiksi yrityskauppojen ja yhteistoimintajärjestelyjen toteuttamiseen. Valtuutus on voimassa 11.4.2003 saakka.

Hallituksella ei ole muita voimassa olevia uusmerkintää koskevia valtuutuksia eikä myöskään optio-oikeuksien antamista ja vaihtovelkakirjalainan ottamista koskevia valtuutuksia.

TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

23. Vahinkovakuutuksen vakuutusmaksuvastuu

Milj. e

Konserni

	2002	2001
Siirtovastuun täydennys	4,5	-

24. Vahinkovakuutuksen korvausvastuu

Konserni

	2002	2001
Eläkeuotoiset korvaukset		
Vastuuvelkaa laskettaessa käytetty korkokanta keskimäärin	3,8 %	3,8 %

25. Varaukset

Milj. e

Konserni

Emoyhtiö

	2002	2001	2002	2001
Tuloslaskelman erät				
Muut kulut (muun toiminnon kulut)				
Eläkejärjestelyt	6,8	-		
Tukipaketit	4,5	-		
	11,2	-		
Sijoitustoiminnan kulut				
Tilojen tyhjentäminen saneerausta varten	2,6	-		
Henkilöstökulut/Eläkekulut				
Eläkejärjestelyt			0,6	-
Liiketoiminnan muut kulut				
Tukipaketit			0,1	-
Yhteensä	13,8	-	0,7	-
Taseen erät				
Pakolliset varaukset				
Eläkejärjestelyt	2,8	-	0,4	-
Tukipaketit	3,5	-	-	-
Tilojen tyhjentäminen saneerausta varten	2,6	-	-	-
	8,9	-	0,5	-
Siirtovelat				
Eläkejärjestelyt	3,9	-	0,2	-
Tukipaketit	1,0	-	0,1	-
	4,9	-	0,2	-
Yhteensä	13,8	-	0,7	-

26. Velat

Milj. e

	Konserni		Emoyhtiö	
	2002	2001	2002	2001
Velat saman konsernin yrityksille				
Ostovelat	-	-	2,9	2,0
Siirtovelat	-	-	0,2	0,2
Muut velat	0,8	0,9	21,7	18,8
	0,8	0,9	24,8	21,0
Velat omistusyhteisyrityksille				
Lainat rahoituslaitoksilta	18,0	20,8	-	-
Ostovelat	0,4	0,3	0,1	-
Muut velat	0,2	0,9	-	0,8
Yhteensä	18,6	22,0	0,1	0,8
Velat, jotka erääntyvät myöhemmin kuin viiden vuoden kuluttua				
Lainat rahoituslaitoksilta	5,5	6,2	-	-

27. Siirtovelat

Milj. e

	Konserni		Emoyhtiö	
	2002	2001	2002	2001
Henkilöstömenot	31,2	29,3	5,1	4,4
Tuloverot	18,0	11,5	2,5	0,1
Johdannaissopimukset	3,9	3,9	3,6	1,4
Uudelleenjärjestelyvaraus	4,9	-	0,2	-
Muut	15,3	4,0	0,4	0,2
	73,3	48,8	11,8	6,1

TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

28. Laskennalliset verot

Milj. e

Konserni

Emoyhtiö

2002

2001

2002

2001

Tuloslaskelman erät

Tuloverot/laskennalliset verot

Konserniyritysten tilinpäätöksiin sisältyvät

-5,6

4,2

-

0,2

Tilinpäätössiirtoihin perustuvat

-0,2

-0,2

-

-

Yhdistelytoimenpiteisiin perustuvat jaksotuserot

-1,3

1,3

-

-

Yhdistelytoimenpiteisiin perustuvat muut väliaikaiset erot

0,1

0,1

-

-

-7,0

5,4

-

0,2

Satunnaiset erät/laskennalliset verot

Konserniyritysten tilinpäätöksiin sisältyvät

-

-0,1

-

-0,1

Yhdistelytoimenpiteisiin perustuvat jaksotuserot

-

4,5

-

-

-

4,4

-

-0,1

Taseen erät

Laskennalliset verosaamiset

Konserniyritysten tilinpäätöksiin sisältyvät

4,9

10,5

0,7

0,7

Yhdistelytoimenpiteisiin perustuvat

-

0,5

-

-

4,9

11,0

0,7

0,7

Laskennalliset verovelat

Tilinpäätössiirtoihin perustuvat

0,9

1,0

-

-

Yhdistelytoimenpiteisiin perustuvat jaksotuserot

-1,2

-2,0

-

-

Yhdistelytoimenpiteisiin perustuvat muut väliaikaiset erot

2,3

7,0

-

-

2,0

6,0

-

-

Laskennallisia verosaamisia on jätetty taseeseen

merkitsemättä niiden epätodennäköisen toteutumisen vuoksi

-

0,1

-

-

29. Vakuudet ja vastuusitoumukset

Milj. e

Konserni

Emoyhtiö

2002

2001

2002

2001

Vakuudet**Omasta puolesta annetut vakuudet**

Lainat rahoituslaitoksilta

9,5

13,8

-

-

Takaukset

8,7

10,3

-

-

Kiinteistökiinnitykset

1,5

5,8

-

-

Vakuutustekninen vastuuvélka

23,6

19,8

-

-

Pantit

29,2

53,7

-

-

Johdannaiskaupan vakuudet

Pantit

4,1

8,3

2,5

-

Konsernitilin päiväluottolimiitin vakuudet

Pantit

9,8

10,4

9,8

10,4

Markkinatakaustoiminnan vakuudet

Pantit

35,0

-

-

-

Samaan konserniin kuuluvien yritysten puolesta annetut vakuudet

Takaukset

-

-

3,9

4,0

Pantit

-

-

1,8

29,8

Yhteisyritysten puolesta annetut vakuudet

Lainat rahoituslaitoksilta

4,7

7,3

-

-

Takaukset

4,7

7,3

-

-

Muiden puolesta annetut vakuudet

Takaukset

7,9

1,8

-

-

Annetut vakuudet yhteensä

101,1

97,5

17,9

44,2

Emoyhtiö on antanut Moorgate Insurance Company Ltd:n puolesta mahdollisiin tuleviin korvausvelvoitteisiin liittyvän takauksen ILU:lle (Insitute of London Underwriters).

Emoyhtiö on antanut selvityslimiitin ja markkinatakaustoiminnan vakuudeksi enintään 105 milj.euron vastuusitoumuksen.

Taseeseen sisältymättömät vastuusitoumukset ja vastuut**Toimittamattomat arvopaperikaupat**

69,5

85,6

-

-

Sopimusvastuut

Kiinteistöosakkeiden takaisinmyyntioptio

Kirjanpitoarvo

-

6,1

-

-

Käypä arvo

-

6,1

-

-

Sovittu myyntihinta

-

6,4

-

-

Käyvän arvon ja luovutushinnan ero

-

0,3

-

-

Sitouduttu merkitsemään Venture Capital -sijoitustoimintaa harjoittavien kommandiittiyhtiöiden yhtiöosuuksia

141,7

134,3

18,7

21,7

Pääomalainaliimittisopimus

-

-

50,5

50,5

Muut sopimusvastuut

24,5

15,1

11,7

1,9

TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

Vakuudet ja vastuusitoumukset

Milj. e

Konserni

Emoyhtiö

2002

2001

2002

2001

Johdannaissopimukset (suojaamistarkoituksella)

Korkojohdannaiset

Optiosopimukset

Ostetut, käypä arvo

0,1

2,4

-

-

kohde-etuuden arvo

90,0

80,0

-

-

Asetetut, käypä arvo

-1,3

-1,0

-

-

kohde-etuuden arvo

287,5

150,0

-

-

Valuuttajohdannaiset

Optiosopimukset

Ostetut, käypä arvo

5,3

1,6

0,8

0,4

kohde-etuuden arvo

202,4

257,3

60,3

111,2

Asetetut, käypä arvo

-2,4

-2,5

-0,5

-0,6

kohde-etuuden arvo

375,4

500,3

122,1

227,3

Osakejohdannaiset

Optiosopimukset

Ostetut, käypä arvo

1,6

-

1,6

-

kohde-etuuden arvo

16,3

9,9

16,3

-

Asetetut, käypä arvo

-1,3

-

-1,3

-

kohde-etuuden arvo

33,9

12,2

33,9

-

Johdannaissopimukset (muut)

Osakejohdannaiset

Termini- ja futuurisopimukset

Käypä arvo

0,2

1,0

-

-

Kohde-etuuden arvo

3,9

1,2

-

-

Optiosopimukset

Ostetut, käypä arvo

0,1

-

-

-

kohde-etuuden arvo

2,0

-

-

-

Leasingvastuut

Alkaneella tilikaudella maksettava määrä

2,3

2,5

0,1

-

Seuraavilla tilikausilla maksettava määrä

1,2

1,0

-

-

Yhteisvastuumäärä

Arvonlisäverotuksen ryhmäkisteröintiin liittyen Pohjola-Yhtymä on muiden Pohjola-Yhtymän verovelvollisuusryhmän jäsenten kanssa yhteisvastuullisesti vastuussa ryhmän tilittävästä arvonlisäverosta

Saman konsernin yritykset

-

-

0,2

-0,4

Omistusyhteisyrietykset

5,2

1,6

5,2

1,6

Muut yritykset

-1,7

0,2

-1,7

0,2

3,4

1,8

3,6

1,4

30. Riskienhallinnan periaatteet

Pohjolan riskienhallinnan lähtökohtana ovat emoyhtiön hallituksen vahvistamat yhteiset suuntaviivat koko konsernin sisäiselle valvonnalle. Sisäinen valvonta sisältää riskienhallintajärjestelmän, jonka avulla toimintaan kohdistuvat riskit kyetään tunnistamaan ja rajoittamaan. Riskienvalvontatoiminto on riippumaton riskiä ottavasta liiketoiminnosta.

Pohjolassa riskiksi ymmärretään kaikki mahdolliset tekijät, joilla on vaikutusta asetettujen liiketoimintatavoitteiden saavuttamiseen. Hallitus on asettanut tavoitteet oman pääoman tuotolle, yhdistetylle kulusuhteelle, vahinkovakuutuksen vakavaraisuudelle ja yhteiskuntavastuulle. Seuraava riskianalyysi keskittyy konsernin merkittävimpiin tunnistettuihin riskeihin.

Pääomarakenne

Vakuutus konsernissa oikein mitoitettulla pääomalla on keskeinen rooli. Vakuutusyhtiön toimilupa edellyttää laissa säädettyjen vakavaraisuusvaatimusten täyttämistä. Pääoman määrä vaikuttaa sekä oman pääoman tuottoon että konsernin riskienkantokykyyn. Hyvä kannattavuus puolestaan tukee molempia edellä mainittuja tavoitteita ja samalla luodellu tytykset yhteiskuntavastuulliselle toiminnalle.

Pohjolan tavoitteena on pitää tytyryhtiöissä liiketoimintojen tarvitsema pääoma. Pääomapuskurit ovat emoyhtiössä. Vakavaraisuuspääomaan sisällytetään oman pääoman lisäksi sijoitusten arvostuserot ja tasoitismäärä. Lähitulevaisuudessa todennäköisesti realisoituva verovelka vähennetään arvostuseroista. Pääomarakenteen tehokkuutta lisätään korvaamalla osa tytyryhtiöiden omasta pääomasta emoyhtiön myöntämällä pääomalainalla. Tasoitismäärää voidaan käyttää pelkättään vakuutusriskien kattamiseen ja muuta vakavaraisuuspääomaa kaikkien riskien kattamiseen. Vakavaraisuus asettaa viime kädessä rajat sille, miten suuria riskejä konserni voi ottaa.

Vakuutusriskit

Vakuustoisiminta perustuu riskin ottamiseen ja sen hallintaan. Merkittävimmät riskit liittyvät riskin valintaan ja hinnoitteluun, jälleenvakuutusuojan hankkimiseen ja vastuuvelan riittävyteen. Vastuuvakariski liittyy erityisesti sellaisiin vakuutuslajeihin, joissa vahingot selviävät hitaasti. Lisäksi merkittävä vakuustoisiminnan riski tulee vastuuvakaa kattavan omaisuuden sijoitusriskistä.

Riskinvalinnan ja hinnoittelun merkitystä korostettiin uudessa toimintamallissa. Myös toimintoa tukevan tietovaraston kehittäminen on työn alla. Vakuutusehtojen merkitys riskin rajoittamisen keinona on olennainen.

Pohjolan vakuutusmaksutulosta 90 % tulee kotimaasta. Suomessa ei ole ollut merkittäviä luonnonkatastrofeja eikä terrorismia. Nämä riskit liittyvät lähinnä suomalaisten asiakkaiden ulkomaantoihintoihin, joita Pohjola vakuuttaa yhteistyössä Royal & SunAlliance-yhtiöiden kanssa. Pohjola ei merkitse ulkomaista sopimusjälleenvakuutusliikettä.

Vastuuvelan riittävyttä seurataan säännöllisesti. Pohjolan vastuuvasta noin puolet on lakisääteeseen tapaturmavakuutukseen ja moottoriajoneuvon vastuuvakuutukseen liittyviä pitkäaikaisia eläkevastuita. Eläkkeiden taso on määritelty lainsäädännössä. Suomessa asbestista aiheutuneiden vakavien ammattitautien määrä on hitaasti taittussa. Vuosittain tulee ilmi noin sata uutta työperäiseksi katsottavaa asbestin aiheuttamaa kuolemantapausta. Näistä Pohjolan osuus on noin 30. Sairastuneiden keski-ikä oli 64 vuotta vuonna 2001. Tuotevastuuvakuutuksiin ei liity olennaista asbestiriskiä, sillä näiden vakuutusten määrä oli vähäinen silloin, kun asbestia vielä käytettiin Suomessa. Pohjolan ammattitautien erillisvaraus niitä asbestitapauksia varten, jotka eivät ole vielä tulleet yhtiön tietoon, on 56 milj. euroa ja sen arvioidaan riittävän kattamaan kaikki jo syntyneet työperäiset asbestialistumat.

Pohjolan ulkomaisessa irtisanotussa vakuutus kannassa merkittävin vastuuvelan riittävyteen kohdistuva epävarmuus liittyy jälleenvakuutuksena merkittävyyden yhdysvaltalaiseen vastuuvakuutukseen. Liikkeen merkitseminen lopetettiin 1990-luvun alussa. Vakuutus kannassa on myös jälleenvakuutus sopimuksia, joiden perusteella maksetaan korvauksia asbestiperäisistä sairauksista. Näiden osuus vastuuvasta noin 30 milj. euroa. Tehdyn ulkoisen selvityksen perusteella varauksen määrää pidetään riittävänä. Vastuiden katkaisu on pienentänyt riskiä vuosittain.

Jälleenvakuutus

Pohjolan hallitus päättää jälleenvakuutusperiaatteista ja omalla vastuulla pidettävästä riskistä. Jälleenvakuutusuojan taso vaikuttaa vakavaraisuuspääoman tarpeeseen. Jälleenvakuuttajaksi hyväksytään ainoastaan yhtiö, jonka vakavaraisuusluokitus on riittävä. Yhtiö on lisäksi

vahvistanut maksimilimiitit sille, kuinka paljon liikettä yhdelle jälleenvakuuttajalle voidaan antaa. Limiitti riippuu riskin luonteesta ja yhtiön vakavaraisuudesta. Konsernin jälleenvakuutukset on pääosin sijoitettu yhtiöihin, joiden luokitus on Standard & Poor'sin mukaan vähintään A. Epävarmojen ja riidanaalaisten saamisten määrä ei ole merkittävä.

Vuoden 2001 syyskuun terrori-iskujen seurauksena jälleenvakuutusmarkkinat muuttuivat epävakaaiksi. Ehdot kiristyivät, jälleenvakuutushinnat nousivat ja jälleenvakuuttajat rajoittivat terrorismivahingoille antamaansa suojaa. Jälleenvakuutushintojen nousun seurauksena Pohjolan vakuutuslaitaan liittyvät riskit analysoitiin ja sen perusteella vahinkokohtaisia omapidätysmääriä nostettiin vuonna 2002. Omaisuus- ja keskeytysvakuutuksessa korotus oli merkittävä. Aikaisemmin käytetyistä suhteellisista jälleenvakuutus sopimuksista siirryttiin lähes kokonaan ei-suhteellisiin sopimuksiin. Vuonna 2002 jälleenvakuuttajille maksetut vakuutusmaksut olivat 10 % saaduista bruttovakuutusmaksuista.

Omaisuus- ja keskeytysvakuutuksessa Pohjolan vahinkokohtainen omapidätys oli vuonna 2002 molempien riskien osalta 8 milj. euroa eli yhteensä 16 milj. euroa. Vuodelle 2003 suojaa otettiin yhdistetylle omaisuus- ja keskeytysriskille ja samalla vahinkokohtainen omapidätys aleni 16 milj. eurosta 10 milj. euroon. Vuoden 2003 omapidätykset ovat muissa lajeissa pääsääntöisesti 4 milj. euroa.

Pohjola on ottanut katastrofijälleenvakuutus suojan myrsky-, maanjäristys- ym. kumuloituvista vahingoista omalle vastuulle jäävän osuuden varalta. Vuonna 2003 katastrofisuojaa on 38,5 milj. euroa 10 milj. euron omapidätyksen yläpuolella. Suojan piiriin kuuluvat omaisuus- ja keskeytysvakuutukset sekä koti-, auto-, metsä- ja venevakuutukset. Lisäksi on otettu katastrofisuojaa matkustaja- ja yksityistapaturmavakuutuksista esim. lento- tai laivaonnettomuudessa syntyvän kumuloituvan henkilövahingon varalta. Jälleenvakuutus suojaa on 22,5 milj. euroa 2,5 milj. euron omapidätyksen yläpuolella.

Jälleenvakuutus suojan saatavuus terrorismin aiheuttamille vahingoille on edelleen huono. Tämän vuoksi Pohjola on yritysvakuutuksissa rajoittanut korvauksia terrorismin aiheuttamista vahingoista. Vuonna 2003 enimmäiskorvaus on 3 milj. euroa. Katastrofisuojan puitteissa Pohjolla on jälleenvakuutus suojaa myös terrorismivahingoille. Matkustaja- ja yksityistapaturman jälleenvakuutuksesta on poissuljettu biologinen ja kemiallinen terrorismi.

Vakuutusliikkeen herkkyyshanalyysi

Alla olevassa taulukossa on tarkasteltu miten muutokset eri riskiparametreissa vaikuttavat vakuutusliikkeen tulokseen. Esitetyt luvut ovat ainoastaan suuntaa antavia.

	Kokonais- määrä vuonna 2002, milj. e	Riski- parametri	Muutos	Vaikutus tulokseen, milj. e
Vakuutus- maksutuotot ¹⁾	620	Yhdistetty kulusuhde	1 %-yksikkö	5
Korvaus- kulut ¹⁾	562	Yhdistetty kulusuhde	1 %-yksikkö	6
Liikekulut	158	Yhdistetty kulusuhde	1 %-yksikkö	6
Kokonais- kulut ²⁾	212	Henkilöstö- kulut	5 %	5
Diskontattu korvausvastuu	847	Diskonttaus- korko	-0,25 %-yksikköä	-25

¹⁾ Omalla vastuulla

²⁾ Liikekulut ja korvausten selvittelykulut

Sijoitustoiminnan riskit

Sijoitustoiminnan riskit voivat realisoitua odotettua alhaisempana tuotona tai sijoitusten arvojen alentumisena. Pohjolassa kiinnitetään erityistä huomiota sijoitusriskien hajauttamiseen, sijoitusten likvidisyyteen ja vastapuoliriskien. Pohjolan strategian mukaan sijoituksia tehdään korko-, osake- ja kiinteistösijoituksiin sekä kotimaassa että ulkomailla. Tavoitteena on taata hyvä tuotto pitkällä aikavälillä. Sijoitustoiminta perustuu hallitusten vuosittain vahvistamiin sijoitussuunnitelmiin sekä hallitusten hyväksymiin sijoitustoiminnan valtuuksiin.

Markkinariskit

Osakekurssien, korkojen ja valuuttojen arvojen muutokset vaikuttavat Pohjolan sijoitusomaisuuden arvoon. Sijoitusriskien pienentämiseksi Pohjolan sijoitussalkku on hajautettu eri instrumentteihin eri markkina-alueille. Lisäksi johdannaissopimuksia käytetään markkinariskien hallintaan.

Luottoriski

Pohjola sijoittaa joukkovelkakirjalainoissa pääosin Euro maiden valtioiden euromääräisiin joukkovelkakirjalainoihin. Yrityslainoille on sijoitusvaltuuksissa määritelty luottoluokituksiin perustuvat limiitit.

Valuuttakurssiriski

Pohjolan valuuttakurssiriskit muodostuvat lähinnä ulkomaisista osakesijoituksista. USA:n dollari, Ruotsin kruunu ja Englannin punta muodostavat isoimmat valuuttapositiot. Valuuttariskejä suojataan aktiivisesti johdannaisilla.

Likviditeettiriski

Pohjolan sijoitukset osakkeisiin ja joukkovelkakirjalainoihin ovat pääosin noteerattuja ja siten likvidejä. Lisäksi osa varoista on sijoitettu lyhytaikaisiin rahamarkkinasijoituksiin kassanhallinnan tarpeita varten.

Vakavaraisuuden herkkyyshanalyysi

	Kanta käyvin arvo 31.12.2002, milj. e	Riski- parametri	Muutos	Vaikutus vakavarai- suus- pääomaan, milj. e
Joukkolainat ja korko- rahastot	1 193	Korko	1 %-yksikkö	55
Osakkeet ¹⁾	876	Markkina- arvo	10 %	88
Toimitila- kiinteistöt ²⁾	54	Käteis- tuottovaade	+1 %-yksikkö - 1 %-yksikkö	-6 8

¹⁾ Sisältää sijoitusomaisuusluonteiset osakkeet, osakesidonnaiset sijoitukset ja pääomasijoitukset.

²⁾ Yhtiöryhmän ulkopuolisille vuokratut tilat.

Suurimmat yksittäiset osakesijoitukset ovat Skandian ja UPM-Kymmenen osakkeissa. Kiinteistöisijoituksista merkittävin on Pohjolan pääkonttori Lapinmäentiellä.

Pohjolalla on sijoituksia kasvuvaiheen yrityksissä IT- ja biotekniikka-aloilla. Näihin sijoituksiin liittyy kohteiden luonteesta ja toimialasta johtuvia epävarmuustekijöitä. Niihin ei kuitenkaan liity riskiä, jolla voisi olla huomattavia negatiivisia vaikutuksia konsernin tulokseen.

Yhtiön tavoitteena on pitää vahinkovakuutuksen vakavaraisuus tasolla, joka vastaa A-vakavaraisuusluokitusta.

Operatiiviset riskit

Vakuutus- ja varainhoitopalveluiden myyntiin liittyy operatiivisia riskejä, joista voi seurata suoraa tai epäsuoraa tulovaihtelua. Operatiiviset

riskit syntyvät yleensä sisäisten toimintaprosessien tehottomuudesta tai kyvyttömyydestä hallita ulkoa tulevia muospaineita tai yllättäviä tapahtumia.

Operatiivisten riskien hallitseminen on liiketoimintayksiköiden vastuulla ja niiden vaikutus koko konsernin riskiprofiiliin arvioidaan säännöllisesti. Tarvittaessa riskeistä raportoidaan hallitukselle. Operatiivisten riskien hallitseminen edellyttää osaavaa henkilöstöä ja toimivia tietojärjestelmiä. Yllättäviin ulkoisiin tapahtumiin varaudutaan liiketoiminnan jatkuvuussuunnitelmilla ja vakuutuksilla.

Kaikissa toiminnoissa noudatetaan voimassa olevaa lainsäädäntöä, viranomaismääräyksiä ja -ohjeita sekä alan itsesääntelynormistoa.

Sijoituspalvelut

Yhtiön käynnistämän trading- ja markkinatakaustoiminnan myötä riskienhallintaan ja riskienhallintajärjestelmiin on panostettu. Liiketoiminnan ohjaaminen tapahtuu riski- ja positiokohtaisia limiittejä ja hälytysrajoja käyttäen.

IAS-tilinpäätös

Pörssiyhtiönä Pohjolan on laadittava konsernitilinpäätös kansainvälisten tilinpäätössuosituksen (IAS/IFRS) mukaisesti vuodesta 2005 alkaen. Olemme varautuneet tuleviin muutoksiin ja käynnistäneet erillisen IAS-projektin, joka on siirtymässä toteutusvaiheeseen. Parhailaan IASB on laatimassa kahdessa vaiheessa käyttöön otettavaa vakuutusoppimuksia koskevaa standardia. Standardin puuttumisen takia siirtyminen IAS-tilinpäätökseen on tavanomaista haasteellisempaa.

Tietoturvariskit

Konsernin liiketoiminta on voimakkaasti riippuvainen tietojärjestelmistä ja -tekniikasta. Siksi konsernissa on erityisesti panostettu niistä johtuvien riskien hallitsemiseen. Tietoturvallisuuden kehittämisen painopisteinä ovat ohjelmavirusten aiheuttaman riskin torjunta, tietojärjestelmien käytettävyyden turvaaminen ja Pohjolan verkon suojaaminen.

Oikeudenkäynnit ja välimiesmenettelyt

Pohjolalla tai sen konserniyhtiöillä ei ole tiedossa, että vireillä tai uhkassa olisi oikeudenkäyntejä tai välimiesmenettelyjä, joilla voisi olla merkittävää vaikutusta Pohjolan taloudelliseen asemaan.

TILINPÄÄTÖKSEN LIITETIEDOT

31. Vakavaraisuus

Milj. e

Konserni

Emoyhtiö

	2002	2001	2002	2001
Toimintapääoma				
Oma pääoma	602,7	678,8	558,7	606,8
Ehdotettu voitonjako	-101,6	-203,1	-101,6	-203,1
Omaisuuksien käyppien arvojen ja taseen kirjanpitoarvojen välinen arvostusero	365,1	869,1	135,3	624,1
Laskennallinen verovelka	-50,0	-200,2	-39,2	-181,0
Aineettomat hyödykkeet	-53,5	-57,6	-8,5	-9,2
Muut erät	-	-4,7	-5,1	-34,0
Yhteensä	762,6	1 082,3	539,6	803,6
Tasotusmäärä				
Runasvahinkoisten vuosien varalle vakuutustekniseen vastuuvélkaan sisältyvä tasotusmäärä	185,8	207,8	-	-
Vähemmistöosuus	9,3	7,2	-	-
Vakavaraisuuspääoma	957,7	1 297,3	539,6	803,6

Helsingissä 26. päivänä helmikuuta 2003

Peter Fagernäs

Heikki Hakala

Martin Granholm

Eino Halonen

Heikki Pentti

Kari Puro

Timo Salonen

Eero Heliövaara
toimitusjohtaja

Pohjola-Yhtymä Oyj:n osakkeenomistajille

Olemme tarkastaneet Pohjola-Yhtymä Oyj:n kirjanpidon, tilinpäätöksen ja hallinnon tilikaudelta 1.1. - 31.12.2002. Hallituksen ja toimitusjohtajan laatima tilinpäätös sisältää toimintakertomuksen sekä konsernin ja emoyhtiön tuloslaskelman, taseen ja liitetiedot. Suorittamamme tarkastuksen perusteella annamme lausunnon tilinpäätöksestä ja emoyhtiön hallinnosta.

Tilintarkastus on suoritettu hyvän tilintarkastustavan mukaisesti. Kirjanpitoa sekä tilinpäätöksen laatimisperiaatteita, sisältöä ja esittämistä on tällöin tarkastettu riittävässä laajuudessa sen toteamiseksi, ettei tilinpäätös sisällä olennaisia virheitä tai puutteita. Hallinnon tarkastuksessa on selvitetty emoyhtiön hallituksen jäsenten ja toimitusjohtajan toiminnan lainmukaisuutta osakeyhtiölain säännösten perusteella.

Lausuntonamme esitämme, että tilinpäätös on laadittu kirjanpitolain sekä tilinpäätöksen laatimista koskevien sosiaali- ja terveysministeriön määräysten ja muiden säännösten mukaisesti. Tilinpäätös an-

taa kirjanpitolaissa tarkoitetulla tavalla oikeat ja riittävät tiedot konsernin sekä emoyhtiön toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Tilinpäätös konsernitilinpäätöksineen voidaan vahvistaa sekä vastuuvapaus myöntää emoyhtiön hallituksen jäsenille ja toimitusjohtajalle tarkastamaltamme tilikaudelta. Hallituksen esitys jakokelpoisten varojen käsittelystä on osakeyhtiölain mukainen.

Helsingissä 10. päivänä maaliskuuta 2003

PricewaterhouseCoopers Oy
KHT-yhteisö

Pekka Nikula
KHT

Juha Wahlroos
KHT

Tilintarkastajat

PricewaterhouseCoopers Oy
tilintarkastaja
KHT-yhteisön päävastuullinen tilintarkastaja
Pekka Nikula
ekonomi, KHT

Juha Wahlroos
kauppatieteiden maisteri, KHT
tilintarkastaja

Sari Airola
ekonomi, KHT
varatilintarkastaja

Leena Rajala
ekonomi, KHT
varatilintarkastaja

Hallitus

Hallituksen tehtävänä on yhtiön johtaminen lakien, asetusten, viranomaismääräysten, yhtiöjärjestyksen ja yhtiökokouksen päätösten mukaisesti.

Hallitus huolehtii yhtiön hallinnosta ja toiminnan asianmukaisesta järjestämisestä sekä siitä, että kirjanpidon ja varainhoidon valvonta on asianmukaisesti järjestetty. Hallituksessa käsitellään emo- ja tytäryhtiöiden toiminnan kannalta laajakantoiset ja periaatteellisesti tärkeät asiat.

Hallitus on vahvistanut työjärjestyksen, jossa määritellään hallituksen, sen puheenjohtajan ja toimitusjohtajan tehtävät. Hallituksen keskeisimmät tehtävät ovat:

- vahvistaa konsernin liiketoimintastrategia
- päättää konsernin pääomarakenne
- määrittää yhtiön osinkopolitiikka
- hyväksyä toimintasuunnitelmat, tavoitteet ja budjetit sekä valvoa niiden toteutumista
- hyväksyä suuret investoinnit
- nimittää toimitusjohtaja ja toimitusjohtajan sijainen sekä päättää heidän palkoistaan ja muista etuisuuksistaan
- vahvistaa yhteiset suuntaviivat koko konsernin sisäiselle valvonnalle ja huolehtii siitä, että konsernilla on toiminnan laatuun ja laajuuteen nähden riittävä sisäinen valvonta ja riittävät riskienhallintajärjestelmät
- vahvistaa konsernin organisaatorakenteen pääpiirteet
- vahvistaa henkilöstön palkitsemis- ja kannustinjärjestelmät
- nimetä tarkastusvaliokunnan (Audit Committee) ja palkkiovaliokunnan jäsenet

Hallitukseen kuuluu vähintään neljä ja enintään seitsemän jäsentä. Varsinainen yhtiökokous valitsee hallituksen jäsenet toimikaudeksi, joka päättyy valintaa seuraavan varsinaisen yhtiökokouksen päättyessä. Henkilöä, joka toimikauden alkuun mennessä on täyttänyt 65 vuotta, ei voida valita hallituksen jäseneksi. Hallituksen puheenjohtajan valitsee yhtiökokous. Hallitus valitsee keskuudestaan jäsenen, joka tarvittaessa toimii varapuheenjohtajana.

Hallitus kokoontui 18 kertaa vuonna 2002.

Tarkastusvaliokunta ja palkkiovaliokunta

Hallituksen tammikuussa 2002 perustama tarkastusvaliokunta (Audit Committee) valvoo konsernin sisäisen valvonnan toteutumista ja riskienhallintapolitiikan noudattamista sekä ohjaa sisäistä tarkastusta ja ti-

linpäättöksen laatimista. Hallitus nimeää jäsenet vuodeksi kerrallaan sellaisista hallituksen jäsenistä, jotka eivät ole yhtiön palveluksessa. Valiokunta valitsee keskuudestaan puheenjohtajan ja kokoontuu vähintään kaksi kertaa vuodessa.

Joulukuussa 2002 hallitus päätti perustaa yhtiön palkkiovaliokunnan. Sen tehtävänä on muun muassa valmistella yhtiön varsinaiselle yhtiökokoukselle tehtävä esitys hallituksen puheenjohtajan ja jäsenten palkkioiksi, tehdä hallitukselle ehdotus toimitusjohtajan nimittämisestä ja hänen palkastaan, päättää yhdessä hallituksen puheenjohtajan kanssa niistä palkkausperiaatteista, joita sovelletaan toimitusjohtajan välittömiin alaisiin sekä valmistella yhdessä hallituksen puheenjohtajan ja toimitusjohtajan kanssa yhtiössä noudatettavat kannustinjärjestelmät. Palkkiovaliokuntaan kuuluu kolme jäsentä. Hallitus valitsee jäsenet vuosittain sellaisista hallituksen jäsenistä, jotka eivät ole yhtiön palveluksessa. Valiokunta valitsee keskuudestaan puheenjohtajan.

Hallituksen päätoiminen puheenjohtaja

Hallituksen puheenjohtaja on yhtiön palveluksessa. Hänen tehtäviinsä kuuluvat lakisääteisten tehtävien lisäksi

- strateginen suunnittelu ja yritysrakenteen kehittäminen
- strategiset yhteistoimintasuhteet
- yhteydenpito merkittäviin sidosryhmiin
- asianmukaisesta Corporate Governance –ympäristöstä huolehtiminen.

Toimitusjohtaja ja konsernin johtoryhmä

Hallitus nimittää yhtiön toimitusjohtajan ja päättää hänen palvelussuhteensa ehdoista.

Toimitusjohtaja hoitaa yhtiön juoksevaa hallintoa hallituksen antamien ohjeiden ja määräysten mukaisesti ja huolehtii siitä, että kirjanpito on lainmukainen ja varainhoito luotettavalla tavalla järjestetty.

Toimitusjohtajan tehtäviin kuuluvat konsernin liiketoiminnan johtaminen ja valvonta sekä hallituksessa käsiteltävien asioiden valmistelu ja hallituksen päätösten toimeenpano. Toimitusjohtajaa avustaa tässä työssä konsernin johtoryhmä.

Johdon palkat ja palkkiot

Varsinainen yhtiökokous päätti 11.4.2002, että hallituksen puheenjohtajalle maksetaan hallituksen jäsenenä toimimisesta vuosipalkkiona 30 000 euroa, varapuheenjohtajalle 24 000 euroa ja jäsenille 20 400 euroa. Vuosipalkkiot maksettiin siten, että 40 prosentilla vuosipalkkion

määrästä hankittiin hallituksen jäsenten nimiin ja lukuun Pohjolan osakkeita ja loppuosa maksettiin rahana. Lisäksi hallituksen jäsenille – hallituksen päätoimista puheenjohtajaa lukuun ottamatta – maksetaan kokouspalkkiona 350 euroa kokoukselta.

Hallitus on tehnyt ylimääräisen yhtiökokouksen 5.7.2001 valtuutetun hallituksen puheenjohtajan kanssa päätoimisuudesta johtuvan kirjallisen johtajasopimuksen. Vuonna 2002 hallituksen päätoimisen puheenjohtajan palkka ja luontoisedut olivat yhteensä 385 725 euroa. Toimitusjohtajan palvelussuhteen ehdot on määritelty kirjallisessa toimitusjohtajasopimuksessa. Vuonna 2002 toimitusjohtajan palkka ja luontoisedut olivat yhteensä 346 540 euroa. Toimitusjohtaja on oikeutettu yhtiön palkitsemisjärjestelmän yhteydessä sovittuun enintään kolmen kuukauden palkkaa vastaavaan tavoitepalkkioon.

Toimitusjohtajalla oli vuoden 2002 lopussa Pohjolan D-osakkeeseen oikeuttavia optioita yhteensä 150 000 kpl.

Toimitusjohtajan irtisanomisaika on molemmin puolin kuusi kuukautta. Yhtiön irtisanoessa toimitusjohtajan hänellä on irtisanomisajan palkan lisäksi oikeus 12 kuukauden palkkaa vastaavaan erokorvaukseen.

Hallituksen puheenjohtajan ja toimitusjohtajan eläke-edut on selostettu tilinpäätöksen liitetiedoissa sivulla 45.

Valvontajärjestelmä

Ylin vastuu kirjanpidon ja varainhoidon valvonnasta sekä toiminnan asianmukaisesta järjestämisestä kuuluu emoyhtiön hallitukselle. Hallitus hyväksyy yhteiset suuntaviivat koko konsernin sisäiselle valvonnalle. Tarkastusvaliokunta valvoo konsernin sisäisen valvonnan toteutumista. Hallitus arvioi vähintään kerran vuodessa konsernin sisäisen valvonnan tilan.

Konsernin johtoryhmät ja tytäryhtiöiden hallitukset toteuttavat liiketoiminnan ohjausta ja hallinnon valvontaa konsernin päivittäisessä toiminnassa. Konsernin riskienhallintatoiminto koordinoi ja kehittää riskienhallintaa ja siihen liittyvää raportointia sekä valmistelee riskienhallintasuunnitelman hallituksen hyväksyttäväksi.

Konsernilla on oma sisäisen tarkastuksen toiminto, joka yhdessä PwC Services Oy:n kanssa vastaa konserniin kuuluvien yhtiöiden sisäisen tarkastuksen toteuttamisesta hallituksen hyväksymän toimintaohjeen mukaisesti. Sekä sisäinen tarkastus että riskienhallintatoiminto raportoivat säännöllisesti toimitusjohtajalle, hallituksen puheenjohtajalle ja tarkastusvaliokunnalle sekä vähintään kerran vuodessa hallitukselle.

Vakuutusvalvontavirasto seuraa konsernin vakuutusyhtiöiden ja

sen lähimpien yhteistyöyhtyritysten muodostaman vakuutusyhtyritysrhmän toimintaa, riskinottoa ja vastuunkantokykyä. Valvovana viranomaisena se varmistaa, etteivät vakuutettujen edut vaarannu. Rahoitustarkastus valvoo lisäksi konsernin sijoitusrahastoyhtiön ja sijoituspalveluyhtiöiden toimintaa.

Sisäpiiriohjeet

Pohjola noudattaa hallituksen 26.2.2003 hyväksymiä sisäpiirisääntöjä, jotka perustuvat Helsingin Pörssin antamaan sisäpiiriohjeeseen. Lakimääräiseen sisäpiiriin kuuluvat hallituksen jäsenet, toimitusjohtaja ja tilintarkastajat. Määrättyyn sisäpiiriin kuuluvat muun muassa konsernin johtoryhmän jäsenet. Merkittävien hankkeiden yhteydessä käytetään hankekohtaisia sisäpiirirekistereitä.

Konsernin sijoituspalveluyhtiöissä, sijoitusrahastoyhtiöissä ja omassa sijoitustoiminnassa noudatetaan tammi-helmikuussa 2003 hyväksytyjä sijoitustoiminnan sisäpiiriohjeita.

Yhteiskuntavastuu

Pohjola on huomioinut yhteiskunnallisen vastuun strategiassaan, arvoissaan ja tehtävissään. Niissä on erityisesti korostettu sidosryhmänäkökulmaa. Yhteiskuntavastuu on tärkeä osa sekä Pohjolan omaa että asiakkaiden riskienhallintaa. Henkilöstövoimavarojen jatkuvaa kehittämistä varten Pohjola on laatinut yhtiön tavoitteisiin ja arvoihin perustuvan henkilöstöpolitiikan.

Hallitus on hyväksynyt Pohjolalle seuraavat yhteiskuntavastuun tavoitteet:

- Pohjolan strategiset tavoitteet ja niiden edellyttämä toiminta toteutetaan siten, että siinä otetaan huomioon asiakkaidemme, henkilöstömme, omistajiemme ja yhteiskunnan etu.
- Pohjolan yhteiskuntavastuu perustuu vuonna 2002 uusittuihin arvoihin, jotka sidosryhmäkohtaisesti määrittelevät toimintaperiaattemme.

Hallitus seuraa tavoitteiden toteutumista, esimerkiksi asiakastytyväisyyssuostukimuksilla ja henkilöstön osalta ilmapiiritkimuksilla.

Pohjolan ympäristövastuiden osalta voidaan todeta, että Pohjolan omassa tai yhteistyökumppanien omistuksessa tai käytössä on 194 000 neliometriä toimitilakiinteistöjä, joissa kiinnitetään erityistä huomiota energiatehokkuuteen. Jätehuollon velvoitteista huolehditaan voimassa olevien lakien ja viranomaismääräysten mukaisesti.

Pohjola-Yhtymä Oyj:n hallitus ¹⁾

Puheenjohtaja

Peter Fagnäs, 1952
oikeustieteen kandidaatti

Pohjola-Yhtymä Oyj:n hallituksen
puheenjohtaja 2001-
Finnlines Oyj:n hallituksen jäsen 2002-
Omistaa 1 217 072 Pohjolan osaketta.

Varapuheenjohtaja

Heikki Hakala, 1941
kauppatiet. maisteri, vuorineuvos,
tekniikan tohtori h.c.

Pohjola-Yhtymä Oyj:n hallituksen
puheenjohtaja 2000-2001,
varapuheenjohtaja 2001-
Rauma Oyj:n, myöhemmin Metso Oyj:n
toimitusjohtaja 1996-2001,
hallituksen jäsen 2000-
Lassila & Tikanoja Oyj:n hallituksen jäsen 1988-
Orion-Yhtymä Oyj:n hallituksen jäsen 2002-
Omistaa 1588 Pohjolan osaketta.

Martin Granholm, 1946
diplomi-insinööri

UPM-Kymmene Oyj:n varatoimitusjohtaja 1996-
Pohjola-Yhtymä Oyj:n hallituksen jäsen 2000-
Keskinäisen Eläkevakuutusyhtiön Ilmarisen
hallituksen jäsen 1998-
VR-Yhtymä Oyj:n hallituksen puheenjohtaja 1996-
Stiftelsen för Åbo Akademi, hallituksen jäsen 1997-
Omistaa 585 Pohjolan osaketta.

Eino Halonen, 1949
ekonomi

Keskinäisen Henkivakuutusyhtiön Suomen
toimitusjohtaja 2000-
Vakuutusosakeyhtiö Suomen
toimitusjohtaja 2001-
Pohjola-Yhtymä Oyj:n hallituksen jäsen 2001-
Keskinäisen Eläkevakuutusyhtiön Ilmarisen
hallituksen jäsen 2000-
Pohjantähti Keskinäisen Vakuutusyhtiön
hallituksen puheenjohtaja 2001-
YIT-Yhtymä Oyj:n hallituksen jäsen 2000-
Omistaa 585 Pohjolan osaketta.

Heikki Pentti, 1946
diplomi-ekonomi, vuorineuvos

Lemminkäinen Oyj:n hallituksen
puheenjohtaja 1994-
Pohjola-Yhtymä Oyj:n hallituksen jäsen 2001-
Fortum Oyj:n hallituksen jäsen 1998-
Myllykoski Oyj:n hallituksen jäsen 1997-
Omistaa 698 Pohjolan osaketta.

Kari Puro, 1941
lääketieteen ja kirurgian tohtori,
valtiotieteen kandidaatti

Keskinäisen Eläkevakuutusyhtiön Ilmarisen
toimitusjohtaja 1991-
Pohjola-Yhtymä Oyj:n hallituksen jäsen 2001-
Eläketurvakeskuksen hallituksen jäsen 1992-
1993, hallituksen puheenjohtaja 1994-
OKO Osuuspankkien Keskuspankki Oyj:n
hallintoneuvoston jäsen 2000-
Omistaa 585 Pohjolan osaketta.

Timo Salonen, 1958
kauppatieteiden maisteri,
oikeustieteen kandidaatti

Huhtamäki Oyj:n talousjohtaja 1998-
Pohjola-Yhtymä Oyj:n hallituksen jäsen 2000-
Omistaa 585 Pohjolan osaketta.

¹⁾Yhtiön osakkeenomistajat, jotka edustavat noin 59 prosenttia yhtiön osakkeiden tuottamista äänistä, ilmoittivat 4.3.2003 että he tulevat ehdottamaan 9.4.2003 pidettävälle yhtiökokoukselle, että hallituksen jäseniksi valittaisiin uudelleen Martin Granholm, Heikki Hakala, Eino Halonen, Kari Puro ja Timo Salonen sekä uutena jäsenenä Heikki Berg-holm. Ehdotuksen mukaan hallituksen puheenjohtajaksi valittaisiin Suomi-yhtiöiden toimitusjohtaja Eino Halonen.

Johto

Toimitusjohtaja
Eero Heliövaara, 1956*

VAHINKOVAKUUTUS
Yritysasiakkaat

Matti Tossavainen, varatoimitusjohtaja, 1947*

Olavi Kauppila, Yritysasiakkaat
Jorma Rämö, korvaustoiminta
Jussi Niemelä, A-Vakuutus Oy, toimitusjohtaja

Yksityisasiakkaat

Eva Valkama, 1949*

Vakuutus tuotteet ja hinnoittelu

Tomi Yli-Kyyny, 1962*

Martti Pesonen, pääaktuaari

Oma sijoitustoiminta

Esko Torsti, 1964*

SIOJITUSPALVELUT

Varainhoitopalvelut

Olli Latola, 1955*

Lauri Lundström, Pohjola Rahastoyhtiö Oy,
toimitusjohtaja
Aki Kostander, Pohjola Omaisuudenhoito Oy,
toimitusjohtaja
Jarmo Lilja, Yksilöllinen omaisuudenhoito

Investointipankkitoiminta

Juha Mikkonen, Conventum Corporate
Finance Oy, toimitusjohtaja
Kristian Warras, Conventum Pankkiiriliike Oy,
toimitusjohtaja
Jyri Merivirta, Conventum Capital Oy
(Teknologiasijoitusten hallinnointi),
toimitusjohtaja

KONSERNIHALLINTO

Henkilöstö ja hallinto

Eva Valkama (oto.)

Talous ja tietohallinto

Hannu Linnoinen, 1957*

Marja-Liisa Valttonen, talousjohtaja 1945*
Henrik Sjöblom, riskienhallinta
Marco Halen, tietohallintojohtaja

Viestintä

Jarmo Heiniö, 1948*

Lakiasiat

Olavi Nieminen, 1943*

Sisäinen tarkastus

Pertti Öman

* Johtoryhmän jäsenet

Johtoryhmän henkilöstöedustajat ovat
Sirpa Komonen ja Hannes Lampimäki.

Osakkeenomistajalle tärkeät tiedot ovat luettavissa seuraavilta sivuilta:

Hallintoelimet ja hallinto	74,76
Johdon palkkiot ja muut etuudet	45,74
Hallituksen valtuutukset	19
Omat osakkeet	19
Osakekohtaiset tunnusluvut	20
Voitonjakoehdotus	22
Osakkeenomistajat, johdon omistus ja optiot	23,63
Yhteiskuntavastuu	75
Riskienhallinnan periaatteet	69
Tunnuslukujen laskentakaavat	37
Merkittävimmät osakeomistukset	18

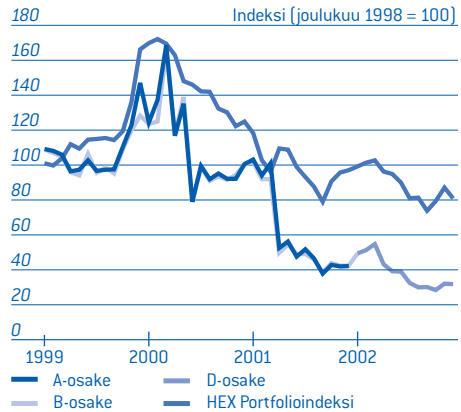
Lisää tietoa konsernista internetsivuillamme www.pohjola.fi /sijoittajietoa

Yhtiöveron hyvitysjärjestelmä ja osakkeen verotusarvo

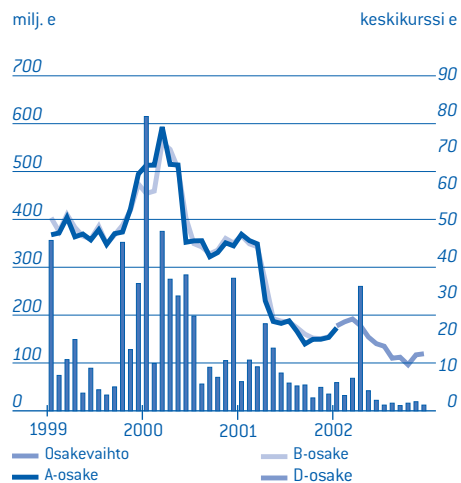
Pohjolan osinkoon sovelletaan yhtiöveron hyvitysjärjestelmää. Pohjola maksaa yhtiöveroa vähintään 29/71 jakamansa osingon määrästä. Suomessa verovelvolliselle osingonsaajalle hyvitetään yhtiön maksamasta verosta hänen omassa verotuksessaan määrä, joka vastaa 29/71 osingon määrästä. Hallituksen ehdottamaa osinkoa 2 euroa/osake vastaava hyvitys on 0,82 euroa/osake. Osingonsaajan veronalainen tulo on yhteensä 2,82 euroa/osake, joka on Suomen vuoden 2003 verotuksessa 29 %:n mukaan verotettavaa pääomatuloa. Yhtiöveron hyvitys otetaan huomioon ennakonpidätyksen tavoin.

Pohjolan D-osakkeen verotusarvo vuodelta 2002 on 10,64 euroa.

Osakkeiden kurssikehitys

Osakevaihto ja keskipörssi

Yhtiökokous

Pohjola-Yhtymä Oyj:n varsinainen yhtiökokous pidetään keskiviikkona 9.4.2003 klo 16.00 yhtiön pääkonttorissa osoitteessa Lapinmäentie 1, Helsinki.

Ilmoittautuminen yhtiökokoukseen

Osakkeenomistajan, joka haluaa osallistua yhtiökokoukseen, tulee ilmoittaa osallistumisestaan yhtiölle viimeistään perjantaina 4.4.2003 klo 16.00. Ilmoittautuminen voi tapahtua

- puhelimitse 010 559 6771, Erja Ventomaa tai 010 559 2949, Marja Kainulainen
- kirjeitse Pohjola-Yhtymä Oyj, Erja Ventomaa, 00013 POHJOLA
- telefaksilla 010 559 2443
- täyttämällä ilmoittautumislomake internetissä osoitteessa www.pohjola.fi

Kirjeitse ilmoittauduttaessa kirjeen tulee olla perillä ennen ilmoittautumisaajan päättymistä. Mahdolliset valtakirjat pyydetään toimittamaan yhtiölle ennen ilmoittautumisaajan päättymistä.

Osallistumisoikeus

Oikeus osallistua yhtiökokoukseen on osakkeenomistajalla, joka viimeistään perjantaina 28.3.2003 on merkitty osakkeenomistajaksi Suomen Arvopaperikeskus Oy:n pitämään yhtiön osakasluetteloon.

Osakkeenomistajan, jonka osakkeet on hallintarekisteröity ja joka haluaa osallistua yhtiökokoukseen ja käyttää siellä äänioikeuttaan, tulee tilapäisesti rekisteröityä osakasluetteloon viimeistään perjantaina 28.3.2003. Tilapäistä rekisteröitymistä varten osakkeenomistajan tulee hyvissä ajoin ottaa yhteyttä omaisuudenhoitajaansa.

Myös osakkeenomistajalla, jonka osakkeita ei ole siirretty arvo-

osuusjärjestelmään, on oikeus osallistua yhtiökokoukseen edellyttäen, että osakkeenomistaja oli rekisteröity yhtiön osakerekisteriin ennen 19.3.1993. Tässä tapauksessa osakkeenomistajan on esitettävä yhtiökokouksessa osakekirjansa tai muu selvitys siitä, että osakkeiden omistusoikeutta ei ole siirretty arvo-osuustilille.

Osingonmaksu

Hallitus ehdottaa yhtiökokoukselle, että 31.12.2002 päättyneeltä tilikaudelta maksetaan osinkoa 2 euroa D-sarjan osaketta kohden. Osinko maksetaan osakkaalle, joka osingonmaksun täsmäytyspäivänä 14.4.2003 on merkitty Suomen Arvopaperikeskus Oy:n pitämään yhtiön osakasluetteloon. Säännönmukaisesta maksupäivästä poiketen osinko ehdotetaan maksettavaksi 25.4.2003. Yhtiön hallussa oleville C-sarjan osakkeille ei makseta osinkoa.

Osoitteenmuutokset

Osakkeenomistajia pyydetään tekemään henkilö- ja osoitetietojensa muutokset siihen tilinhoitajayhteisöön, jossa heidän arvo-osuustilinsä on.

Yhteystietoja

Sijoittajasuhteet

Ritva Kauria

Puh. 010 559 2884, faksi 010 559 3365

Sähköposti: ritva.kauria@pohjola.fi

Osakerekisteri

Lapinmäentie 1, 00013 POHJOLA

Puh. 010 559 6771, faksi 010 559 2443

Sähköposti: erja.ventomaa@pohjola.fi

YHTEYSTIEDOT

Pohjolan pääkonttori

Käyntiosoite Lapinmäentie 1, 00350 Helsinki.

Postiosoite 00013 POHJOLA.

Puh. 010 559 11

Faksi 010 559 3066

Sähköposti etunimi.sukunimi@pohjola.fi

Internet www.pohjola.fi

Vakuutuspalvelut

Yksityistaloudet 010 55 88 00

Yrittäjät, yritykset ja yhteisöt 010 55 88 55

Betjäning på svenska 010 55 88 22

Autovahingot 010 559 580

Liikenteen henkilövahingot 010 559 567

Auto- ja kotivahinkojen hätäpalvelu 24 t
010 55 88 112

Ammattiautoilijoiden asiakaspalvelu

(A-Vakuutus) 010 50 45 377

Ammattiautoilijoiden hätäpalvelu 24 t

(A-Vakuutus) 010 50 45 222

Eurooppalaisen matkahätäpalvelu 24 t

(Euro Finland Claims Service)

Suomesta 010 55 88 111

Ulkomailta +358 10 55 88 111

Sijoituspalvelut

Pohjola Rahastoyhtiö Oy

Palvelunumero (09) 2312 3355

Faksi (09) 2312 3345

Lisää yhteystietoja www.pohjola.fi